

การศึกษาเปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย
ศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

นางสาวพิมพ์พันธ์ แสงอุทัย

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2561

**A Comparative Study of Rights and Liberties of Thai People on the
Constitution of the Kingdom of Thailand 1997 and the Constitution of the
Kingdom of Thailand 2017**

Miss Pimpinun Sanguthai

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

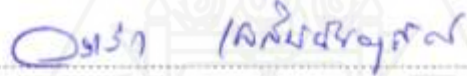
SukhothaiThammathirat Open University

2018

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	การศึกษาเปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
ชื่อและนามสกุล	นางสาวพิมพ์พันธ์ แสงอุทัย
วิชาเอก	การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา	รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. วรารักษ์ เถлимพันธุศักดิ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2562

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. วรารักษ์ เถлимพันธุศักดิ์)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมปฤณ นิยมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษาเปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย
ศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ผู้ศึกษา นางสาวพิมพ์พันธ์ แสงอุทัย **รหัสนักศึกษา** 2578000222 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. วรารักษ์ เกลิมพันธุศักดิ์ **ปีการศึกษา** 2561

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) มูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (2) เปรียบเทียบความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยภายใต้รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2560 (3) เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2560

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีวิจัยเอกสาร โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ผลการวิจัยพบว่า (1) มูลเหตุแห่งการบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย เริ่มก่อตัวตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย แม้จะยังไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงเด่นชัด แต่ประชาชนเริ่มมีสิทธิและเสรีภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 ในการจัดทำรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ จึงมีเนื้อหาที่ประกอบไปด้วยการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเสมอมา ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการรองรับสถานะของความเป็นมนุษย์ และหลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (2) รัฐธรรมนูญ ทั้งสองฉบับยังคงบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพไว้มากมาย แต่รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติ 4 มาตรา (มาตรา 25-28) ที่ถือว่าเป็นการเพิ่มสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชนชาวไทย และบัญญัติให้หน่วยงานของรัฐต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพ (3) จากการเปรียบเทียบบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติที่กำหนดให้สิทธิและเสรีภาพต้องผูกพันกับทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ สอดคล้องกับหลักการสำคัญของระบบประชาธิปไตย แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้อาจไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้จริง เนื่องจากยังคงมีบทบัญญัติที่รองรับประกาศ และคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน

คำสำคัญ สิทธิเสรีภาพ ปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

Independent Study title: A Comparative Study of Rights and Liberties of Thai People on the Constitution of the Kingdom of Thailand 1997 and the Constitution of the Kingdom of Thailand 2017

Author: Miss. Pimpinun Sanguthai; **ID:** 2578000222; **Degree:** Master of Political Science;

Independent Study advisor: Dr. Wararak Chalermpuntusak, Associate Professor

Academic year: 2018

Abstract

The objectives of this research are (1) to study causes of the legislation on rights and liberties of the people in the Constitution of the Kingdom of Thailand (2) to compare the freedom of rights and liberties of the Thai people under the Constitution of 1997 and 2017 and (3) to study the pros and cons of rights and liberties of the people under the Constitution of 1997 and 2017.

The qualitative approach was applied in this research by documentary research method. The comparative analysis of rights and freedoms data of Thai people were studied only the Constitution of the Kingdom of Thailand 1997 and the Constitution of the Kingdom of Thailand 2017.

This research found that (1) the cause of Thai people's rights and liberties began since Sukhothai period and it not yet seen noticeable changes. The people had more rights and freedom after the change of government in 1932. The formulation of each constitution always consisted of the content about protection of Thai people's rights and liberties. It was considered as an important basis to support the status of humanity and an important principle of democracy. (2) Both constitutions still maintain many rights and liberties. However, the 2017 constitution contained 4 sections (Section 25-28) that were considered to increase rights and liberties for Thai people. The constitution stipulates that government agencies must respect rights and liberties. (3) According to comparison the provisions concerning rights and liberties of the people, the 2017 constitution contains provisions that rights and liberties related to 3 sides of administration (Namely: the legislative, executive and judicial institutions) and key principles of the democratic system. However, this constitution may not actually be enforced because there were still provisions that support the announcement and the order of the National Council for Peace and Order (NCPO) that are not in conformity with human rights principles.

Keywords: Rights and Liberties, Thai People and Constitution of the Kingdom of Thailand

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. วรารักษ์ เณลิมพันธุ์ศักดิ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาให้ คำแนะนำและติดตามการทำการศึกษา ค้นคว้าอิสระครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อนักศึกษา ตลอดจนผู้เขียนหนังสือ และบทความต่าง ๆ ที่ให้ความรู้แก่ผู้เขียนจนสามารถให้การศึกษา ค้นคว้าอิสระฉบับนี้ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

พิมพ์ฉันทน์ แสงอุทัย

ตุลาคม 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	4
ขอบเขตในการศึกษา.....	4
ระเบียบวิธีการศึกษา.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์.....	15
หลักความเสมอภาค.....	19
แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม.....	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	30
บทที่ 4 สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475	32
การก่อตัวของแนวคิดสิทธิและเสรีภาพของประเทศไทยก่อนรัชกาลที่ 5.....	33
การก่อตัวของแนวคิดสิทธิและเสรีภาพไทยหลังการปฏิรูประบอบการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5.....	43
บทที่ 5 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 ถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.....	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 ความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิ ในหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.....	76
เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.....	84
การเปรียบเทียบตามมาตราในหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20.....	88
บทที่ 7 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	104
บรรณานุกรม	108
ประวัติผู้ศึกษา	113

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร และฉบับชั่วคราวมาแล้ว 20 ฉบับ ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน 2560 เป็นต้นมา

“รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับ หรือการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติ หรือการกระทำนั้น เป็นอันใช้บังคับมิได้”¹ ความเป็นกฎหมายสูงสุด แสดงถึงสถานะของกฎหมายรัฐธรรมนูญ ว่าอยู่ในลำดับสูงเหนือกฎหมายอื่น

การคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน ได้บัญญัติไว้เป็นครั้งแรก ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 โดยบัญญัติไว้ในหมวด 2 สิทธิ และหน้าที่ของชนชาวสยาม สาระของบทบัญญัติในหมวดดังกล่าวนี้ ได้วางหลักไว้อย่างกว้างว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ ในการนับถือศาสนาหรือลัทธิใดๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมของประชาชน” และ “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุม โดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ” แม้ว่าจะวางหลักไว้อย่างกว้างๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ แต่ในเมื่อไม่มีกฎหมายอื่นมารองรับ จึงส่งผลให้ไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง

แม้แนวคิดในการจัดทำรัฐธรรมนูญมีหลากหลายด้าน แต่เรื่องของ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค ยังคงเป็นพื้นฐานสำคัญในการรองรับสถานะของความเป็นมนุษย์ ส่งผลให้การจัดทำรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ จึงมีเนื้อหาที่ประกอบไปด้วย การคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 5

เสมอมา จึงเป็นหลักการสำคัญที่นำมาบัญญัติไว้ในทุกๆ รัฐธรรมนูญ² ซึ่งประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากละเลยหรือไม่คุ้มครองเรื่องเหล่านี้แล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อเกียรติภูมิของประเทศชาติ

เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญหลายฉบับก่อนหน้า³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นฉบับที่ 16 ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความแตกต่างไปจากฉบับก่อนๆ หลายประการ โดยเฉพาะหมวดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน โดยยึดถือในหลักที่ว่า สิทธิของประชาชนนั้นเกิดขึ้นมาก่อนรัฐ และรัฐต้องเคารพสิทธิของประชาชน และมีหน้าที่ปกป้องไม่ให้ผู้อื่นละเมิดได้ อีกทั้งยังมุ่งหมายที่จะทำให้การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในทางปฏิบัติเป็นไปได้อย่างแท้จริง โดยบัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพมีผลผูกพันใช้อำนาจโดยตรง การให้ประชาชนมีสิทธิในการโต้แย้งการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้รองรับไว้ นอกจากนี้ ยังได้บัญญัติคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับวงการกฎหมายไทย

ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20 นั้น มีการรับรองสิทธิของประชาชนไว้มากมาย มีสิทธิในหลายประเด็นที่ได้รับการรับรองไว้ไม่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ และบัญญัติสาระแห่งสิทธิและเสรีภาพไว้ในเนื้อหาของแต่ละมาตราแทน ถือว่าเป็นการระบุสิทธิให้แก่ประชาชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้เจ้าหน้าที่รัฐต้องปฏิบัติแม้ไม่มีประชาชน หรือผู้มีส่วนได้เสียมาเรียกร้องสิทธิเพราะเป็นหน้าที่ที่รัฐต้องพึงปฏิบัติ หากรัฐไม่ปฏิบัติอาจเข้าข่ายละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ได้ เพียงแต่บรรยากาศและแนวทางการปกครองของรัฐบาลทหาร อาจทำให้เกิดความรู้สึกหรือตั้งข้อสงสัยได้ว่า สิทธิที่ระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น จะนำไปใช้การปฏิบัติหรือดำเนินการได้มากน้อยเพียงใด

ด้วยประเด็นข้างต้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ศึกษาทำการศึกษามูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเปรียบเทียบความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย อีกทั้งเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

² ธีรยุทธ วิทิตานนท์. (2553). *หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 125-126

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

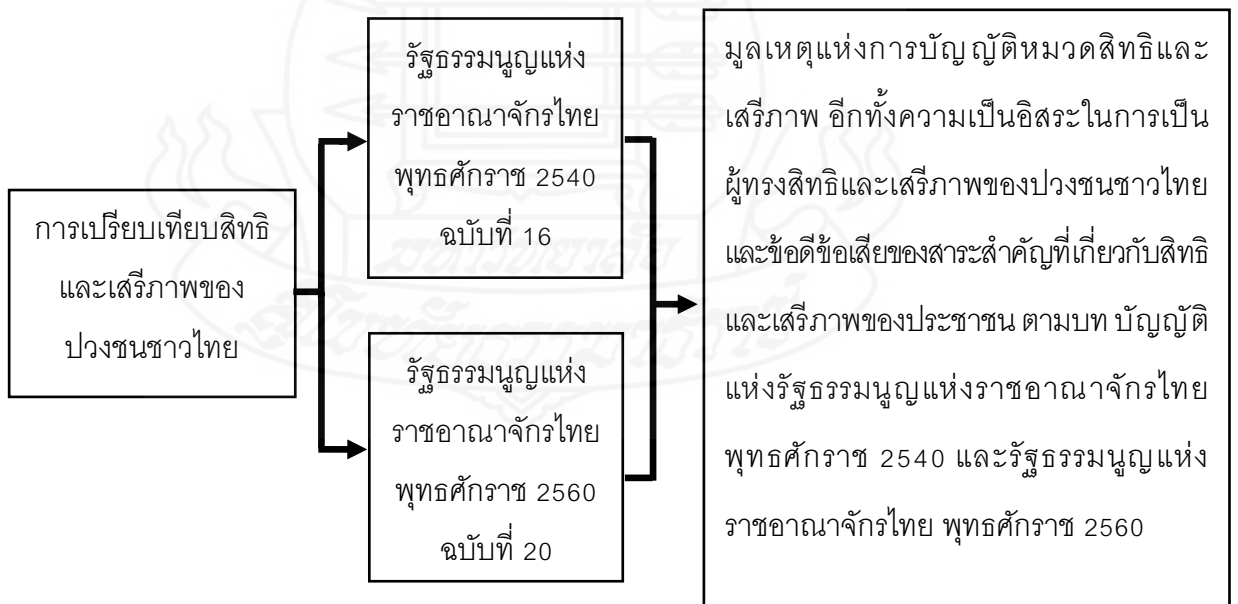
2.1 เพื่อศึกษามูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยภายใต้รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2560

2.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2560

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ และแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม ซึ่งศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นั้น ผู้ศึกษาได้แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นกรอบการวิจัย ดังนี้

4. ขอบเขตในการวิจัย

ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ความอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

5. ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีวิจัยเอกสาร โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบใช้ข้อมูลจากหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตามกรอบคำถามวิจัยที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น

6. ศัพท์สำคัญที่ใช้ในการศึกษา

6.1 ผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพ หมายถึง บุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพตั้งแต่ก่อนการเกิดและหลังการตาย ซึ่งก่อให้เกิดอำนาจทางกฎหมายแก่บุคคลนั้น อีกทั้งเกิดความผูกพันต่อบุคคลอื่นจากอำนาจทางกฎหมายนั่นเอง

6.2 สิทธิและเสรีภาพ หมายถึง สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ของประชาชนชาวไทย ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ เฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20

6.3 รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 หรือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นกฎหมายสูงสุดว่าด้วยการจัดระเบียบการปกครองประเทศไทย ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ฉบับที่ 16 เป็นฉบับที่จัดทำขึ้นโดยมุ่งเน้นให้มีการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองขึ้นใหม่ ให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้ยังคงรักษาระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยขั้นตอนการดำเนินการต่างๆ ในการจัดทำเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2539 โดยมีสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกที่รัฐสภาเลือกตั้งจากบุคคลหลายสาขาอาชีพเป็นองค์กรทำหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญ

ฉบับใหม่ จำนวน 99 คน โดย 76 คนเป็นตัวแทนของแต่ละจังหวัด และอีก 23 คน มาจากผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มาจากการเลือกตั้งฉบับเดียวของประเทศไทย โดยฉบับก่อนหน้ามี 15 ฉบับล้วนมีที่มาจากคณะรัฐมนตรีที่มาจากการแต่งตั้งหรือรัฐบาลทหาร รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ถูกเรียกว่าเป็น "รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน" เนื่องจากเป็นฉบับแรกที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างมากที่สุด และมีการเปิดรับฟังความเห็นของประชาชนทั่วประเทศ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากกว่าฉบับที่ผ่านๆ มา โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้สิ้นสุดลงด้วยการรัฐประหาร หลังจากที่ "คณะปฏิรูปการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข" (คปค.) เข้าทำรัฐประหาร ยึดอำนาจ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ในวันที่ 19 กันยายน 2549

6.4 รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 หรือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ร่างโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ในระหว่าง พุทธศักราช 2557–2560 ภายหลังการรัฐประหารในประเทศ โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พุทธศักราช 2557 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 6 เมษายน พุทธศักราช 2560 โดยมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับสนองพระราชโองการ สืบเนื่องจากรัฐประหาร พุทธศักราช 2557 ได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ทำให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยได้มีการตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 36 คน ซึ่งสมาชิกมาจากการแต่งตั้งทั้งหมด มีบรรดาศักดิ์ อวอร์ดาน โณ เป็นประธาน สภาปฏิรูปแห่งชาติ มีมติไม่รับร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการฯ ทำให้มีการตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ จำนวน 21 คน เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พุทธศักราช 2558 และมีมิชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธาน โดยนับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ที่ผ่านการออกเสียงประชามติ ต่อจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยได้รับเสียงเห็นชอบ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยังเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร มอบข้อสังเกตพระราชทานและให้รัฐบาลแก้ไขเป็นไปตามข้อสังเกตดังกล่าวจำนวน 3 มาตรา ได้แก่มาตรา 5 มาตรา 17 และมาตรา 182 ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนที่กษัตริย์มอบข้อสังเกตพระราชทานและมีพระราชกระแสรับสั่งให้แก้ไขตามพระราชประสงค์ อีกทั้งการแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นการแก้ไขภายหลังการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากหลายฝ่าย ทั้งในส่วนของเนื้อหาและในส่วนของกระบวนการโดยฝ่ายสนับสนุน ได้ให้ความเห็นว่าจุดแข็งของรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับปราบโกง³ เพราะกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่กระทำการทุจริตเข้มข้นขึ้น ไม่ให้ผู้ทุจริตต่อหน้าที่และในการเลือกตั้งเข้าสู่การเมืองได้ตลอดไป และกำหนดให้มีมาตรฐานจริยธรรม ใครทำผิดต้องพ้นจากตำแหน่ง พร้อมเพิ่มอำนาจของศาลและองค์กรอิสระในการเข้ามากำกับดูแลรัฐบาลสำหรับจุดอ่อนของรัฐธรรมนูญฯ ฉบับนี้ ฝ่ายคัดค้านให้ความเห็นว่าระบบ การเลือกตั้ง ส.ส.แบบจัดสรรปันส่วนผสมที่ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญนำมาบัญญัติขึ้น จะทำให้ได้ รัฐบาลผสมที่ไร้เสถียรภาพ อีกทั้งมีการเปิด โอกาสให้คนที่ไม่ได้เป็น ส.ส.เข้ามาเป็น นายกรัฐมนตรี คนนอกได้

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

7.1 เพื่อทราบมูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

7.2 เพื่อทราบข้อแตกต่างของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2560

7.3 เพื่อทราบข้อแตกต่างของความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของ ปวงชนชาวไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2560

7.4 เพื่อทราบข้อแตกต่างของข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2560

³ รัฐธรรมนูญ. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-39487584>

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20 นั้น ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการใช้ศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ
2. แนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
3. แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาค
4. แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม
5. งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

1.1 “สิทธิ” ตามความหมายทั่วไป

หยุด แสงอุทัย ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ว่า “สิทธิเป็นการก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นในอันที่จะต้องปฏิบัติการ ให้เป็นไปตามประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองให้รวมถึง มีหน้าที่ ที่จะไม่รบกวนต่อสิทธิหรือหน้าที่ ที่จะกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เป็นไปตามสิทธิ ทั้งนี้แล้วแต่ประเภทของสิทธินั้นๆ ด้วย”¹

วิชฌุ เครื่องงาม ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ว่าประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครอง²

วรพจน์ วิสรุตพิชญ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” นั้น หมายถึงอำนาจที่กฎหมายรับรองและให้ความคุ้มครองแก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใด

¹หยุด แสงอุทัย. (2535). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายพรึก. หน้า 224

²วิชฌุ เครื่องงาม. (2533). *สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ*. รัฐสภาสาร. 38(1). หน้า 16.

อย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย³

ปรีดี เกษมทรัพย์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” คือ ความชอบธรรมที่บุคคลอาจใช้กับบุคคลอื่น เพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันเป็นส่วนที่พึงได้ของบุคคลอื่น⁴

อีกทั้งจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 ได้ให้ความหมายของ “สิทธิ” ไว้ว่า อำนาจอันชอบธรรม เช่น บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญเขามีสิทธิในที่ดินแปลงนี้⁵

Pieroth และ Schlink ได้ให้ความหมายสิทธิขั้นพื้นฐาน ในความหมายทั่วไปว่า หมายถึง สิทธิของปัจเจกบุคคล อันเป็นสิทธิที่ผูกพันต่อรัฐ สิทธิขั้นพื้นฐานเหล่านี้ เรียกร้องให้รัฐชี้แจงเหตุผลในกรณีที่มีการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าว ในกรณีนี้ ย่อมถือว่าสิทธิขั้นพื้นฐานนั้นมีอยู่ก่อนรัฐ⁶

ตามความเห็นของ Albert Bleckmann เห็นว่าการให้ความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐาน อาจให้ความหมายได้ 2 ลักษณะ คือ สิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายทางเทคนิคกฎหมาย และสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายโดยแท้

สิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายทางเทคนิคกฎหมาย หมายถึง การนิยามศัพท์ ซึ่งจากนิยามศัพท์เหล่านี้ จะเชื่อมโยงสู่ผลของกฎหมาย ซึ่งในกรณีของสิทธิขั้นพื้นฐาน ย่อมหมายความว่าผลของกฎหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะนำมาใช้เมื่อเป็นกรณีที่เป็นเรื่องของสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายนี้ จึงหมายถึงเงื่อนไขในส่วนประกอบของกฎหมายนั่นเอง

สิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายโดยแท้ เป็นการให้ความหมายโดยไม่คำนึงถึงผลในทางกฎหมายแต่อย่างใด การให้ความหมายนี้ จะต้องทำความเข้าใจความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานจากคำสอนว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานทั่วไป โดยสรุปรวมปัญหาทั้งหลายที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐาน ดังนั้นการให้ความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายนี้ จึงมิได้มีความหมายเฉพาะว่าเป็นสิทธิป้องกันอันเป็นสิทธิตามกฎหมายเท่านั้น แต่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

³ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2540*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. หน้า 21

⁴ ปรีดี เกษมทรัพย์. (2539). *นิติปรัชญา. โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 189.

⁵ ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์. หน้า 254.

⁶ Pieroth และ Schlink, *Staatsrechte II- Die Grundrechte*, 4 Aufl, 1997 อ้าง ในบรรเจิด สิงคะเนติ .(2552). *หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. หน้า 268-284.

อย่างมีความหมายเป็นสิทธิเรียกร้องให้กระทำการเป็นสิทธิในให้หลักประกันเชิงสถาบัน จากลักษณะสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้กล่าวถึง จึงอาจจะนำมาสู่การให้ความหมายสิทธิขั้นพื้นฐาน ในความหมายโดยแท้ ว่าหมายถึง ปทัสถานของรัฐธรรมนูญ ซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ระหว่าง ปึงเจกบุคคลกับรัฐ⁷

ความหมายของ “สิทธิ” ตามรัฐธรรมนูญ

ความหมายของสิทธิข้างต้นเป็น “สิทธิ” ตามความหมายทั่วไป แต่ “สิทธิตาม รัฐธรรมนูญ” นั้น ถือเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชน หมายถึง อำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย สูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่ปัจเจกบุคคลอันเป็นที่กระทำการใด หรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้อง ที่จะไม่หยุดยั้งบุคคลได้ แทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียกร้องต่อองค์กรของรัฐ มิใช่ แทรกแซงในขอบเขตสิทธิของตน ในบางกรณีการรับรองดังกล่าวก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐ ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิตามรัฐธรรมนูญยังหมายรวมถึง การให้หลักประกันในทาง หลักการ ซึ่งหมายถึง การคุ้มครองต่อสถาบันในทางกฎหมาย ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น การคุ้มครอง กรรมสิทธิ์หรือเสรีภาพทางวิชาการ เป็นต้น ดังนั้นสิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ปึงเจกบุคคลกับรัฐและสิทธิตามรัฐธรรมนูญ⁸

กล่าวโดยสรุป “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” จึงหมายถึง ความชอบธรรม ของบุคคลที่ กฎหมายรับรองและคุ้มครอง ที่กระทำการใด หรือไม่กระทำการใด แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของ สิทธินั้นๆ ด้วย

ความหมายของ “เสรีภาพ”

วรพจน์ วิสรุตพิชญ์ เห็นว่าเสรีภาพ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้ การครอบงำของผู้อื่น มีอิสระที่จะกระทำการ หรือ งดเว้นกระทำการ⁹

วิญญู เครื่องงาม ได้ให้ความหมาย “เสรีภาพ” ว่าหมายถึง ความมีอิสระที่จะกระทำหรือ งดเว้นกระทำการ¹⁰

ส่วนพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 ได้ให้ความหมายของ “เสรีภาพ” ไว้ว่า ความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรค

⁷ Albert Bleckmann Staatsrecht II-Die Grundrecht 4 Aufl1997 S2 อ้างในบรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). *หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*: กรุงเทพมหานคร. วิญญูชน. หน้า 34.

⁸ วรพจน์ วิสรุตพิชญ์. (2538). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ*, กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, หน้า 21

⁹ วรพจน์ วิสรุตพิชญ์. (2538). อ้างถึงใน สมคิด เลิศไพฑูรย์. 2548 หน้า 47

¹⁰ วิญญู เครื่องงาม.(2530).*กฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ:แสงสุทธิการพิมพ์. หน้า23 – 31.

ขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการนับถือศาสนาความมีสิทธิที่จะทำอะไรก็ได้โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น¹¹

กล่าวโดยสรุป “เสรีภาพ” จึงหมายถึง การกระทำใดๆ ที่บุคคลสามารถกระทำได้อย่างอิสระ และไม่ละเมิดเสรีภาพ หรือการกระทำของบุคคลอื่น

ความหมายของ “สิทธิ และเสรีภาพ”

Pieroth และ Schlink เห็นว่า การให้ความหมายของสิทธิและเสรีภาพ หรือตามที่เยอรมันเรียกว่า สิทธิขั้นพื้นฐาน (Grundrechte) นั้น อาจให้ความหมายได้ 2 นัย

นัยแรก สิทธิขั้นพื้นฐานเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ก่อนที่จะมีรัฐเสรีภาพและความเสมอภาคของปัจเจกบุคคลดังกล่าวเป็นเงื่อนไขอันชอบธรรมที่ก่อให้เกิดรัฐขึ้น ด้วยเหตุนี้สิทธิและเสรีภาพของสิทธิ ในความเสมอภาคจึงผูกพันและเป็นข้อจำกัดของการใช้อำนาจรัฐ

นัยสอง สิทธิขั้นพื้นฐาน รวมเป็นสิทธิทั้งหลาย ซึ่งตกได้แก่ปัจเจกบุคคลไม่ใช่สถานะที่เป็นมนุษย์หากแต่ได้รับสิทธิเช่นนั้น เพราะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ หรือเป็นสมาชิกของรัฐ โดยสิทธิเหล่านั้น ไม่ได้อยู่ด้วยไม่มีรัฐ หากแต่สิทธิทั้งหลายนั้นบุคคลล้วนได้รับไปจากรัฐทั้งสิ้น¹²

ความหมายของสิทธิและเสรีภาพทั้งสองนั้น ต่างมีลักษณะร่วมกัน และมีข้อแตกต่างกัน เพราะตามแนวคิดของกฎหมายชาตินั้น เห็นว่าเสรีภาพและความเสมอภาค มีอยู่ก่อนที่จะมีสังคมและรัฐ ซึ่งตามแนวความคิดดังกล่าวเห็นว่า รัฐจะต้องอธิบายเหตุผลในการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าว กล่าวได้ว่า การใช้สิทธิดังกล่าวไม่จำเป็นต้องอธิบายเหตุผลต่อรัฐแต่อย่างใด แต่ในทางตรงกันข้ามหากรัฐจะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าว รัฐจะต้องอธิบายเหตุผลในการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานนั้น

ความแตกต่างระหว่าง “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” จึงอยู่ที่ว่า “สิทธิ” เป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการ เว้นการกระทำอันใดอันหนึ่งแต่ในขณะที่ “เสรีภาพ” นั้น เป็นอำนาจที่บุคคลนั้น มีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยปราศจากการแทรกแซง หรือครอบงำจากคนอื่น เสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นแต่อย่างใด

¹¹ ราชบัณฑิตยสถาน. สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/dictionary>

¹²Pieroth และ Schlink, GrundrechteStaatsrechte II, 9Auffl. อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ, (2558). หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า 51

ประเภทของสิทธิและเสรีภาพ

สิทธิเสรีภาพ อาจจำแนกเป็นประเภทต่างๆ ได้โดยหลักเกณฑ์ต่างกัน ซึ่งในที่นี้จะพิจารณา การแบ่งแยกสิทธิและเสรีภาพ ดังเช่น

1. สิทธิเสรีภาพ จำแนกตามเนื้อหา

หากอาศัยวัตถุประสงค์แห่งสิทธิและเสรีภาพเป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทของสิทธิและเสรีภาพ อาจจำแนกได้ 6 ประเภท คือ

- 1.1 สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล
- 1.2 สิทธิและเสรีภาพในทางความคิด และการแสดงออกซึ่งความคิด
- 1.3 สิทธิและเสรีภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ
- 1.4 สิทธิและเสรีภาพในการรวมกลุ่ม
- 1.5 สิทธิและเสรีภาพในทางการเมือง
- 1.6 สิทธิในอันที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน¹³

2. สิทธิเสรีภาพจำแนกตามการกำเนิด

การจำแนกประเภทของสิทธิเสรีภาพ ตามการกำเนิด อาจแยกได้ 2 ประเภท คือ

2.1 สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ซึ่งได้แก่ บรรดาสิทธิเสรีภาพ ที่ถือว่าติดตัวมนุษย์ทุกคน แต่กำเนิด และไม่อาจถูกพรากไปได้ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพในเลหสถาน เสรีภาพ ในการเดินทางเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารต่อกัน เป็นต้น

2.2 สิทธิพลเมือง (Citizen's Rights) คือ สิทธิในอันที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ สิทธิเสรีภาพทางการเมืองนั่นเอง เช่น เสรีภาพในการรวมตัวเป็นพรรคการเมือง สิทธิเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธสิทธิในการสมัครเข้ารับราชการ เป็นต้น¹⁴

3. การแบ่งสิทธิเสรีภาพโดยพิจารณาจากเงื่อนไขในการจำกัดสิทธิเสรีภาพ

อาจแยกได้ 3 ประเภท คือ

3.1 สิทธิเสรีภาพภายใต้เงื่อนไขกฎหมายทั่วไป สิทธิเสรีภาพประเภทนี้ อาจถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพได้โดยกฎหมาย โดยรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดเงื่อนไขของกฎหมายไว้เป็นพิเศษว่าการจำกัดสิทธิเสรีภาพจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขใดบ้าง

3.2 สิทธิเสรีภาพภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายพิเศษ รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ การจำกัดสิทธิเสรีภาพประเภทนี้จะกระทำได้ เฉพาะตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้เท่านั้น

¹³ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *เพ็ญอ้าง*. หน้า 54-55

¹⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *เพ็ญอ้าง*. หน้า 55-57

3.3 สิทธิเสรีภาพที่ไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขกฎหมาย หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้ให้ความคุ้มครองยังสิทธิเสรีภาพประเภทนี้อย่างสมบูรณ์ โดยฝ่ายนิติบัญญัติไม่อาจออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพนี้ได้ตัวอย่างเช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา

4. สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้มีขนาดแตกต่างกัน ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ระบบ คือ

4.1 รับรองสิทธิเสรีภาพไว้เด็ดขาด คือ ไม่ยอมให้ออกกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพเลย เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา

4.2 รับรองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างกลาง คือ ยอมให้ตัดสิทธิเสรีภาพโดยการออกกฎหมายเฉพาะบางประเภทหรือเฉพาะกรณีเช่น กฎหมายที่ออกใช้ในกรณีที่มีภาวะฉุกเฉิน

4.3 รับรองสิทธิเสรีภาพไว้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย

5. สิทธิเสรีภาพ ตามแนวทางคลาสสิกของเยอรมัน

Georg Jellinek เป็นผู้เสนอแนวคิดในการแบ่งสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งแยกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

5.1 status negativus หมายถึง กลุ่มสิทธิและเสรีภาพที่การใช้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจะต้องปราศจากการเข้ามาแทรกแซงใดๆ ของรัฐ การใช้สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้เป็นเรื่องที่ปัจเจกบุคคลสามารถดำเนินการไปได้เอง โดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาดำเนินการใดๆ สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้เป็นสิทธิและเสรีภาพที่ปฏิเสธอำนาจรัฐ สิทธิและเสรีภาพในกลุ่มนี้แสดงออกมาในรูปของสิทธิในการป้องกัน อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของปัจเจกบุคคลต่อการแทรกแซงของรัฐ หรือการละเมิดของรัฐจากสิทธิในการป้องกันของปัจเจกบุคคลดังกล่าวนี้ปัจเจกบุคคลอาจเรียกร้องให้มีการแก้ไขเยียวยาจากรัฐได้ ในกรณีที่มีการแทรกแซงหรือมีการละเมิดจากรัฐอาจเรียกร้องให้รัฐละเว้นจากการกระทำดังกล่าวได้

5.2 status positivus หมายถึง กลุ่มสิทธิที่มีการใช้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ไม่อาจจะบรรลุความมุ่งหมายได้ หากปราศจากการเข้ามาดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งจากฝ่ายรัฐ สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ แสดงออกมาในรูปของสิทธิ “ประเภทสิทธิเรียกร้อง” สิทธิเรียกร้องให้กระทำการสิทธิการดำเนินคดี ตามทัศนะของ Jellinek เห็นว่าสิทธิที่เป็นศูนย์กลางของสิทธิประเภทนี้ คือสิทธิเรียกร้องที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

5.3 status activus หมายถึง กลุ่มสิทธิที่ปัจเจกบุคคลใช้สิทธิของตนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างเจตจำนงทางการเมือง หรือเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรของรัฐ สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ ได้มีการบัญญัติรับรองออกมาในรูปของสิทธิของพลเมือง อันได้แก่ สิทธิของผู้เลือกตั้ง สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิในการสมัครเข้ารับราชการ สิทธิในการจัดตั้งพรรค

การเมือง รวมทั้งสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองอื่นๆ สิทธิประเภทนี้มักจะจำกัดให้เฉพาะพลเมืองของชาติเท่านั้น

การแบ่งสิทธิเสรีภาพตามแนวคลาสสิกของชาวเยอรมัน ซึ่งอาศัยลักษณะการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนกับหน้าที่ของรัฐเป็นข้อพิจารณาในการแบ่งสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวสามารถทำให้เข้าใจพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพแต่ละประเภทว่ามีจุดมุ่งหมายอย่างไรและการจะทำให้บรรลุซึ่งความมุ่งหมายแห่งสิทธิและเสรีภาพแต่ละประเภทนั้น รัฐจะต้องดำเนินการอย่างไร¹⁵

6. การแบ่งโดยพิจารณาจากผู้ทรงสิทธิ

การแยกสิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ พิจารณาจากผู้ได้รับสิทธิตามรัฐธรรมนูญหรือบุคคล ซึ่งรัฐธรรมนูญจะให้ความคุ้มครอง โดยแบ่งได้ดังนี้

ก. สิทธิมนุษยชนหรือสิทธิของทุกๆคน สิทธิประเภทนี้ได้แก่ สิทธิที่รัฐธรรมนูญมุ่งให้ความคุ้มครองแก่ทุกคน โดยไม่ได้แบ่งแยกว่าบุคคลนั้น จะเป็นคนของชนชาติใด เชื้อชาติใด หรือศาสนาใด หากบุคคลนั้นเข้ามาอยู่ในขอบเขตอำนาจรัฐที่ใช้รัฐธรรมนูญของประเทศนั้น บุคคลนั้นย่อมได้รับความคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญนั้นๆ ด้วย สิทธิมนุษยชนเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เป็นสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่เป็นของมนุษย์ ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์และด้วยเหตุผลแต่เพียงอย่างเดียวว่า เพราะเขาเกิดมาเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้อยู่ตั้งแต่ก่อนที่จะมี “รัฐ” เกิดขึ้นสิทธิประเภทนี้ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในทางศาสนา เป็นต้น

ข. สิทธิพลเมือง สิทธิประเภทนี้ได้แก่ สิทธิที่รัฐธรรมนูญมุ่งที่จะให้ความคุ้มครองเฉพาะบุคคล ที่เป็นพลเมืองของรัฐเท่านั้น เช่น ตามรัฐธรรมนูญของเยอรมนีได้กำหนดสิทธิและเสรีภาพที่อยู่ในกลุ่มของ status actives หรือสิทธิในทางการเมือง เสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ เสรีภาพในการชุมนุม เป็นต้น สิทธิและเสรีภาพเหล่านี้เป็นสิทธิของชาวเยอรมันเท่านั้น

การแบ่งสิทธิและเสรีภาพ โดยพิจารณาจากผู้ทรงสิทธินี้ โดยแท้จริงแล้วเป็นการพิจารณาจากเนื้อหาของสิทธิว่า สิทธิใดควรให้กับบุคคลทุกคน สิทธิใดควรจำกัดให้เฉพาะพลเมืองของชาติเท่านั้น ซึ่งการแบ่งแยกสิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ จะนำไปสู่การแยกสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองของชาติ ออกจากสิทธิมนุษยชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือการกำหนดขอบเขตในการคุ้มครองสิทธิแต่ละประเภทนั่นเอง¹⁶

¹⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *เพ็งอ้าง*. หน้า 54-58

¹⁶ วรพจน์ วิสชุดพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2540*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. หน้า 36

7. สิทธิเสรีภาพซึ่งแบ่งตามหมวดหมู่ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย¹⁷ ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

7.1 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐ เพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยจากการใช้อำนาจใดๆ โดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร

7.2 ความเสมอภาค เพื่อกำหนดหลักความเสมอภาค การไม่เลือกปฏิบัติแก่บุคคลที่มีความแตกต่างกันว่าย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

7.3 สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล เพื่อประกันสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ในเคหสถาน การเลือกที่อยู่อาศัย การเดินทาง เกียรติยศชื่อเสียง ความเป็นส่วนตัว การสื่อสารของบุคคล การนับถือศาสนา การป้องกันมิให้รัฐบังคับใช้แรงงาน

7.4 สิทธิในกระบวนการยุติธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญา มิให้ต้องรับโทษหนักกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ ในขณะที่บุคคลนั้นกระทำความผิด อีกทั้งการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย และการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย

7.5 สิทธิในทรัพย์สิน เพื่อประกันความมั่นคงในการถือครองทรัพย์สิน ประกันสิทธิของผู้ถูกเวนคืนทรัพย์สิน ที่กำหนดค่าทดแทนที่เป็นธรรม

7.6 สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ เพื่อประกันเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การแข่งขันทางธุรกิจที่เป็นธรรม ความปลอดภัย สวัสดิภาพ และการดำรงชีพของคนทำงาน

7.7 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคล และสื่อมวลชน เพื่อคุ้มครองเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นของบุคคล และสื่อมวลชนด้วยการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา กำหนดมิให้รัฐจำกัดเสรีภาพการแสดงออกของบุคคล เว้นแต่เพื่อความมั่นคงของรัฐ เพื่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวของบุคคลอื่น หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือสุขภาพประชาชน อีกทั้งเพื่อป้องกันมิให้รัฐสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ คุ้มครองและจัดสรรคลื่นความถี่อย่างเป็นธรรม ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และป้องกันการครอบงำการครองสิทธิของสื่อ เพื่อคุ้มครองให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย จึงป้องกันมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้าเป็นเจ้าของกิจการ หรือถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือ โทรคมนาคม รวมถึงการแทรกแซงทั้งทางตรงและทางอ้อม

¹⁷ สุเทพ เอี่ยมคง. สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย. สืบค้นจาก <http://wiki.kpi.ac.th>

7.8 สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา เพื่อให้บุคคลมีความเสมอภาคในการได้รับการศึกษาไม่น้อย 12 ปีตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ซึ่งรัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพ และเหมาะสมกับผู้เรียน กลุ่มครองเสรีภาพทางวิชาการที่ไม่ขัดต่อหน้าที่พลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

7.9 สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการทางสาธารณสุขจากรัฐอย่างเสมอภาค เพื่อคุ้มครองสิทธิเด็ก เยาวชน สตรี ผู้พิการหรือทุพพลภาพ การดำรงชีพของผู้สูงอายุ

7.10 สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน เพื่อคุ้มครองการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ การรับรู้และรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การร้องทุกข์ การโต้แย้ง การปฏิบัติราชการในทางปกครอง และเพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลในการฟ้องหน่วยงานของรัฐ

7.11 เสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม เพื่อคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ คุ้มครองประชาชนให้ได้รับความสะดวกในการใช้พื้นที่สาธารณะ คุ้มครองการรวมกลุ่มเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหมู่คณะอื่น คุ้มครองการตั้งพรรคการเมืองเพื่อสืบสานเจตนารมณ์ทางการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในระบบรัฐสภา

7.12 สิทธิชุมชน เพื่อรับรองสิทธิชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม คุ้มครองบุคคลในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

7.13 สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ เพื่อคุ้มครองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คุ้มครองบุคคลในการต่อต้าน โดยสันติวิธีต่อการกระทำ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองด้วยวิถีทางที่มีชอบ

2. แนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

ในที่นี้ใช้แนวความคิด โดยอ้างอิงอยู่กับบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเยอรมนี ซึ่งได้บัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ไว้ในมาตราแรก และได้พัฒนาหลักกฎหมายเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์มาโดยตลอด แต่อย่างไรก็ตามจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มียามใดที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป ดังนั้น การที่จะทำความเข้าใจเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงจำเป็นต้องย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาของประวัติศาสตร์ ของคำว่า “ศักดิ์ศรี” ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ มีการนิยามความหมายไว้แตกต่างกันไป

“ศักดิ์ศรี” ในความหมายของชาวโรมัน หมายถึง เกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะดังนั้นศักดิ์ศรี ในความหมายของชาวโรมันจึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคนแต่หากเป็นเฉพาะบุคคลที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะ¹⁸

แต่ “ศักดิ์ศรี” ในความเข้าใจของศาสนาคริสต์ หมายถึง ความเมตตาของพระเจ้า ซึ่งเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในทางศาสนาคริสต์ว่ามนุษย์นั้น ถูกสร้างขึ้นตามประสงค์แห่งพระผู้เป็นเจ้า ดังนั้นศักดิ์ศรีของมนุษย์มีอาจถูกทำลาย หรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของมนุษย์อื่น แต่ถูกทำลายไปได้โดยบาปของตนเอง ศักดิ์ศรีในความหมายของศาสนาคริสต์ จึงเป็นเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า¹⁹

ในทางพุทธศาสนาถึงแม้ไม่ได้พูดถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรงแต่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ใน อัครัญสูตร ว่าวรรณะทั้งสี่ประกอบด้วย กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ และศูทรนั้น สามารถประพฤติได้ ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดำและขาว ดังนั้น วรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความผิดถูกชั่วดีของบุคคล²⁰

จะเห็นได้ว่านิยามของคำว่า “ศักดิ์ศรี” จากการศึกษาประวัติศาสตร์ หลักปรัชญาและความเชื่อยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะในหมู่ของนักกฎหมายโรมัน ได้อธิบาย “ศักดิ์ศรี” ว่าจิตวิญญาณของมนุษย์ทำให้มนุษย์แตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติ ที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในอันที่จะกำหนดตนเองในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง²¹

สารัตถะอันเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์นั้น มีพื้นฐานมาจากสิทธิในชีวิต ร่างกาย และสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคถือเป็นรากฐานความเป็นมนุษย์ตามหลักกฎหมายโรมัน ความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนุษย์ ซึ่งหมายความว่า การดำเนินการต่างๆ ของรัฐ ดำเนินการไปเพื่อมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นเป้าหมายในการดำเนินการของรัฐ ดังนั้นการดำเนินการต่างๆ ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นสาระสำคัญแห่งสิทธิ

¹⁸ AlberBleckmann ,StaatsrechtIIIn- Die Grundrechte,4Aufl.,1977,S.542 ff. อ้างถึงในบรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). อ้างแล้ว. หน้า 88-89

¹⁹ AlberBleckmann. อ้างถึงในบรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). เพิ่งอ้าง. หน้า 88-90

²⁰ อัครัญสูตร, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, น.352 อ้างถึงในบรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). เพิ่งอ้าง. หน้า 88-90

²¹ Duerig,Grundgesetz-Kommentar,Art. 1,Abs.1,Rdnr.17 อ้างถึงในบรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). เพิ่งอ้าง. หน้า 90

และเสรีภาพอันเป็นหลักประกันการครองสิทธิและเสรีภาพ สำหรับเรื่องขอบเขตการคุ้มครองของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น ถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สามารถกำหนดเป็นคุณค่าได้ดีมีคุณค่าที่เป็นอิสระเป็นธรรมชาติ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาทางข้อเท็จจริงว่าบุคคลนั้น มีความสามารถในการแสดงเจตจำนงของตนเองหรือไม่²²

การใช้อำนาจของความเป็นมนุษย์นั้น มีหลักพื้นฐานที่ต้องคำนึงคือการใช้อำนาจของรัฐไม่ว่าจะเป็นด้วยอำนาจใด หรือวิธีการใดต้องถือว่ามนุษย์นั้นมิใช่เป็นเพียงวัตถุแห่งการกระทำของรัฐ หากการใช้อำนาจของรัฐใดได้กระทำไปในลักษณะที่ทำให้มนุษย์ถูกลดคุณค่าเป็นเพียงวัตถุแห่งการกระทำแล้ว การกระทำของรัฐ ย่อมขัดกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และผลในทางกฎหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น นอกจากจะตีความเป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงแล้ว ยังต้องถือว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานหากมีการกระทำอันเป็นการกระทบกระเทือนหรือละเมิดแล้ว บุคคลผู้ถูกละเมิดนั้นย่อมสามารถใช้สิทธิเรียกร้องต่อศาลได้ เพื่อให้รัฐดำเนินการปกป้องสิทธิให้ความเคารพต่อความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น²³

จึงอาจสรุปได้ว่าหลักปรัชญา ความเชื่อ หรือกฎหมาย ที่มีมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ต่างยึดถือให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือค่าที่อยู่ในมนุษย์ทุกคน ที่มีพื้นฐานมาจากสิทธิในชีวิต ร่างกาย และสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง และเป็นคุณค่าที่มีอาจล่วงละเมิด ดังนั้นการดำเนินการต่างๆ ของรัฐ จึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในฐานะที่เป็นสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ

สถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่มีปรากฏในรัฐธรรมนูญ แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ²⁴

1. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นั้นถือว่าเป็นคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หรือที่กล่าวกันว่า ความเป็นมนุษย์เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการกระทำของรัฐทั้งหลายต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพราะมนุษย์นั้น เป็นเป้าหมายของการดำรงอยู่ของรัฐ มนุษย์มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการดำเนินการของรัฐ รัฐนั้นดำรงอยู่เพื่อมนุษย์ มิใช่มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อรัฐ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงถือว่าเป็นพื้นฐานของหลักเสรีภาพของบุคคล และหลักความเสมอภาค ดังที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นสิทธิ ที่ไม่อาจจำหน่าย

²² บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *เพิ่งอ้าง*. หน้า 90-91

²³ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *เพิ่งอ้าง*. หน้า 92

²⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *เพิ่งอ้าง*. หน้า 93-95

จ่ายโอนได้ ทั้งนี้เพื่อให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมีผลเป็นจริงในทางปฏิบัติ กล่าวได้ว่าหลักการดังกล่าวก่อผล 2 ประการ

ประการแรก การตีความเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพทั้งหลายจะต้องถือว่าเนื้อหาของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐานที่ต้องนำมาใช้ประกอบการตีความสิทธิและเสรีภาพอื่นๆ ด้วย

ประการที่สอง เนื้อหาในทางหลักการทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งความหมายของการแทรกแซงในขอบเขตที่ได้รับการคุ้มครองของสิทธิและเสรีภาพทุกประเภท ได้รับการพัฒนาจากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ทั้งนี้ ความสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ปรากฏให้เห็นได้จากการกำหนดทิศทางของรัฐ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์นั้น เป็นสิ่งกำหนดและจำกัดวัตถุประสงค์ และภาระหน้าที่ของรัฐ รวมถึงเป็นสิ่งกำหนด และจำกัดความชอบธรรมของรัฐ และของกฎหมายที่มีต่อคุณค่าส่วนบุคคลที่มีความหมายต่อการใช้สิทธิเสรีภาพอื่นๆ นอกเหนือจากการให้กำเนิดสิทธิในทางมหาชนต่อการกระทำของรัฐ การบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ แต่ยังคงบังคับให้รัฐกำหนดเป็นหลักกฎหมายทั่วไป โดยเฉพาะกฎหมายแพ่ง ว่าอำนาจอื่นๆ นอกเหนือจากอำนาจรัฐมิให้มีการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้

2. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นสาระอันเป็นแก่นของสิทธิและเสรีภาพแต่ละประเภท ซึ่งภายในขอบเขตดังกล่าว รัฐอาจล่วงละเมิดได้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงมีความมุ่งหมายที่จะปกป้องคุ้มครองการแทรกแซงของรัฐ มิให้กระทบต่อสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

3. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะสิทธิประเภทหนึ่ง

ในประเด็นนี้มีข้อถกเถียงในทางวิชาการว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นเพียงหลักกว้างๆ ที่ครอบคลุมสิทธิและเสรีภาพทั้งหลาย หรือมีลักษณะเฉพาะ

การใช้อำนาจรัฐกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁵

สำหรับการใช้อำนาจรัฐ ที่ต้องคำนึงถึงความเป็นมนุษย์นั้น แม้จะแยกพิจารณาเป็นการใช้อำนาจรัฐทางด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ แต่หลักพื้นฐาน คือ การยอมรับว่ามนุษย์มิได้เป็นเพียงวัตถุในการดำเนินการของรัฐ

1. การใช้อำนาจนิติบัญญัติกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีข้อพิจารณา 2 ประการคือ ข้อพิจารณาในการบัญญัติกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และข้อพิจารณาในการบัญญัติ เพื่อคุ้มครองสิทธิของปัจเจกบุคคล

²⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *เพ็ญอ่าง*. หน้า 97-102

2. การใช้อำนาจบริหารกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อาจแยกพิจารณาออกได้เป็นการใช้อำนาจของรัฐบาล และการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง ทั้งนี้เพราะสภาพการณ์ของการใช้อำนาจแต่ละส่วนนั้น มีลักษณะแตกต่างกัน ในขณะที่การใช้อำนาจของรัฐบาลเป็นการใช้อำนาจทางการเมืองที่ต้องรับผิดชอบในทางการเมือง ต่อฝ่ายนิติบัญญัติ ส่วนที่การใช้อำนาจของฝ่ายปกครองนั้น ผูกพันต่อกฎหมายตามหลักการกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมาย

3. การใช้อำนาจตุลาการกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีข้อพิจารณา 2 ประการคือ ข้อพิจารณาในแง่ของกระบวนการพิจารณา และข้อพิจารณาในแง่ของเนื้อหาการพิจารณา

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญไทย²⁶

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 เป็นฉบับแรกที่ได้บัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และรัฐธรรมนูญในฉบับต่อมา มาได้บัญญัติหลักการเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพไว้แตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านๆ มาอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ยังได้บัญญัติให้บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติ เพื่อใช้สิทธิทางศาลเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

3. หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคตามหลักกฎหมายไทย

หลักความเสมอภาคเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากในชีวิตร่างกายที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ตามธรรมชาติและทุกคนต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกันแม้รัฐธรรมนูญจะให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น ย่อมไร้ความหมาย ถ้ารัฐธรรมนูญไม่บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ด้วย เพราะความเสมอภาคเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มนุษย์จะดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีหากมนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับมนุษย์คนอื่นๆ ในสังคม หลักความเสมอภาค จึงหมายถึง ความเสมอภาคในทางกฎหมาย กล่าวคือบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ ไม่ใช่หมายความว่าทุกคน

²⁶อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ. (2544). *การอ้างศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28*, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : หจก.นานาสังพิมพ์. หน้า

จะต้องมีความเสมอภาคในการมีวัตถุประสงค์ของ และความเสมอภาคในกฎหมายนี้ อาจเป็นไปได้ ทั้งในทางสิทธิและในทางหน้าที่ หรือภาระ²⁷

หลักความเสมอภาคเป็นหลักที่ทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน โดยองค์กรต่างๆของรัฐรวมทั้งฝ่ายปกครองต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันและปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน²⁸

ประเภทของหลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย สามารถแยกประเภทของหลักความเสมอภาคได้ 2 ประเภทดังนี้²⁹

1. หลักความเสมอภาคทั่วไป เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนที่อาจกล่าวอ้างกับการกระทำใดๆของรัฐได้ หากเรื่องนั้นมีได้มีการกำหนดไว้ในหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หากเรื่องใดมีหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องกำหนดไว้แล้วก็ให้พิจารณาไปตามหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้นๆ

2. หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง คือ หลักความเสมอภาคที่ใช้เฉพาะภายในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับชาย และหญิง เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักความเสมอภาคทั่วไป กับหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้น ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นพื้นฐานของหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หลักความเสมอภาคทั่วไป สามารถนำไปใช้ได้กับทุกๆ เรื่องโดยไม่จำกัดขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และบุคคลทุกๆ คนย่อมอ้างหลักความเสมอภาคทั่วไปได้ ส่วนหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องอาจถูกจำกัด โดยใช้เฉพาะเรื่อง หรือเฉพาะกลุ่ม บุคคลที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองเท่านั้น โดยหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้น ยังถือเป็นหลักกฎหมายพิเศษ ซึ่งย่อมมาก่อนหลักความเสมอภาคทั่วไป ถ้ากฎเกณฑ์ใดได้รับการพิจารณาหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องแล้วก็ไม่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาตามหลักความเสมอภาคทั่วไปอีก

นอกจากนี้หลักความเสมอภาคยังสามารถแบ่งได้ตามประเภทของการบังคับใช้ได้ดังนี้³⁰

²⁷ ประดิษฐ์ มุขธรรม. (2522). “คำอธิบายกฎหมายปกครอง” ในการประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปริทัศน์ พนมยงค์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 154

²⁸ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). อ้างแล้ว. หน้า 95

²⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). เพิ่งอ้าง. หน้า 161-162

³⁰ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). อ้างแล้ว. หน้า 162-163

1. หลักความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย

กฎหมายในที่นี้หมายถึง รัฐธรรมนูญ กฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายปกครองจะต้องเคารพต่อหลักความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย นิติกรรมใดๆ ของฝ่ายปกครองหากออกมาโดยไม่เคารพต่อหลักดังกล่าว อาจถูกฟ้องเพิกถอนเพราะเหตุไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ ในประเทศฝรั่งเศส หลักความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมายเป็นหลักกฎหมายทั่วไปดั้งเดิมของหลักความเสมอภาคที่ต่อมาได้รับการขยายไปยังหลักความเสมอภาคอื่น ๆ เช่น หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ หรือหลักความเสมอภาคในการเสียภาษี ฯลฯ

2. หลักความเสมอภาคของบุคคลในการทำงานในหน่วยงานของรัฐ

หลักความเสมอภาคของบุคคลเกี่ยวกับการทำงานในหน่วยงานของรัฐ มิได้มีการรับรองไว้โดยตรง ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แต่ต้องถือว่าเป็นหลักหนึ่งของหลักความเสมอภาค ส่วนในประเทศฝรั่งเศสนั้น หลักนี้ได้รับการประกาศไว้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1789 ว่า “พลเมืองทุกคนล้วนเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายและมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าทำงาน ทั้งนี้ ตามความสามารถของบุคคล โดยไม่อาจกำหนดคุณสมบัติอื่นที่ไม่เกี่ยวกับความสามารถของบุคคลได้”

3. หลักความเสมอภาคของบุคคลในการได้รับบริการสาธารณะ

หลักความเสมอภาคขยายขอบเขตมาสู่การเข้ารับบริการสาธารณะของประชาชนด้วย โดยหลักความเสมอภาคนี้ บังคับฝ่ายปกครองว่า ต้องให้บริการต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญอย่างเดียวกันในลักษณะเดียวกันภายใต้ กฎเกณฑ์เดียวกันเดียวกัน แต่หลักนี้ไม่ห้ามที่ฝ่ายปกครองจะให้บริการต่อบุคคลที่แตกต่างกัน ในสาระสำคัญในลักษณะที่แตกต่าง เช่น สภาแห่งรัฐฝรั่งเศส เคยตัดสินว่า นักเรียนของโรงเรียนที่อยู่นอกเส้นทางของรถบริการรับส่งนักเรียน มีสถานะที่แตกต่างจากนักเรียนที่ โรงเรียนของตนอยู่ในเขตเส้นทางการเดินทางของรถบริการรับส่ง เมื่อพิจารณาในการเข้ารับบริการสาธารณะด้านการคมนาคมขนส่งนักเรียน รัฐจึงอาจปฏิบัติต่อนักเรียนทั้งสองเขตแตกต่างกันได้

4. หลักความเสมอภาคของบุคคลต่อการรับภาระสาธารณะ

หลักความเสมอภาคของบุคคลต่อการรับภาระสาธารณะ เป็นบ่อเกิดของหลักกฎหมายอีกจำนวนมาก และใช้สำหรับเป็นเหตุผลในการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของนิติกรรมทางปกครองต่าง ๆ เช่น หลักความเสมอภาคของบุคคลต่อการรับภาระเสียภาษีให้รัฐ

หลักเกณฑ์ของหลักความเสมอภาค³¹

หลักแห่งความเสมอภาคเป็นหลักเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติแก่บุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่เนื่องจากสาระสำคัญของข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันไป จึงทำให้การปฏิบัติแก่บุคคลตามหลักความเสมอภาคย่อมแตกต่างกันไป ทั้งนี้ย่อมต้องเป็นความแตกต่างที่ยอมรับได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคเพื่อให้เกิดความยุติธรรมมีดังนี้

1. ต้องใช้กฎเกณฑ์เดียวกันกับทุกคน เว้นแต่สถานการณ์แตกต่างกันไปหลักเกณฑ์ทั่วไปของการปฏิบัติ คือต้องใช้กฎเกณฑ์เดียวกันในสถานการณ์เดียวกัน เว้นแต่ว่าสถานการณ์นั้นแตกต่างกันออกไป จึงเป็นการต้องห้ามแก่ผู้บัญญัติกฎเกณฑ์ที่จะต้องไม่ออกกฎเกณฑ์ให้มีผลไม่เสมอภาคแก่บุคคล กล่าวคือเหตุการณ์ที่เหมือนกัน หรือที่เหมือนกันในสาระสำคัญนั้น ต้องได้รับการปฏิบัติโดยกฎเกณฑ์เช่นเดียวกัน แต่หากมีใช้เรื่องที่มีสภาพการณ์เดียวกันก็สามารถปฏิบัติให้แตกต่างกันได้ ดังนั้นกฎเกณฑ์ที่มาบังคับใช้แก่บุคคล ซึ่งออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร ย่อมมีเนื้อหารายละเอียด และผลบังคับที่แตกต่างกันไปได้

2. การใช้กฎเกณฑ์ที่ต่างกันนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับสาระสำคัญของกฎเกณฑ์ นั้นการใช้กฎเกณฑ์ที่ต่างกันนั้นต้องคำนึงถึงสาระสำคัญของกฎเกณฑ์ คือกฎเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ต้องมีความสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ดังนั้นถึงแม้จะอยู่ในสถานะที่เหมือนกัน แต่ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญนั้น แตกต่างกันแล้วกฎเกณฑ์ที่นำมาใช้บังคับนั้นต้องแตกต่างกันไปด้วย แต่ถ้าเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่เป็นสาระสำคัญและอยู่ในสถานะที่เหมือนกันแล้ว กฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับนั้นจะต้องเป็นกฎเกณฑ์เดียวกัน

3. การปฏิบัติให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจากผลประโยชน์มหาชน การปฏิบัติต่อบุคคลตามหลักความเสมอภาคนั้นย่อมต้องคำนึงถึงเรื่อง ประโยชน์สาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนบุคคลหรือประโยชน์ของปัจเจกชน ดังนั้นจะอ้างหลักความเสมอภาคในการใช้กฎเกณฑ์ เพื่อมาคุ้มครองปัจเจกชนหาได้ไม่ เช่น ในกรณีที่มีความไม่สงบเกิดขึ้นในบ้านเมืองทางราชการจำเป็นต้องใช้บางมาตรการ เพื่อให้เกิดความสงบอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ผู้ที่เดือดร้อนจากการกระดังกล่าวจะอ้างหลักแห่งความเสมอภาคต่อรัฐหาได้ไม่

4. การอ้างประโยชน์สาธารณะเพื่อไม่ต้องเคารพต่อหลักแห่งความเสมอกาคนั้น จะต้องไม่เป็นการก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้ การแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้นั้นที่เห็นได้ชัดก็คือ การแบ่งแยกที่เป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ เช่น การแบ่งแยกในเรื่อง แหล่งกำเนิด เชื้อชาติ ศาสนา เพศ เป็นต้น

³¹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. สืบค้นจาก <http://www.public-law.net>

5. การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมมุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ หรือการปฏิบัติในทางบวก คือการดำเนินการตามกฎหมายที่แตกต่างกันในลักษณะชั่วคราวที่ผู้มีอำนาจกำหนดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ในการส่งเสริม และยกระดับบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่มีสถานะด้อยกว่าบุคคลอื่นเพื่อทดแทนความไม่เท่าเทียมกันที่ดำรงอยู่

6. การปฏิบัติให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจากระบบที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจะพิจารณาเปรียบเทียบว่ามีการปฏิบัติเท่าเทียมกันหรือไม่ ต้องมีการเปรียบเทียบว่าอยู่ในระบบเดียวกันหรือไม่ เช่น การที่กำหนดให้ข้าราชการ ทหาร หรือตำรวจ ไม่มีสิทธิในการประท้วง การนัดหยุดงานเพื่อต่อรองค่าจ้างหรือเงินเดือนของข้าราชการ ซึ่งแตกต่างไปจากระบบของเอกชน ที่ให้ลูกจ้างมีสิทธิที่ใช้การประท้วง การนัดหยุดงานตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการต่อรอง เรื่องเงื่อนไขในการจ้างได้

7. การปฏิบัติให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจากประเพณี โดยการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ต้องไม่ขัดหลักการปฏิบัติกันมายาวนานเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความถูกต้อง แต่จะต้องใช้หลักความยุติธรรมของประชาชนในขณะปัจจุบันเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ตัวอย่างเช่น สถาบันการศึกษาของรัฐ แห่งหนึ่งได้ตั้งมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งในขณะที่ตั้งนั้นมีความมุ่งหมายเพื่อจะให้เฉพาะลูกหลานของข้าราชการเท่านั้น ต่อมาเมื่อการศึกษาเปิดกว้างขึ้นสำหรับการรับบุคคลอื่นเข้าศึกษา แต่สถาบันดังกล่าวก็ยังกำหนดไว้ว่าผู้ที่เป็นข้าราชการของหน่วยงานนั้นย่อมได้รับสิทธิพิเศษในการคัดเลือกเข้าศึกษาในสถาบันแห่ง ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า การยึดถือประเพณีที่ปฏิบัติมาอย่างยาวนานของสถาบัน การศึกษาแห่งนั้น ไม่อาจจะใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาหลักความเสมอภาคได้ เพราะการพิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะต้องอาศัยหลักความยุติธรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า หลักความเสมอภาคไม่ได้บังคับให้องค์กรต่างๆ ของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเดียวกัน ตรงกันข้าม กลับบังคับให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไป ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน เฉพาะแต่บุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญเท่านั้นที่องค์กรต่างๆ ของรัฐต้องปฏิบัติต่อเขาเหล่านั้นอย่างเดียวกัน ในทางปฏิบัติก็มีการแบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภทต่างๆ เช่น ผู้เยาว์ บุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ข้าราชการ เกษตรกร ฯลฯ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลประเภทเดียวกันอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลต่างประเภทกันให้แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ดีตาม การแบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภทๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลต่างประเภทแตกต่างกันออกไป (Different treatment) นั้น ไซ้ว่าจะกระทำได้ เสมอไปในทุกกรณี

4. แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม

การศึกษาแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม ก็เพื่อที่จะเข้าใจแนวคิดพื้นฐาน ในการนำมาศึกษา วิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ความหมายของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้กล่าวถึง “รัฐธรรมนูญนิยม” ไว้ว่า “ลัทธิรัฐธรรมนูญนิยมนี้มีปัจจัยหลายประการคือ การมีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ในฐานะกฎหมายสูงสุดที่เป็นสัญญาประชาคม การยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองอย่างแท้จริง การมีกลไกควบคุมหรือดูแลและกานอำนาจไม่ให้ใช้อำนาจเกินขอบเขต การยอมรับและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน”³²

เชาวนะ ไตรมาศ ได้ให้ความหมายรัฐธรรมนูญนิยมว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดรูปแบบการปกครองและจัดตั้งองค์การบริหารของรัฐที่ทำให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และจำกัดควบคุมอำนาจของผู้ปกครอง โดยหลักการของรัฐธรรมนูญตามแบบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม เป็นการออกแบบการเมืองการปกครอง โดยอาศัยกฎเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือ ซึ่งเน้นการนำรัฐธรรมนูญไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองตามที่ได้ออกแบบไว้³³

William Andrews กล่าวถึงความหมายของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมไว้ว่า “รัฐธรรมนูญนิยม อยู่บนพื้นฐานของความยินยอมร่วมกันของประชาชน หากมีการพยายามที่จะอธิบายความหมายในแนวคิดที่สับสนนี้ ก็สามารถเรียกได้ว่า “รัฐบาลที่ถูกจำกัด” ทั้งนี้ ภายใต้รัฐธรรมนูญนิยมมีการจำกัดอำนาจ 2 ชนิด ที่กระทบ กับรัฐบาลในกรณีแรก คือ การจำกัดการใช้อำนาจ ซึ่งหมายรวมถึงว่าการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกรณีที่สอง คือการกำหนดกฎเกณฑ์ในทางปฏิบัติโดยวางโครงสร้างการจัดตั้งสถาบัน การกำหนดอำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน³⁴

อมร จันทรสมบูรณ์ ให้ความหมายโดยสรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญนิยม คือ แนวความคิดที่จะใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรให้เป็นเครื่องมือในการกำหนดรูปแบบการปกครองและกำหนดกลไกอันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (Infra-structure) ในการจัดองค์การบริหารรัฐ ซึ่งการใช้รัฐธรรมนูญ

³² บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2553). คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ อบรมศึกษา กฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา

³³ เชาวนะ ไตรมาศ. (2540). ขอดเกล้ารัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 16

³⁴ วลัยมาศ แก้วสรชัย.(2541). สภาร่างรัฐธรรมนูญกับการร่างรัฐธรรมนูญตามแนวรัฐธรรมนูญนิยม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 13

ในลักษณะสัญญาประชาคมเป็นเครื่องมือในการจัดองค์กรบริหารของรัฐสมัยใหม่นั้น มีวัตถุประสงค์ในการจำกัดอำนาจผู้ปกครอง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาลในระบบการเมือง ซึ่งวัตถุประสงค์ข้อนี้ต้องการใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกลไกที่จะทำให้รัฐบาลบริหารบ้านเมืองให้เป็นไปโดยเรียบร้อยต่อเนื่องและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ และวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ถึงแม้ว่าการบัญญัติกฎหมายจะต้องเคารพถึงหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายก็ตามแต่ความไม่เท่าเทียมกันในทางปฏิบัติ เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมจึงต้องอาศัยหลักการในรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎเกณฑ์สูงสุดของประเทศมาเป็นกฎเกณฑ์คุ้มครองผู้อ่อนแอกว่า จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของกระแสแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมนี้นี้ มีการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างรัฐในฐานะผู้ปกครองซึ่งมีอำนาจสูงสุดกับประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง โดยรัฐจะต้องให้การรับรองและคุ้มครองซึ่งสิทธิเสรีภาพของผู้ใต้ปกครองและประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการปกครองหรือในการใช้อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ทั้งนี้จะต้องมีการสร้างระบบควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจและมีการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพเพื่อจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมนั้น ความสำคัญของแนวคิดรัฐธรรมนูญต่อการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จึงมีความสำคัญอย่างมาก โดยส่งผลให้เกิดรัฐธรรมนูญในบทบาทที่เป็นกฎหมายยืนยันการมีอยู่ของสิทธิ เสรีภาพ และเสมอภาคในรัฐนั้น ซึ่งในประเทศไทยเองก็ได้ให้ความสำคัญของรัฐธรรมนูญในอันที่จะเป็นตัวแสดงถึงหลักการประชาธิปไตยทั้งสามประการที่ยังได้มีอยู่ในรัฐไทยมาเสมอ³⁵

ภาพรวมของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ในทางวิชาการกฎหมายนั้น แนวคิดประชาธิปไตยตะวันตกได้ถ่ายทอดอยู่ในรูปแบบของทฤษฎีกฎหมายที่เรียกว่า ทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยมนิยม (Constitutionalism) ซึ่งมีหลักการสามประการ คือ การรับรองสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชน การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการเสริมสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาล

รัฐธรรมนูญไทยหลายๆ ฉบับได้ยอมรับแนวคิดดังกล่าวและนำมาเป็นเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญในการกำหนดกรอบในการตราบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหลายฉบับของไทย เช่น รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2517 รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 เป็นต้น โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติอย่างชัดแจ้งถึงหลักการดังกล่าว ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นโดยสภาพแล้ว รัฐธรรมนูญ ของประเทศไทยหลายฉบับที่มีกรอบความคิดแบบตะวันตก ควรที่จะ

³⁵ ปวีริศา ปัดเสน. (2550). *แนวคิดรัฐธรรมนูญของอมร จันทรมบูรณ*. การค้นคว้าแบบอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. หน้า 11

เกิดผลตามครรลองประชาธิปไตยตะวันตกเหมือนอย่างประเทศตะวันตก แต่ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองไทยดูเหมือนได้สวนทางกับระบบการเมืองของตะวันตก ซึ่งต้องยอมรับว่ารัฐธรรมนูญเป็นเพียงกฎหมายลายลักษณ์อักษรสูงสุดของรัฐ ประเทศไทยมีการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง ซึ่งขัดกับแนวคิดทางนิติศาสตร์ที่ว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐ ซึ่งควรมีความศักดิ์สิทธิ์และคงทนถาวร

สำหรับประเทศไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญนั้น นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายแม่บทสูงสุดในการปกครองหลายฉบับ รัฐธรรมนูญดังกล่าวปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะหนึ่งเป็นรัฐธรรมนูญมุ่งจะใช้บังคับเป็นการถาวร โดยที่มีการร่างกันอย่างเป็นระบบกับอีกลักษณะ คือ รัฐธรรมนูญที่มุ่งจะใช้บังคับเป็นการชั่วคราวซึ่งมักจะเรียกว่ารัฐธรรมนูญการปกครองนั่นเอง

รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวบางฉบับใช้บังคับเป็นเวลานาน เช่น รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ซึ่งเกิดขึ้นโดยการทำรัฐประหารของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้บังคับเป็นเวลาประมาณ 9 ปี แต่รัฐธรรมนูญฉบับถาวรหลายฉบับใช้บังคับในระยะเวลาดสั้นๆ เพราะเป็นรัฐธรรมนูญ ที่มีหลักการสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่สอดคล้องกับโครงสร้างอำนาจทางการเมือง ซึ่งไม่ได้อยู่ในมือของประชาชนอย่างแท้จริง ทว่าตกอยู่ในมือของกลุ่มข้าราชการประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะนายทหารระดับสูงด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญที่มุ่งจะใช้บังคับเป็นการถาวรจึงมักจะถูกยกเลิก โดยการทำรัฐประหารของคณะผู้นำทางทหาร เมื่อคณะรัฐประหารซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น คณะปฏิวัติ คณะปฏิรูป หรือคณะรักษาความสงบเรียบร้อย ยึดอำนาจได้สำเร็จก็จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วคราวแล้วจึงร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร และเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่มุ่งจะใช้บังคับเป็นการถาวรแล้ว ก็จะมีการเลือกตั้ง และตามด้วยการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญฉบับถาวร แต่เมื่อรัฐบาลดังกล่าวบริหารประเทศไปได้ระยะหนึ่งก็จะถูกทำการรัฐประหาร และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับถาวร แล้วประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พร้อมทั้งจัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรใหม่อีก หมุนเวียนเป็นวงจรการเมืองของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา

แม้จะเกิดกรณี 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ประชาชนเข้าร่วมเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุดเป็นประวัติศาสตร์ หลังจากจอมพลถนอม กิตติขจร ทำรัฐประหารรัฐบาลของตนเอง เพราะขณะทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองนั้น จอมพลถนอมดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2511 และเมื่อมีการประกาศใช้

รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พร้อมกับเตรียมร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรตามวาระการเมืองของไทยที่เคยเป็นมาก็เกิดกระบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ จนนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือด เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 จนทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเดินทางออกนอกประเทศไทย แม้ต่อมาจะมีการร่างรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2517 ที่เป็นรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีหลักการที่เป็นประชาธิปไตยมากฉบับหนึ่ง แต่ในที่สุดก็มีการทำรัฐประหารอีก และก็เกิดเหตุการณ์นองเลือด เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ทำให้วงจการเมืองไทยหมุนกลับไปสู่วงจเดิม คือ รัฐประหาร ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรจัดให้มีการเลือกตั้ง จัดตั้งรัฐบาลตามรัฐธรรมนูญฉบับถาวร และทำรัฐประหารยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ซ้ำซากไม่จบสิ้น เฉลี่ยแล้วรัฐธรรมนูญไทยเปลี่ยนแปลงทุกๆ 4 ปี (จาก พ.ศ. 2475-2540) ต่างจากกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีรัฐธรรมนูญเพียงฉบับเดียว ซึ่งนับตั้งแต่ประกาศใช้ จำนวน 7 มาตรา 55 อนุมาตรา ในพุทธศักราช 2332 จนถึงปัจจุบันสองร้อยกว่าปี ก็มีแต่การแก้ไขให้ทันสมัยเท่านั้น ยังหาได้มีการยกเลิกทั้งฉบับเฉกเช่นกรณีของประเทศไทยแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี มิใช่ว่ารัฐธรรมนูญที่ดี จะไม่อาจแก้ไขได้เลย เพราะในความเป็นจริง ย่อมไม่มีกฎหมายฉบับใด ที่เหมาะสมกับทุกเวลา และสถานการณ์ได้ ดังนั้น รัฐธรรมนูญก็อาจแก้ไขได้ ตามเวลา และสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป แต่ต้องเป็นไปตามความจำเป็นเท่านั้น อาทิเช่น กรณีของสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันยังไม่เคยเปลี่ยนรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรยังคงใช้ฉบับเดิมมาแต่แรก มีเพียงการแก้ไขปรับปรุงส่วนที่จำเป็นเท่านั้น ดังนั้นการจะทำให้กลไกหรือมาตรการต่างๆ ในรัฐธรรมนูญยั่งยืนถาวรได้นั้น จึงอยู่ที่ทุกคนในสังคมที่จะกำหนดวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมว่าจะมีส่วนเข้าใจและเข้าถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแบบประชาธิปไตยได้เพียงใด³⁶

5. งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานศึกษา หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มีดังต่อไปนี้

ชนม์กานต์ สุรินทร์อาภรณ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย : กรณีศึกษาการเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หมวด 3 พุทธศักราช 2517 และพุทธศักราช 2540 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากฎหมายและธรรมนูญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยโดยมีการ

³⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, (2541). *การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. หน้า

เปรียบเทียบสาระสำคัญของธรรมนูญ 2 ฉบับข้างต้น และศึกษาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กสตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ การศึกษาพบว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีการพัฒนาในการใช้หลักเสรีภาพประชาธิปไตยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม และฟังความคิดเห็นทำให้เกิดความหลากหลายอย่างแท้จริง ทำให้บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยที่ปรากฏในธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คือหลักแห่งความเสมอภาคที่มีแนวคิดว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีและสิทธิเสรีภาพเสมอกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยรับรองและคุ้มครองในลักษณะที่มนุษย์ย่อมมีศักดิ์ศรีและมีสิทธิตามธรรมชาติติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด พร้อมทั้งให้สิทธิเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นจริงในทางปฏิบัติด้วย อีกทั้งบัญญัติให้หน่วยงานของรัฐต้องเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ให้สิทธิฟ้องคดีกรณีถูกละเมิดได้ ตลอดจนการกำหนดสิทธิและเสรีภาพต้องผูกกันทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ นอกจากนี้บุคคลเมื่อถูกละเมิดสิทธิย่อมอ้างศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เสรีภาพของตนได้ ทั้งยังได้บัญญัติให้การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรองรับไว้จะกระทำมิได้ซึ่งครอบคลุมทั้งการที่รัฐสภาจะออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพมิได้เว้นแต่รัฐธรรมนูญอนุญาตไว้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น

งานศึกษานี้ยังพบด้วยว่า หลักการสำคัญในการใช้สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยนั้นสามารถนำรูปธรรมมาบังคับใช้ได้จริง และได้รับความคุ้มครองจากองค์กรของรัฐในรูปแบบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารที่มีเสถียรภาพ มีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน การสร้างมาตรการทำให้สิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติเป็นอย่างดี โดยมีการรับรองสิทธิของพลเมือง การรับรองสิทธิมนุษยชน

ไม่เพียงเท่านั้นงานวิจัยนี้ยังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับหลักการสำคัญในการใช้สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้เน้นให้เห็นสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญนั้น อีกทั้งมีลักษณะเป็นรูปธรรม สามารถนำมาบังคับใช้ได้จริงจึงเป็นอีกประเด็นสำคัญในการนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ และนำไปใช้ต่อไป

ส่วนในงานของ อรรถพรณ สีนะเปสนันท์ (2551) ได้ศึกษาเรื่องแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในรัฐธรรมนูญไทย ศึกษาเฉพาะกรณีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549

งานศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2549 ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหาร เพื่อเข้าสู่เส้นทางการเมือง และการใช้อำนาจในการบริหารประเทศที่เอื้อต่อพวกพ้องของคณะรัฐประหาร หรือการใช้อำนาจตามอำเภอใจจนเกิดการละเมิดสิทธิและเสรีภาพ หรือ

การทุจริตคอร์รัปชันเหมือนดังเช่นในอดีตประเทศไทยเกิดการรัฐประหาร และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว หรือธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรนำมาสู่การศึกษาทบบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ว่ามีบทบัญญัติ หรือหลักการที่คล้ายกับรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในอดีตมากน้อยเพียงใด ในลักษณะของการเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหารเหมือนอย่างเช่นที่ผ่านมา

ผลการศึกษายังพบอีกด้วยว่า มีบทบัญญัติที่รองรับการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ไม่ชัดเจน พอที่จะเป็นหลักประกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิ และเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะการใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐ อีกทั้งยังขาดแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกการใช้อำนาจ การตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 มิได้นำแนวคิดมนุษยนิยมมาใช้บัญญัติเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ แต่ประการใด และการประกาศใช้ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ได้กลายเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหารในการใช้อำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้รัฐประหาร คำสั่ง หรือประกาศของคณะเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ปิดกั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจนเกิดความเสียหายต่อการพัฒนาระบบปกครองแบบประชาธิปไตย

จากการศึกษาทบบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 เปรียบเทียบรัฐธรรมนูญชั่วคราวหรือธรรมนูญการปกครองในอดีต พบได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) ยังคงมีหลักการหรือรูปแบบของโครงสร้างการปกครองประเทศที่คล้ายกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) ในอดีตซึ่งขาดความเป็นรัฐธรรมนูญนิยมดังนี้

1. ขาดพื้นฐานของสัญญาประชาคมซึ่งในแต่ละรัฐธรรมนูญที่บัญญัติรองรับอำนาจอธิปไตยของปวงชนชาวไทย
2. ขาดซึ่งหลักการของความเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศอย่างแท้จริง
3. ได้ให้อำนาจแก่คณะรัฐประหารซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนเป็นคณะรัฐมนตรีความมั่นคงแห่งชาติเป็นผู้ใช้อำนาจอย่างแท้จริงตามรัฐธรรมนูญเหมือนเช่นอดีตที่ผ่านมา โดยกำหนดให้ประธานคณะรัฐมนตรีความมั่นคงแห่งชาติหรือหัวหน้าคณะรัฐประหาร เป็นผู้เสนอรายชื่อบุคคลให้เข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร อย่างไม่มีข้อจำกัดการใช้อำนาจเหมือนเช่นอดีต
4. ขาดซึ่งการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน แม้จะมีบทบัญญัติที่รองรับสิทธิเสรีภาพของประชาชนอยู่ก็ตาม แต่หากดูจากโครงสร้างการปกครองที่กำหนดขึ้น ย่อมเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิและเสรีภาพ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทการวิจัยเอกสาร เพื่อศึกษาเกี่ยวกับมูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย สาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งยังศึกษาเปรียบเทียบความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2560 โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แนวทางการศึกษาเพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20

ผู้วิจัยได้อาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ได้นำเสนอไปในบทที่ 2 มาใช้ในการกำหนดหลักในการศึกษา และกำหนดประเด็นคำถามในการวิเคราะห์เปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20 ดังนี้

1. สิทธิและเสรีภาพ แบ่งตามเนื้อหา
2. สิทธิและเสรีภาพจำแนกตามการกำเนิด
3. ความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย
4. ข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

2. วิธีศึกษาวิจัย

แบบบันทึก

การค้นคว้าวิจัยเอกสาร (documentary research) จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หนังสือ งานวิจัยและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งจากแหล่งค้นคว้าทั่วไป อาทิ หนังสือสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ หนังสือความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย เป็นต้น และแหล่งค้นคว้าทางอิเล็กทรอนิกส์ อาทิ เว็บไซต์ www.thailaws.com , www.public-law.net เป็นต้น งานศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้ใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) ที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้ง 2 ฉบับ เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล แบบข้อมูลปฐมภูมิ (primary resources) คือ ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20 อีกทั้งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary resources) คือ ที่รวบรวมจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น หนังสือ บทความแนวคิด วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย โดยการค้นคว้าวิจัยจากแหล่งต่างๆ เช่น ห้องสมุด มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และทางเว็บไซต์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2560 ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ เพื่อตอบคำถามการวิจัยในแต่ละข้อโดยใช้แนวคิด ทฤษฎีตั้งที่ได้เสนอในบทที่ 2 มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลการวิเคราะห์แบบพรรณนา ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไปในบทที่ 4 ถึงบทที่ 6 โดยจะมีบทที่ 7 เป็นบทสรุปเนื้อหาการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยภาพรวมพร้อมข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475

การศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวทางเรื่องสิทธิและเสรีภาพ โดยเฉพาะในเรื่องของแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ และแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญนิยม ซึ่งการเปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20 ว่าทั้ง 2 ฉบับนั้น มีความเหมือน หรือมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยอย่างไรบ้าง โดยผู้ศึกษาได้จัดแบ่งเนื้อหาไว้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษามูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2560 ทั้งนี้ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะเป็นแกนหลักให้กับการนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 6
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2560 ซึ่งผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในข้อนี้ ผู้ศึกษาได้นำเสนอให้เชื่อมโยงกับกับวัตถุประสงค์ในข้อที่ 2 โดยจัดการนำผลการศึกษาเสนอไว้ในส่วนที่สองของบทที่ 6 ดังจะได้นำเสนอต่อไป

มูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตามลำดับช่วงเวลา ในโดยบทที่ 4 จะนำเสนอผลการศึกษาดังแต่อดีตจนถึงก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยผลการศึกษาในช่วงเวลาหลังจากนั้น ซึ่งเป็นประเด็นหลักของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะได้นำเสนอไว้ในบทที่ 5 เป็นลำดับต่อไป

การก่อตัวของแนวคิดสิทธิและเสรีภาพของประเทศไทยก่อนรัชกาลที่ 5

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในสมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงซึ่งเป็นหลักฐานการบันทึกประวัติศาสตร์ในสมัยนั้น มีเนื้อหา ที่กล่าวถึงสิทธิ เสรีภาพ และความยุติธรรมไว้ ดังนี้¹

ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 19-21 มีข้อความที่กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจของประชาชนว่า “เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่ลู่ทางเพื่อนจูงวัวไปค้าขี้น้ำไปขาย ไครจกไครค้าช่างค้าไครจกไครค้าม้าค้า ไครจกไครค้าเงือนค้าไพร่ฟ้าหน้าใส” ซึ่งหมายความว่า เจ้าเมืองไม่เก็บภาษีผ่านด่าน ประชาชนมีความสะดวก ไครต้องการค้าขายสิ่งใดก็ทำได้ ประชาชนอยู่เป็นเป็นสุข

ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 22-24 ได้จารึกถึงการที่กษัตริย์เคารพสิทธิของขุนนางไว้ดังนี้ “ลูกเจ้า ลูกขุนผู้ใดแล้ล้มตายหายกว่าเหย้าเรือนพ่อเชื้อ เลือคำมันช่างขอลูกเมียเหย้าขาวไพร่ฟ้าข้าไทย ป่าหมากป่าพลูพ่อเชื่อมันไว้แก่ลูกมันสิ้น” ซึ่งหมายความว่า ขุนนางผู้ใดเสียชีวิตลง บ้านเรือนเครื่องนุ่งห่ม สัตว์เลี้ยง ช้างนาง บริวาร ข้าราชการรับใช้ ของบิดาให้ตกเป็นของบุตรทั้งหมด

ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 24-28 มีเนื้อหาที่กล่าวถึงความยุติธรรมในการดำเนินคดีว่า “ไพร่ฟ้า ลูกเจ้าลูกขุนผีแลผิดแผกแสดกว้างกันสวนดูแท้แลจึงแล่งความแก่ชาด้วยเชื้อ บ่เข้าผู้ลักมักผู้ซ่อนเห็น ข้าวท่านบ่ใคร่พินเห็นสินท่านบ่ใคร่เดือด” ซึ่งหมายความว่า ข้าราชการรับใช้ของขุนนางมีข้อขัดแย้งกัน ให้สอบสวนข้อเท็จจริง แล้วจึงตัดสินความแก่ทั้งสองฝ่ายด้วยความยุติธรรม ไม่เข้าข้างผู้กระทำผิด ไม่เห็นแก่ทรัพย์สินของผู้ใด

ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 28-30 ได้กล่าวถึงการปฏิบัติต่อผู้มาสมาคมภักดีและเชลยศึกด้วยหลักมนุษยธรรมไว้ว่า “คนใดจีช่างมาหาพาเมืองมาสู่ ซ่อยเหนือเพื่อคุ้มันบ่มีช่างบ่มีม้า บ่มีบัวบ่มีนาง บ่มีเงือนบ่มีทองให้มันซ่อยมันตวงเป็นบ้านเป็นเมือง ได้เข้าเสือกเข้าเสื่อหัวฟุงหัวรอบก็ดีบ่ฆ่าบ่ตี” ซึ่งหมายความว่าผู้ใดที่เอากองทัพเอาเมืองมาสมาคมภักดี ก็จะช่วยเหลือเอื้อเฟื้อ ถ้าไม่มีสัตว์พาหนะ ไม่มีผู้คนชายหญิงไม่มีเงินทองก็จัดหาให้ ช่วยเหลือจนตั้งบ้านเมืองได้ ได้เข้าศึกแม่ทัพนายกองมาก็ไม่ฆ่าไม่ทำร้าย

ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 32- ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 1 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการร้องทุกข์ไว้ว่า “ปากประตูมีกระดิ่งอันฉิ่งแขวนไว้ หั้นไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจมันจกกล่าวเถืองเจ้าเถืองขุนบ่ไรไปล้นกระดิ่ง อันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้

¹ คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. (2521). สำนักนายกรัฐมนตรี. *ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. หน้า 17-26.

ยีนเรียกเมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อ "ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม" ซึ่งหมายความว่า ที่หน้าประตู มีกระดิ่งแขวนไว้อันหนึ่ง ประชาชนในเมือง ที่มีเรื่องทุกข์ร้อนสามารถเข้าหาพ่อขุนได้ไม่ยาก เพียงแต่ไปสั่นกระดิ่งที่หน้าแขวนไว้ เมื่อพ่อขุนรามคำแหงได้ยินก็จะเรียกไปสอบถามด้วยความ ยุติธรรม ประชาชนในเมืองสุโขทัยจึงชื่นชม

ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 2-5 มีข้อความที่เกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนว่า "สร้างป่า หมายป่าพลูทั่วเมืองนี้ ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมายม่วงก็หลาย ในเมืองนี้หมายขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน" ซึ่งหมายความว่าผู้ใดทำสวนหมากสวนพลู ทั่วทุกแห่งในเมืองนี้สวนมะพร้าว สวนขนุน มะม่วง มะขามก็มีมากในเมืองนี้ ใครทำไว้ก็เป็นของผู้นั้น อย่างไรก็ตามในสมัยกรุงสุโขทัย ก็ยังมีระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย แม้การที่ศิลาจารึกจะ กล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตลอดจนความยุติธรรมเอาไว้ จะแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ ระหว่างกษัตริย์กับประชาชนจะไม่ห่างเหินมาก แต่ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับประชาชนก็ยังคง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนยังคงถูก จำกัดขอบเขตด้วยสิทธิของผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุด และเด็ดขาด โครงสร้างทางสังคมยังถูกแบ่ง ออกเป็นชนชั้นตั้งแต่กษัตริย์ ในฐานะพ่อขุน ขุนนาง ในฐานะลูกขุนลงมาจนถึงประชาชนในฐานะไพร่ฟ้า และทาส ซึ่งเป็นปกติวิสัยของสังคมยุค โบราณที่มักจะมีทาส อันเกิดจากการทำสงครามได้รับชัยชนะแล้ว กวาดต้อนเชลยศึกมาใช้แรงงาน หรือการยอมขายตัวของบุคคลที่ยากจนลงไปเป็นทาสเพื่อทำงาน ชดใช้หนี้สิน

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ได้มีการจัดระเบียบการปกครองโดยใช้ ระบบศักดินาและเริ่มมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนขึ้น ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ (พุทธศักราช 1991-2031) ระบบศักดินาเป็นการกำหนดชนชั้น สิทธิและหน้าที่ของบุคคลในสังคมตามศักดิ์ที่แต่ละคนมีอยู่ ศักดิ์ หมายถึง ฐานะ อำนาจ และความสามารถของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม ดังนั้น จึงต้องหาสิ่งที่เป็น รูปธรรมมาใช้เทียบวัดศักดิ์ให้เห็นได้ชัดเจน เนื่องจากสังคมไทยโบราณเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยต้องพึ่งพาที่ดิน เพื่อทำกิน และเพื่อประโยชน์อื่นๆ ดังนั้นจึงได้กำหนด เอาจำนวนพื้นที่นา เป็นสิ่งเทียบศักดิ์สูงต่ำของบุคคล ทั้งนี้ไม่ได้มีการถือครองที่นากันจริงๆ ตามจำนวน ที่กำหนด เพียงแต่เป็นการตั้งมูลค่าของบุคคลในสังคมไว้เพื่อกำหนดสิทธิและหน้าที่ในการทำงานรับ ใช้หลวง และในการดำเนินคดีความต่างๆ โดยบุคคลจะถูกจัดเป็นชนชั้นลดหลั่นกันลงมาตั้งแต่ พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ขุนนาง จนถึงไพร่ และทาส เช่นพระมหาอุปราช ซึ่งเป็นตำแหน่งอันดับ 2 ในราชอาณาจักรรองจากพระมหากษัตริย์มีศักดินา 100,000 ไร่ สมเด็จพระอนุชาธิราชมี 20,000 ไร่ สมุหนายกและ สมุหกลาโหมมีคนละ 10,000 ไร่ เจ้าเมืองชั้นตรีมี 5,000 ไร่ ไพร่มี 25 ไร่ และทาสมี 5 ไร่ เป็นต้นและที่สำคัญที่สุดคือ "ที่ดินในแว่นแคว้นกรุงเทพมหานครศรีอยุธยามหาดิลกนพรัตน์ราชธานีบุรีรัมย์

เป็นแห่งพระเจ้าอยู่หัว”² สังคมในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงเป็นสังคมแบ่งชนชั้นชัดเจนกว่าในสมัยกรุงสุโขทัย

การจัดชนชั้นทางสังคมลดหลั่นกันลงมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ทาสเป็นชนชั้นต่ำสุดในสังคมมีสถานะเป็นเพียงทรัพย์สินส่วนตัวของนาย นายสามารถลงโทษเจียนตีทาสได้ สำหรับราษฎรทั่วไปเป็นชนชั้นที่อยู่ด้านล่างถัดขึ้นมาจากทาส เรียกว่า “ไพร่” ไพร่ทุกคนต่างมีสังกัด ถ้าเป็น “ไพร่สม” ต้องลงทะเบียนสังกัดมูลนายคนใดคนหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเจ้านายหรือขุนนางก็ได้ จึงมีฐานะเป็นไพร่ส่วนตัว และเมื่อมูลนายเสียชีวิตลงไพร่สมจะถูกโอนไปเป็นไพร่หลวง ส่วน “ไพร่หลวง” นั้น ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์การลงทะเบียนไพร่ก็เพื่อเป็นการรวบรวมและจัดหมวดหมู่ราษฎร ซึ่งจะทำให้ทราบจำนวนประชากร ในอาณาจักรไว้สำหรับเรียกเกณฑ์ใช้แรงงาน ในยามสงบ และเกณฑ์เป็นทหารในยามสงคราม ไพร่เป็นชนชั้นที่ไม่มีอภิสิทธิ์ไม่มีอำนาจและไม่มีเกียรติยศใดๆ ราษฎรจะเป็นเสรีชนโดยไม่สังกัดผู้ใดไม่ได้ มิฉะนั้นจะมีความผิดฐานหลบหนีงานหลวง และเสียสิทธิประโยชน์ต่างๆ เช่น ฟ้องร้องคดีความไม่ได้ เป็นต้น ถ้าผู้ใดไม่มีมูลนายสังกัดจะถูกจับตัวเป็นไพร่หลวงทันทีตามกฎหมายรับฟ้อง พุทธศักราช 1899 มาตรา 10 บัญญัติว่า “ราษฎรมาร้องฟ้องด้วยคดีประการใดๆ แลมิได้ตั้งสังกัดมูลนายมิได้นั้น แก่สัสดีเอาเป็นคนหลวง”³ นอกจากนั้น เจ้านายมักกวาดต้อนราษฎรจากเมืองต่างๆ ไปตั้งบ้านเรือนในเขตของตน เพื่อเป็นฐานกำลังทำให้ไพร่ไม่มีสิทธิที่จะเลือกวิถีชีวิตและถิ่นที่อยู่ของตนเอง โดยอิสระเสรี และระบบศักดินาเองที่สร้างระบบอุปถัมภ์ระหว่างมูลนายกับไพร่ขึ้น มาในสังคม

นอกจากระบบศักดินาจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคในสังคมสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ยังมีกฎระเบียบและจารีตประเพณีอื่นๆ ที่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอยู่มาก นับตั้งแต่ลัทธิความเชื่อแบบเทวราชา และเทวลัทธิ ที่นำมาจากขอมโดยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งแบ่งแยกคนในสังคมออกเป็นเทวดากับมนุษย์ กฎหมายต่างๆ ในสมัยนั้นจึงมุ่งสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะจะทำให้เกิดความมั่นคงในการปกครองราชอาณาจักร

กฎหมายเทียรบาลเป็นกรอบกำหนดการประพฤติปฏิบัติและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นับตั้งแต่พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางถึงไพร่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือการคบคิดกันล้มล้างอำนาจของพระมหากษัตริย์ อาทิ ห้ามจับต้ององค์พระมหากษัตริย์ ห้ามมองหน้าพระมหากษัตริย์ ห้ามเอ่ยพระนามจริงของพระมหากษัตริย์ ห้ามถามอาการประชวรของ

² นพนิตี สุริยะ. (2537), *สิทธิมนุษยชน*, กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 25

³ ศิลปากร.(2521). *กรม. กฎหมายตราสามดวง*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร. หน้า 194.

พระมหากษัตริย์ มิฉะนั้นจะได้รับโทษทางอาญา⁴ กฎมณเฑียรบาล ข้อ 58 บัญญัติไว้ว่า “ขณะเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์อยู่นั้น ห้ามเจรจากระชื่บกัน ถ้าฝ่าฝืนโทษถึงตาย” ข้อ 75 “ห้ามมิให้ขุนนางที่มีศักดิ์นา ระหว่าง 1,600 – 10,000 ไร่ ติดต่อกันในลักษณะที่สื่อให้เห็นว่ามีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก หรือคบคิดกันทำการล้มล้างอำนาจของพระมหากษัตริย์โทษถึงพินคอ ธิบเรือ่น”⁵

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสมัยกรุงสุโขทัย และสมัยกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองมีพระราชอำนาจสูงสุดเด็ดขาดและเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ โดยไม่มีบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรใดเป็นเครื่องมือในการจำกัดพระราชอำนาจของพระองค์ โดยพระราชอำนาจเป็นไปตามพระราชอัธยาศัยของพระองค์โดยแท้ และคงมีเพียงจารีตประเพณี และหลักธรรมศาสนาบางประการเท่านั้น ที่เป็นข้อจำกัดการใช้พระราชอำนาจของพระองค์ ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นจึงมีทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมที่แตกต่างไปจากประชาชน โดยมีแนวความคิดทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู พระพุทธศาสนา และระบบศักดินาเป็นกลไกที่เสริมสร้างลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจอธิปไตย ประชาชนในสมัยนั้น จึงอยู่ในฐานะของผู้อยู่ใต้ปกครองที่ไม่มีสิทธิมีเสียงในการเมืองการปกครอง หรือเรียกร้องในสิทธิและเสรีภาพของตนแต่อย่างใด ในขณะที่การแบ่งชนชั้นเริ่มมีมาตั้งแต่ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี และมีความชัดเจนมากขึ้น เมื่อมีการนำระบบศักดินามาใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ระบบศักดินา ซึ่งเป็นระบบที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลในสังคมตามศักดิ์ที่แต่ละคนมีอยู่สร้างความเหลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาคให้กับบุคคล และก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นในสังคม สิทธิและเสรีภาพของประชาชน แม้จะมีอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคล ดังนั้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคมสุโขทัยและอยุธยาจึงมีอยู่อย่างจำกัด

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีการรวบรวมและชำระกฎหมายเก่าที่มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาให้เป็นกฎหมายตราสามดวงที่ประทับด้วย 3 ดวงตรา คือ ตราราชสีห์ กษสีห์ และบัวแก้ว

⁴ ศีกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2523). *สถาบันพระมหากษัตริย์*. กรุงเทพมหานคร: แสงรุ่งการพิมพ์. หน้า 11 - 29.

⁵ วิชา มหาคุณ. (2523), *ประวัติศาสตร์กฎหมายและกฎหมายไทย*. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 20.

โดยใช้เรื่องมาจนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 5⁶ เนื้อหาของกฎหมายตราสามดวง ได้แสดงให้เห็นถึงสัมพันธภาพเชิงอำนาจระหว่างสถาบันทางการเมืองการปกครองประเภทต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนตลอดจนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้การเมืองการปกครองแบบเก่า โดยกฎหมายฉบับดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นว่ายังคงมีการนำระบบศักดินามาใช้จัดระเบียบการปกครองอยู่ดังเช่นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนหน้าที่ของบุคคลจึงถูกกำหนดโดยศักดิ์ การแบ่งชนชั้น และความเหลื่อมล้ำในสิทธิและเสรีภาพของประชาชนยังคงพบเห็นได้ในสมัยนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน ยังคงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระมหากษัตริย์จะเสด็จออกประทับให้เห็น ณ ช่องพระบัญชรต่อเมื่อโปรดเกล้าให้ข้าราชการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในพระราชวังหลวงเท่านั้น และเมื่อเสด็จออกนอกพระราชฐานประชาชนผู้ใดเงยหน้าขึ้นมองพระองค์ ก็จะถูกยิงด้วยลูกกระสุนจากทหารรักษาพระองค์ ซึ่งนำหน้าขบวนเสด็จ⁷

แม้พระมหากษัตริย์จะทรงพระราชอำนาจอย่างมากในยุคนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ช่วงเวลาดังกล่าวพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ถูกลดบทบาทลง อันเนื่องมาจากชนชั้นถดถอยลงมา คือ เจ้านาย (พระบรมวงศานุวงศ์) และขุนนาง โดยเจ้านายที่เป็นชนชั้นสูงที่มีอำนาจราชศักดิ์ จะเป็นที่เกรงกลัวของประชาชนทั่วไป เจ้านายบางพระองค์ก็คิดข่มเหงราษฎรอย่างไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย บ้านเมือง เมื่อประชาชนนำคดีไปฟ้องร้องศาลสถิตยุติธรรม จำศาลทุกศาลไม่กล้ารับฟ้อง ผู้พิพากษาไม่กล้าพิจารณาตัดสินคดีชี้ขาด เลยกลายเป็นธรรมเนียมที่เจ้านายไม่ต้องขึ้นศาล เจ้านายเป็นผู้ยื่นฟ้องกฎหมายสามารถรังแกประชาชนได้โดยไม่มีความคิด⁸

ส่วน “ขุนนาง” มีอภิสิทธิ์เหนือประชาชนหลายอย่างด้วยกัน อาทิ ได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงาน รวมไปถึงบุตรของตนด้วย เมื่อขุนนางจะฟ้องร้องคดีต่อศาลยุติธรรม มีสิทธิที่จะให้ผู้อื่นดำเนินคดีแทนตนได้ โดยจะได้รับการอนุญาตไม่ต้องไปขึ้นศาล กฎหมายลักษณะมรดกก็จะกำหนดสิทธิไว้เป็นพิเศษในการแบ่งมรดกเมื่อถึงแก่กรรม และผู้ใดก็ตามที่ใช้คำหาบคายกับผู้ถือศักดินาตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไปจะต้องถูกลงโทษอย่างหนัก บ้านของบุคคลเหล่านี้ก็ได้รับการยกเว้น จากการตรวจค้นบางประการ ฉะนั้นประกาศ พุทธศักราช 2413 จึงกล่าวว่า ถึงแม้จะไม่ถือว่าเป็นการบุกรุก

⁶ ชาญชัย แสงศักดิ์.(2538). พัฒนาการกฎหมายมหาชนในต่างประเทศและในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. หน้า 114.

⁷ โกศล โสภาคย์วิจิตร.(2543). รายงานผลการวิจัยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทย. กรุงเทพมหานคร: กองทุนวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช. หน้า 75.

⁸ อकिन รพีพัฒน์, มรว. (2543). สังคมไทยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2416) ,กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 84- 85.

ถ้านายของทาส หรือนายของไพร่ติดตามทาสหรือไพร่เข้าไปในบ้านส่วนบุคคล นายก็ไม่ควรจะติดตามทาส หรือไพร่เข้าไปในบ้านส่วนบุคคล นายก็ไม่ควรจะติดตามทาสหรือไพร่เข้าไปในวังเจ้านายหรือบ้านขุนนางหรือชาวต่างด้าว แต่พึงต้องแจ้งเจ้าของบ้านและขอตัวทาสหรือไพร่กลับคืนมา⁹

อย่างไรก็ตามพวกขุนนาง ก็นับว่ามีอำนาจและมีบทบาทในการบริหารปกครองประเทศในขณะนั้น เป็นอย่างมาก เนื่องจากลักษณะการปกครองที่มีได้เป็นระบบที่รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง แต่มีลักษณะเป็นการกระจายอำนาจ โดยขุนนางมีอำนาจเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาไพร่พลที่อยู่ในสังกัดของตน ฉะนั้น ฐานะของพระมหากษัตริย์ภายใต้รูปแบบการปกครองดังกล่าว จึงถูกลดทอนพระราชอำนาจลง ทำให้ไม่มีลักษณะของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ พวกขุนนางจึงมีการสั่งสม และสืบทอดอำนาจนานวันเข้าก็สามารถทำทนายพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ได้ ดังนั้นบุคคลผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสูงๆ จะต้องเป็นบุคคลที่จงรักภักดี และทรงไว้วางพระราชหฤทัยได้ ดังเช่นบรรดาเสนาบดีของรัชกาลที่ 1 จะเป็นบุคคลที่ทรงคุ้นเคยมาเป็นอย่างดี ที่มาจกตระกูลที่สำคัญๆ เช่น ตระกูลขุนนาทที่มีอำนาจมาก ซึ่งการมีพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์จึงขึ้นอยู่กับอำนาจของพวกขุนนางทั้งหลาย แม้ภายหลังในสมัยรัชกาลที่ 2 ทรงมีความพยายามที่จะเหนี่ยวรั้งอำนาจของขุนนางต่างๆ ไว้ โดยการแต่งตั้งพระญาติให้ดำรงตำแหน่งสำคัญแต่บทบาทของขุนนางในตระกูลสำคัญยังคงผูกขาดอำนาจเรื่อยมา ทำให้ฐานะของพระมหากษัตริย์ไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะควบคุมขุนนาง และคณะเสนาบดีในระดับอื่นๆ ให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์และโดยเฉพา มิให้ข่มเหง ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 ขุนนางไทยไม่มีเงินเดือน รายได้ของขุนนาง มาจากการแสวงหาจากการปฏิบัติหน้าที่ แล้วแต่กรมกองจะเปิดโอกาสให้มีรายได้น้อยและที่สำคัญก็คือความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับผู้บังคับบัญชาแนวทางการบริหาร กรม กอง ตามแบบเดิมของไทยเอื้ออำนาจให้แสวงหาผลประโยชน์เช่นนี้ได้ เพราะไม่มีการแยกเป็นสัดส่วนระหว่างการเป็นส่วนราชการ และส่วนตัว ไม่มีการแยกระหว่างรายได้ของทางราชการ และรายได้ส่วนบุคคล ด้วยเหตุนี้พระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์จะได้รับการตอบสนอง ก็ต่อเมื่อไม่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์หลักของพวกขุนนาง โดยเฉพาะพระบรมราชโองการที่มีให้กดขี่ข่มเหงประชาชน หรืออุทิศตนให้กระทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์ อาจถูกเมินเฉยได้ เพราะในระบบการปกครองพระมหากษัตริย์จะถูกแวดล้อม โดยขุนนางในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างไม่อาจดำรงอยู่ได้ถ้าขาดฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไป โดยพระมหากษัตริย์จะควบคุมขุนนางได้ก็ต่อเมื่อ จัดให้ขุนนางได้รับผลประโยชน์อย่างเพียงพอ

⁹ อकिन รพีพัฒน์, มรว. (2543). *เพ็ญอังก*. หน้า 210-211

ส่วนฐานะสิทธิและเสรีภาพตลอดจนหน้าที่ของชนชั้นผู้ถูกปกครองได้แก่ ไพร่และทาส ยังคงมีลักษณะในทำนองเดียวกันกับในสมัยกรุงศรีอยุธยา ประชาชนทุกคนต่างมีฐานะเป็นไพร่มา ตั้งแต่เกิด เจ้านายและขุนนางอยู่ในฐานะ “นาย” ทั้งสองฝ่ายต่างมีสิทธิหน้าที่ต่อกัน นายมีหน้าที่ ปกครองช่วยเหลือให้ความอุปถัมภ์ไพร่ในความดูแลของตน ไพร่ให้แรงงานและช่วยแก่นายและเป็น ฐานอำนาจของนาย¹⁰ ความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าว นอกจากจะก่อให้เกิด “ระบบอุปถัมภ์” ขึ้นใน สังคมแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำ และความไม่เท่าเทียมกันในสังคมที่ยังคงมีอยู่ สิทธิและ เสรีภาพของไพร่มักมีอยู่อย่างจำกัด ดังจะเห็นได้จากการที่นายมีอำนาจเหนือไพร่มาก ทำให้นายมีสิทธิ ในการบังคับบัญชาและมีอำนาจที่จะลงอาญาไพร่ของตนเป็นส่วนตัวได้ ดังปรากฏในมาตรา 89 กฎหมายลักษณะอาญาหลวงที่กล่าวว่า “ไพร่ย่อมถูกจำคุกหรือถูกปรับได้ ถ้าหากไพร่ขาดการเคารพ เชื่อฟังนาย โดยการปฏิเสธไม่กระทำตามคำสั่งนาย อีกทั้งนายยังมีอำนาจที่จะลงอาญาไพร่ของตนเป็น ส่วนตัวได้อีกด้วย มีอไพร่ประพฤติดิฉิ”¹¹ และในบ่อยครั้งที่ไพร่มักถูกเกณฑ์แรงงานและบังคับช่วยจน เกินกำลังของไพร่จะทนได้ พวกไพร่จึงหาทางออกด้วยวิธีการต่างๆ เช่น หนีเข้าป่า หนีไปเมืองอื่น หรือปล่อยให้ตัวตกเป็นทาสหรืออาจจะหนีไปบวชเป็นพระบางครั้งอาจถึงกับรวมตัวก่อการกบฏก็มี¹²

อย่างไรก็ตาม ก็มีใ้ว่าไพร่จะไม่มีสิทธิและเสรีภาพประการใดเลย โดยไพร่ยังคงมีสิทธิ ในการทำมาหากิน สิทธิในที่ดิน และสิทธิในการคุ้มครองชีวิต คนที่เข้าเป็นไพร่เป็นผู้สมัครใจไม่ได้ ถูกบังคับ แต่อย่างไรก็ตามข้อความตอนที่ว่า “ไพร่ในคดีของไทยมีสิทธิเสรีภาพที่จะจับจองหักล้างถาง พงในที่ดินว่างเปล่าเลี้ยงชีวิตได้ตามกฎหมาย หากแต่ไม่มีสิทธิจะได้รับการปกป้องรักษาและสิทธิในทาง ศาล ถ้าไม่สังกัดอยู่กับนาย การที่ไพร่จะสังกัดอยู่กับนายก็เพื่อแลกเปลี่ยนกับการคุ้มครองชีวิตและ ทรัพย์สินของตน”¹³

“ทาส” ถือเป็นบุคคลชั้นต่ำสุดในสังคมแทบจะไม่มีสิทธิและเสรีภาพอยู่เลย โดยชายที่เป็น หัวหน้าครอบครัวย่อมมีกรรมสิทธิ์ในตนเอง ภรรยา และบุตร ดังนั้นจึงมีสิทธิตามกฎหมายที่จะ ขายตนเอง ภรรยาและบุตรให้คนอื่นได้ โดยฐานะและอำนาจของหัวหน้าครอบครัวก็ถูกจำกัดไว้ตาม ประกาศรัชกาลที่ 4 พุทธศักราช 2410 ที่ว่า “การซื้อขายเช่นนี้ จะต้องได้รับการยินยอมจากผู้ที่ถูก นำไปซื้อขาย” กล่าวโดยทั่วไปกฎหมายไทยถือว่าทาส เป็นทั้งวัตถุและบุคคลตามกฎหมาย ในฐานะที่

¹⁰ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2525). *เหตุการณ์สมัยรัตนโกสินทร์ .หนังสือชุดกรุงเทพมหานคร สองศตวรรษ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. หน้า 5.

¹¹ อคิน รพีพัฒน์, มรว.(2543). *สังคมไทยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2416)*, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า167.

¹² ภูริชญา วัฒนรุ่ง. (2544). *ปรัชญาและพัฒนาการกฎหมายมหาชน*. กรุงเทพมหานคร: วิญชุน. หน้า 175.

¹³ ภูริชญา วัฒนรุ่ง. (2544). *เพิ่งอ้าง*. หน้า 178.

เป็นวัตถุประสงค์ตามกฎหมาย ทาสถูกนำไปขายได้และจะต้องทำงานทุกอย่าง โดยมีได้รับค่าแรงงาน และในฐานะที่เป็นบุคคลตามกฎหมายทาสได้รับอนุญาตให้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ได้รับมรดกในทรัพย์สิน ให้ทำสัญญาและให้สามารถเข้าถึงศาลยุติธรรมได้ และทาสก็มีสิทธิตามกฎหมายให้ไถ่ถอนตนเองได้¹⁴ อย่างไรก็ดี ทาสยังคงถูกกดขี่ข่มเหงละเมิดสิทธิเสรีภาพจากผู้เป็นนายอยู่เสมอ¹⁵

อีกทั้งระบบการพิจารณาพิพากษาคดีและวิธีพิจารณาความในสมัยนี้ยังไร้ซึ่งความยุติธรรม โดยในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น อำนาจตุลาการมักผูกขาดอยู่ที่บุคคลคนเดียว และการให้ผู้พิพากษาได้รับเงินค่าจ้างในการพิจารณาพิพากษาคดี เป็นผลให้เกิดการหน่วงเหนี่ยวการพิจารณาคดีเพื่อที่จะได้รับเงินจากคู่ความ ทั้งยังเป็นการจูงใจให้ผู้พิพากษารับสินบนจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ง่ายอีกด้วย ทำให้บุคคลที่มั่งคั่งและบุคคลที่มีตำแหน่งสูงสามารถระงับการพิจารณาคดีด้วยการใช้อำนาจของตน¹⁶ ส่วนระบบวิธีพิจารณาความ ซึ่งยังเป็นแบบจารีตนครบาลในขณะนั้น ได้ลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก กล่าวคือ มีการให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้ร้าย ผู้ต้องหาจะถูกทรมานด้วยวิธีการต่างๆ เมื่อต้องหาว่ากระทำความผิดแล้วจะถูกขังไว้ บางทีนานจนลืมแล้วจะถูกตบ ถูกตี ถูกเขี่ยน เพื่อให้ผู้ต้องหาเชื่อว่าได้กระทำความผิดเป็นการบังคับเอาหลักฐานจากผู้ต้องหานั่นเอง ผู้ต้องหาที่มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ และการพิสูจน์หาความจริงจากคู่ความมักจะใช้วิธี ล้วงตะกั่ว สบายาน ลุยเพลิง ดำน้ำด้วยกัน ว่ายน้ำ นำแข่งกัน และว่ายน้ำปากแข่งกัน¹⁷

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงมีลักษณะจำกัดเช่นเดียวกับในสมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา ในทางการเมืองการปกครองพระมหากษัตริย์ยังคงมีพระราชอำนาจสูงสุดเด็ดขาด และเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ โดยชนชั้นเจ้านายและขุนนางมีบทบาททางการเมืองการปกครองมากขึ้น ในทางปฏิบัติพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ จึงถูกคานไว้โดยชนชั้นเจ้านายและขุนนางโดยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง ได้แก่พระมหากษัตริย์เจ้านายและขุนนางกับผู้อยู่ใต้การปกครองอีกทั้งกฎหมายที่ออกมาเพื่อเป็นการรองรับอำนาจที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมเท่านั้น ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้น

¹⁴ อคิน รพีพัฒน์, มรว.(2543). *อ้างแล้ว*. หน้า213.

¹⁵ เสถียร ลายลักษณ์, ร.ต.ท.(2547). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 1.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เฉลิมพล. หน้า 372 - 401. อ้างถึงใน โกศล โสภาคย์วิจิตร, *รายงานผลการวิจัยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทย*, หน้า 78 - 79.

¹⁶ สติต เล็งไธสง. (2525). *กฎหมายและศาลไทยสมัยรัตนโกสินทร์*. วารสารไทย 2 (มกราคม-มีนาคม 2525). หน้า273-274.

¹⁷ สติต เล็งไธสง.(2525). *เพียงอ้าง*. หน้า 60- 61.

ผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครองก็ยังเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ส่วนในทางสังคมนั้น ยังคงมีความเหลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาค ตลอดจนระบบอุปถัมภ์ ดังนั้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์จึงไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยามากนัก

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพภายหลังการปฏิรูปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 การแสวงหาอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกในทวีปเอเชียมีมากขึ้น ทำให้ไทยต้องปรับตัว เพื่อให้รอดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของต่างชาติ ซึ่งเป็นเหตุให้ไทยต้องยินยอมทำสนธิสัญญาบาวริงกับอังกฤษ เมื่อพุทธศักราช 2398 เพื่อเป็นไมตรีแก่ทางการค้าจะเสียเปรียบต่อมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งเป็นเหตุให้ไทยต้องเปิดเสรีทางการค้า โดยยกเลิกระบบผูกขาดทางการค้าของพระคลังสินค้า ชาวตะวันตกมีสิทธิว่าจ้างไพร่ชาวไทยทำงานในกิจการค้าและการลงทุน นอกจากนั้น ไทยยังต้องยอมให้มหาอำนาจมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางการศาล เพื่อผ่อนปรน มิให้ถูกยึดครอง เป็นเมืองขึ้น สิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางการศาลกำหนดให้ชาวต่างชาติไม่ต้องขึ้นศาลไทย โดยแต่ละประเทศจะมีศาลกงสุลของตนเอง เมื่อมีความใด ๆ ระหว่างคนไทยกับชาวต่างชาติต้องนำขึ้นสู่ศาลกงสุลของประเทศนั้นๆ และถ้าชาวต่างชาติกระทำผิดก็ต้องลงโทษตามกฎหมายของประเทศนั้นๆ¹⁸

ถ้าพิจารณาในแง่ของเอกราชและผลประโยชน์ของชาติการมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตนี้เท่ากับเป็นการสูญเสียอำนาจอธิปไตยอย่างร้ายแรงของไทย อันมีผลต่ออำนาจทางการเมืองและการบริหารอย่างมาก แต่ในทางกลับกันก็ต้องพิจารณาว่าหลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทยมีข้อบกพร่องและมีความล้าหลังอย่างไร จึงทำให้มหาอำนาจไม่อาจยอมรับได้ นอกจากชาวตะวันตกแล้วยังมีชาวเอเชียด้วยกันในราชอาณาจักรไทยเป็นจำนวนมาก อาทิ ลาว เขมร มอญ มลายูที่ขอเข้าไปอยู่ในบังคับของกฎหมายฝรั่ง แม้แต่ชาวไทยบางกลุ่มก็ยังไปขอหนังสือจากกงสุลเพื่อรับรองการเป็นคนในบังคับของต่างชาติ โดยหนังสือคุ้มกันพิเศษนี้ ถ้าหลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทยในสมัยนั้น ไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพ และผลประโยชน์ของพลเมืองอย่างรุนแรง เช่น ให้ความ

¹⁸ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. (2514), “การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475” ใน *สัปดาห์การเมือง*, ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ (บรรณาธิการ), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, หน้า 46.

เสมอภาคอย่างยุติธรรมแก่ทุกคนไม่มีบทลงโทษโดยการทรمانที่ป่าเถื่อน เป็นต้น ก็คงไม่มีปรากฏการณ์ดังกล่าวมานี้¹⁹

อย่างไรก็ตามตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาการติดต่อกับชาวตะวันตก และการยอมรับวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกเข้ามาทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลดีต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นเป็นลำดับ เริ่มตั้งแต่ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันกษัตริย์ โดยสถาบันกษัตริย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น ประเพณีที่เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อระหว่างกษัตริย์กับประชาชนถูกยกเลิกไป เช่น เลิกห้ามประชาชนเฝ้าหน้า คูพระเจ้าแผ่นดินเวลาเข้าเฝ้า ให้โอกาสแก่ประชาชนในการถวายฎีการ้องทุกข์ต่อพระเจ้าแผ่นดินโดยตรง ทั้งยังโปรดอนุญาตให้มีการฟ้องร้องความผิดของพระบรมวงศานุวงศ์ได้ และให้ชาวต่างชาติสามารถปฏิบัติตามธรรมเนียมตะวันตกโดยการยื่นในเวลาเข้าเฝ้าในท้องพระโรง พร้อมทั้งดื่มสุราและสูบบุหรี่ต่อหน้าพระพักตร์ ระหว่างการปฏิสนธารได้พระราชทานพระหัตถ์ให้ชาวต่างชาติจับในการทักทายน ซึ่งเมื่อครั้งพระเจ้ากวีโลรสสุริยวงศ์ แห่งแคว้นล้านนาเสด็จมาเข้าเฝ้า ก็ได้รับการพระราชทานพระหัตถ์ให้จับเช่นกัน พระมหากษัตริย์ร่วมค้ำน้ำพิพัฒน์สัตยาภิเษกกับข้าราชการที่ถวายสัตย์สาบานว่าจะจงรักภักดีเพื่อเป็นการทำสัญญาต่อกัน ให้สิทธิและเสรีภาพในการนับถือและสอนศาสนาคริสต์ พร้อมกับพระราชทานที่ดินให้สร้างโบสถ์และสุสาน ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาที่ดิน ซึ่งเป็นการยอมรับกรรมสิทธิ์ในที่ดินของประชาชน การเวนคืนที่ดินจะต้องจ่ายเงินทดแทน เป็นต้น²⁰

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสมัยรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 มีพัฒนาขึ้นมาก ด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่ไทยรับเข้ามาแม้สัมพันธ์ภาพในทางการเมืองการปกครองยังมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครองเช่นเดิม แต่ในทางสังคมมีผลให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพมากขึ้น กว่าในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่แนวความคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก ยังคงไม่เกิดขึ้นในยุคนี้ อีกทั้งยังมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก ดังเช่น ในแนวความคิดเรื่องทาสกับเสรีภาพของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในจดหมาย

¹⁹ สมุทร สรูกชกะ.(2507), 26 การกบฏ ปฏิวัติ รัฐประหาร สมัย 2489 - 2507, ธนบุรี: สำนักพิมพ์กรุงธน, หน้า 12

²⁰ เดือน บุญนาค, ท่านปรีดิรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก, (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2552), หน้า 182

ส่วนพระองค์ ถึงหม่อม แอนนาเลียวโนเวนส์²¹ ในบริบทของสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 คำว่า “เสรีภาพ” หมายถึง อำนาจของเอกชนผู้เป็นใหญ่ที่มีเหนือคนอื่น ๆ ทั้งหมดเป็นการให้อำนาจอย่างไม่ มีขอบเขต แต่มีพันธะแก่ผู้ปกครอง และมูลนายทั้งหลายที่จะต้องดูแลทาสของตนให้มีที่อยู่อาศัยมี อาหารการกิน และอาจรวมถึงให้การศึกษาด้วย

ขณะที่คำว่า “เสรีภาพ” ในบริบทของตะวันตก หมายถึง อำนาจของบุคคลที่จะกำหนด ตนเอง (self determination) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่น และเป็นภาวะที่ปราศจากการถูก หน่วงเหนี่ยวขัดขวาง โดยอำนาจนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนเองตามใจปรารถนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าในสังคมตะวันตกสิทธิและเสรีภาพ เป็นสิ่งที่ประชาชนมีอยู่ในฐานะที่เป็นมนุษย์ตาม ธรรมชาติ ในขณะที่สังคมไทย สิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่ชนชั้นผู้ปกครองหยิบยื่นให้กับ ผู้อยู่ใต้การ ปกครอง ซึ่งแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่แตกต่างกันนี้ ส่งผลต่อพฤติกรรม ทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะการตระหนักในสิทธิและเสรีภาพของตน และการมีส่วนร่วม ในทางการเมืองการปกครอง เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของชนชั้นปกครองที่ ถือว่า การเมืองการปกครองไม่ใช่เรื่องของประชาชนและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบของชนชั้นผู้ อยู่ใต้การปกครองที่ไม่สนใจรับรู้หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง²²

การก่อตัวของแนวคิดสิทธิและเสรีภาพของประเทศไทยหลังการปฏิรูประเบียบการ บริหารราชการแผ่นดิน ในสมัยรัชกาลที่ 5

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเลิกทาสและยกเลิกระบบไพร่ที่ ยาวนานระบบทาสเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความด้อยพัฒนาและการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนมากที่สุดอย่างหนึ่งของสังคมไทยในอดีต ทาสเป็นเพียงทรัพย์สินของนายนาจะสั่งให้ทำอะไร ก็ได้หรือจะลงโทษอย่างไรก็ได้ถ้าไม่ถึงตาย รวมทั้งให้ไปรับโทษแทนนายที่กระทำผิดได้ ลูกทาสที่เกิด ในเรือนเบี้ยก็ตกเป็นทาสของนายต่อไป ดังนั้นผู้ที่มีการศึกษาในสมัยนั้นหลายคน ออกมาแสดงความ คิดเห็นวิจารณ์ความล้าหลังของสังคมไทยให้ยกเลิกการขายมนุษย์เป็นทาส ในพุทธศักราช 2443 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติพิทักษ์อายุลูก ทาส-ลูกไท เพื่อปลดปล่อยพันธะการเป็นทาสของลูกทาสก่อน โดยลูกทาสที่อายุครบ 21 ปีบริบูรณ์จะ

²¹ ชเนศ อากรณีสวรรณ. (2547). *แนวพระราชดำริเรื่องทาสและเสรีภาพศิลปวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: หน้า 89–94.

²² ชขกร แก้วมาก. (2552). *การคุ้มครองวิถีชีวิตและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญภายใต้วัฒนธรรมการเมืองไทย*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 277

เป็นไทแก่ตัว และห้ามการขายคนเป็นทาสอีกต่อไปต่อมาก็โปรดให้ตราพระราชบัญญัติลดค่าตัวทาสเชลยในมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ โดยให้พ้นจากความเป็นทาสเมื่ออายุครบ 60 ปี ในพุทธศักราช 2447 ให้ลดค่าตัวทาสในมณฑลบูรพาหลงเดือนละ 4 บาท และเมื่อหมดค่าตัวแล้วก็ให้เป็นไท ในพุทธศักราช 2449 ให้ลูกทาสทุกคนเป็นไท และลดค่าตัวทาสที่เหลือทุกคนลงจนหมดค่าตัวก็จะเป็นอิสระ ซึ่งทำให้ทาสหมดไปจากสังคมไทยในที่สุด²³

สำหรับการเลิกระบบไพร่นั้น นอกจากจะมีสาเหตุมาจากการที่พระมหากษัตริย์ต้องการลดอำนาจของเหล่าขุนนาง ทั้งในส่วนกลาง และส่วนหัวเมือง ซึ่งมีกำลังไพร่พลในควบคุมจำนวนมาก และเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความทุกข์ของพวกไพร่ที่ได้รับความยากลำบาก จนต้องก่อกบฏต่อทางการหลายครั้ง ซึ่งค่านิยมจากตะวันตกที่หลังไหลเข้าสู่สังคมไทย ก็ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมาก กระแสวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก และความสำนึกเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคล พร้อมทั้งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ขยายตัว เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบไพร่เสื่อมลง ชาวจีนอพยพเข้ามารับจ้างทำงานมากขึ้น ทำให้ความต้องการแรงงานไพร่ลดลง การควบคุมกักกันกำลังไพร่พลไว้ในพื้นที่จึงไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่สงครามกับเพื่อนบ้านก็หมดไปแล้ว ทำให้ความต้องการเกณฑ์กำลังไพร่พลลดลงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงลดอำนาจขุนนางที่มีไพร่สมมาก โดยการปรับปรุงระบบราชการและกองทัพให้เป็นแบบตะวันตก รับสมัครข้าราชการ และทหารอาชีพด้วยหลักคุณวุฒิแทนระบบการถวายตัวเป็นขุนนาง และให้เงินเดือนแก่ข้าราชการแทนการให้ควบคุมไพร่พล เมื่อมูลนายเสียชีวิตลงไพร่สมก็ถูกโอนไปเป็นไพร่หลวงจนอายุครบ 60 ปี จึงปลดประจำการเป็นประชาชนทั่วไป ต่อมาจึงมีการเกณฑ์ทหารจากผู้ที่อยู่ 18 ปี และเมื่อรับราชการทหารราว 19 ปีแล้ว ก็ให้ปลดประจำการเป็นราษฎร ราษฎรมีโอกาสเลื่อนฐานทางสังคมโดยผ่านระบบราชการ การทำการค้าและการศึกษาที่ได้รับการพัฒนาให้ทันสมัยขึ้น²⁴

ในด้านกฎหมาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้มีการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย โดยได้ยึดถือหลักกฎหมายสากลของนานาประเทศเป็นแบบอย่าง และในพุทธศักราช 2451 ได้ประกาศใช้“กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127” ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าว ได้ยกเลิกลักษณะความผิดและการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายหลายอย่าง ที่มีอยู่ในกฎหมายเก่า ทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการคุ้มครองดีขึ้น อย่างไรก็ตามในสมัยนั้น ชนชั้นปกครองก็ยังไม่ยอมรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ไม่มีการสร้างสถาบันเพื่อพัฒนาระบบการปกครองไปสู่ประชาธิปไตย เพราะเห็น

²³ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, (2547): “แนวพระราชดำริเรื่องทาสและเสรีภาพ” ในศิลปวัฒนธรรม หน้า 89 – 94.

²⁴ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, (2547): เพิ่งอ้าง หน้า 89 – 94

ว่าระบบการเมืองแบบรัฐสภายังไม่เหมาะสม เนื่องจากคนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจการปกครองตนเองดีพอ²⁵

โดยสรุป การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยตะวันตก กับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลต่อพัฒนาการของสิทธิและเสรีภาพเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในทางสังคมการยกเลิกทาสและระบบไพร่ เป็นผลให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพมากขึ้นขึ้นในระบบเดิมถูกทำลายลงภายหลังการปฏิรูประบบการปกครอง (แต่มิได้ทำลายระบบชนชั้นในสังคมลงอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากการปฏิรูปการปกครองได้ก่อให้เกิดชนชั้นใหม่ เรียกว่า “ข้าราชการ” ขึ้นมาแทน และชนชั้นทางสังคมยังคงสืบต่อกันมา โดยอาศัยหลัก ชาติกำเนิด การศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ ฐานะ เกียรติยศและความอาวุโส เป็นเครื่องกำหนด) ตลอดจนมีการตราและแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้ทันสมัย โดยเฉพาะการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายลักษณะอาญาให้รองรับกับแนวความคิดตะวันตก ในทางการเมืองการปกครองการปฏิรูประบบราชการได้ทำลาย ฐานอำนาจทางการเมืองการปกครองของบรรดาชนชั้นขุนนางลง และมีการรวมศูนย์อำนาจการปกครองมาอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ก่อให้เกิดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ตามแนวความคิดแบบตะวันตกขึ้นมา

ในสมัยนี้ สัมพันธภาพในทางการเมืองยังมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยปรากฏว่ามีความพยายามที่จะนำแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมหรือการใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นเครื่องมือในการปกครองรัฐมาใช้แทนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังจะเห็นได้จากการที่บรรดาเจ้านาย และข้าราชการกราบบังคมทูลถวายความเห็นต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช 2428 ถึงความจำเป็นที่ “จะต้องจัดการบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงพระราชประเพณีของเก่าให้เป็นประเพณีฤคองสนธิติวชันใหม่ตามทางชาวยุโรปหรือให้ใกล้ทางยุโรปที่สุดที่จะเป็นไปได้เหมือนดังเมืองญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศเดียวในตะวันออกที่ได้เดินในทางยุโรปมาแล้ว... (และ) ทางนั้น ก็คือต้องเปลี่ยนแปลงประเพณีปัจจุบันนี้ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวินิจฉัยราชการบ้านเมืองทุกสิ่งไปในพระองค์ ซึ่งมีประเพณีที่อังกฤษเรียกว่า แอบ โสลุค โมนาเกี ให้เป็นประเพณีซึ่งเรียกว่าคอนสตีติวชันแนล โมนาเกี...”²⁶

²⁵ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, (2547): เพิ่งอ้าง หน้า 89 – 94

²⁶ ชัยอนันต์ สมุทวณิช – ชัดติยา วรรณสูตร (รวบรวม). (2518). “คำกราบบังคมทูลถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103” ในเอกสารการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราสังคมและมนุษยศาสตร์. หน้า 59 – 60.

ดังนั้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 จึงพัฒนาขึ้น โดยปรากฏความเป็นธรรมมากขึ้น จากการปฏิรูประบบการปกครอง และการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย อีกทั้งได้มีความพยายามที่จะนำแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมมาใช้ในการปกครองสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเริ่มเปลี่ยนจากแบบคัมแคบมาเป็นแบบคัมแคบผสมแบบไพร่ฟ้า และปรากฏให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของชนชั้นนำในสังคมไทย

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ในทางสังคมแม้การยกเลิกระบบทาสและระบบไพร่ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทำลายระบบชนชั้นที่มีอยู่เดิมลง แต่ระบบชนชั้นในสังคมไทยก็ไม่ได้ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิงชนชั้นทางสังคมยังคงสืบต่อกันมา โดยอาศัยหลักชาติกำเนิด เกียรติยศ ตำแหน่งหน้าที่ ฐานะ ความอาวุโส และการศึกษาเป็นเครื่องกำหนด ดังนั้นในสมัยนี้ระบบชนชั้น และอภิสิทธิ์ทางสังคม จึงยังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแต่อย่างใด โดยเฉพาะระหว่างชนชั้นเจ้านาย และชนชั้นสามัญชนได้ปรากฏเรื่อยมาจนถึงช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในพุทธศักราช 2475 สิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยส่วนใหญ่จะมีอยู่เล็กน้อยอย่างไรก็ดี ก็ขึ้นอยู่กับชนชั้นทางสังคมของตน²⁷

ในทางการเมืองการปกครอง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงสานต่อนโยบายการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อาทิจการปรับปรุงการปกครองมณฑลเทศาภิบาล แต่ด้วยเหตุที่ไม่ทรงเห็นด้วยกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและไม่เชื่อถือในระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ที่มุ่งสร้างความเสมอภาคให้แก่บุคคลทรงนิยมระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมโดยเน้นความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ โดยทรงส่งกองทัพไทยเข้าร่วมรบกับกองกำลังชาติตะวันตกในสงครามโลกครั้งที่ 1 และทรงจัดตั้ง “กองเสือป่า” ขึ้นภายหลังจากทรงขึ้นครองราชย์ได้เพียง 6 เดือนเศษ เพื่อเป็นองค์กรที่มีหน้าที่สนับสนุนและเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยม ซึ่งทรงได้ชี้แจงพระราชประสงค์ไว้ว่า²⁸

²⁷ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. (2514). การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475” ใน *สังคัมเมือง, ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ. หน้า 46.

²⁸ มัลลิกา มัสอูดี. (2532). *เอกสารการสอนชุดวิชาวิวัฒนาการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 8: การพัฒนาเป็นรัฐชาติ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา. หน้า 450.

“การจัดตั้งกองเสือป่าก็ด้วยมุ่งหมายจะให้คนไทยทั่วกันรู้สึกรู้ว่า ความจงรักภักดีต่อผู้ดำรงรัฐสีมาอาณาจักร โดยต้องมติธรรมประเพณีประการหนึ่ง ความรักชาติ บ้านเมืองและนับถือพระศาสนาประการหนึ่ง ความสามัคคีในคณะและไม่ทำลายซึ่งกันและกันประการหนึ่ง ทั้งสามประการนี้เป็นมูลรากฐานแห่งความมั่นคง จะทำให้ชาติของเราอยู่เป็นไทยได้สมนาม มิเสียดินที่บรรพบุรุษของเราทั้งหลายได้สู้ก่อสร้างปลูกฝังชาติเราไว้ในแคว้นแคว้นแดนไทยนี้”²⁹

แม้ว่าในตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจัดตั้ง “คูสัตธานี” ขึ้น ในลักษณะที่เป็นการทดลองการปกครองในระบบประชาธิปไตยในพุทธศักราช 2464 ได้ทรงตรา “ธรรมนูญคูสัตธานีลักษณะปกครองคณะนครภิบาล” ให้มีการจัดระเบียบการปกครองและวิธีการตามระบอบประชาธิปไตยภายในคูสัตธานีอย่างครบถ้วน โดยมีผู้แทนราษฎรเรียกว่า “เซษฐบุรุษ” และพระองค์ทรงเป็นเพียงพลเมืองคนหนึ่งของคูสัตธานีเท่านั้น แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ตลอดรัชสมัยของพระองค์ ไม่ได้มีการตั้งและพัฒนาสถาบันทางการเมืองอย่างจริงจัง เพราะทรงมีแนวพระราชดำริว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยยังไม่เหมาะสมกับประเทศไทย ในขณะนั้น และการจัดตั้งคูสัตธานีก็มีลักษณะเป็นเพียงการละเล่นมากกว่าการที่จะทรงก่อตั้งแผนการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ตลอดรัชสมัยของพระองค์ แม้จะทรงเสริมสร้างแนวความคิดในเรื่องประชาธิปไตยให้กว้างขวางในหมู่ข้าราชการบริพารและประชาชนที่ได้รับการศึกษา แต่ก็มิได้ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญตามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชบิดาได้ทรงคาดหวังไว้ และในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ได้เกิดการแตกแยกในหมู่ข้าราชการและพระบรมวงศานุวงศ์ โดยได้มีการแบ่งพรรคพวกระหว่างกลุ่มผู้นำทหารกับผู้นำกองเสือป่า ปฏิบัติต่อต้านแนวนโยบายและการปกครองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จึงได้เกิดขึ้น ภายใต้การรวมกลุ่มกันของกลุ่มผู้นำทหาร นำโดย ร้อยเอกขุนทวยหารพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) ก่อการกบฏ ร.ศ. 130 ขึ้น โดยให้เหตุผลว่า “ราชการแผ่นดินสมัยนั้น เป็นประหนึ่ง “ตุ๊กตา” เครื่องเล่นของประเทศจะยึดก้ออะไรเป็นล้าเป็นสัน สักอย่างแทบไม่ได้”³⁰

เพราะการเล่นโยน เล่นละครเสียดของพระประมุขแห่งชาตินั้น ไม่มีประโยชน์แก่ชาติอันใดเลย มีแต่เสื่อมพระเกียรติคุณแก่นานาประเทศการมีกองเสือป่าก็เช่นกัน ทำให้หมดเปลืองเงินของแผ่นดินเปล่าๆ ทำให้ข้าราชการทหารและพลเรือนแตกร้าวกัน”³¹

²⁹ มัลลิกา มัสอูดี.(2532). เพิ่งอ้าง หน้า 450.

³⁰ เสทีอน สุภโสภณ. (2521). *ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์. หน้า 116.

³¹ แกมสุข นุ่นนนท์. (2545). *ยังเติร์กุ่นแรก กบฏ ร.ศ. 130. พิมพ์ครั้งที่ 3*. กรุงเทพมหานคร: สายธาร . หน้า 117–121.

เหตุการณ์ “กบฏ ร.ศ. 130” ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ จึงเปรียบเสมือนสัญญาณเตือนไว้ล่วงหน้าว่าความชอบธรรมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสถาบันกษัตริย์ของไทยที่เคยดำรงอยู่มาตลอด 700 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ถูกท้าทายด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก ที่เผยแพร่เข้ามาและแพร่หลายอยู่ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มขุนนาง สามัญชน ทหาร และพลเรือน ที่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก พวกผู้นำกลุ่มใหม่ที่ได้ก่อการกบฏ ร.ศ. 130 เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยนี้ แม้ว่าแผนการจะล้มเหลว และถูกจับได้ก่อนที่จะได้ปฏิบัติการยึดอำนาจ และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานอภัยโทษแต่อย่างไรก็ตามความคิดและความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย ยังคงฝังแน่นอยู่ในหมู่ของผู้นำรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก³²

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงเข้าพระทัยดีถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก และความต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของชนชั้นนำในสังคมไทย โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก และทรงตระหนักดีว่าต้องทรงกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้นภายหลังทรงขึ้นครองราชย์แล้ว ทรงมีพระราชหัตถเลขาปรึกษาพระยาภักดีธาดาไมตรี (ดร.ฟรานซิส บี.แซร์) ซึ่งได้กราบทูลตอบพระราชปรารภว่าประเทศไทย ยังไม่ควรมีการปกครองในระบอบรัฐสภาเพราะความสำเร็จและประสิทธิภาพของรัฐสภา ขึ้นอยู่กับการที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ประชาชนจึงต้องมีความรู้ความสนใจทางการเมืองดีพอ พร้อมทั้งได้เสนอเค้าโครงของการจัดการปกครองที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำในการบริหารราชการแผ่นดิน แต่อำนาจในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ยังคงต้องสงวนไว้กับพระมหากษัตริย์ ซึ่งโครงร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ไม่ได้รับความเห็นชอบจากอภิรัฐมนตรีสภา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงระงับพระราชดำริเรื่องการพระราชทานรัฐธรรมนูญไว้ขณะเดียวกันได้ทรงเริ่มวางแผนปูพื้นฐานการปกครองแบบรัฐสภาขึ้นในพุทธศักราช 2470 โดยทรงตราพระราชบัญญัติและโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสภากรรมการองคมนตรีขึ้น การประชุมของสภานี้ ถือหลักของการประชุมสภาผู้แทนราษฎรของอังกฤษมาเป็นแม่แบบ³³

³² แคมสุข นุ่นนนท์, (2545). ยังเติร์ก รุ่นแรก กบฏ ร.ศ. 130, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สายธาร, หน้า 117 – 121

³³ เดือน บุญนาค. (2552). *ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก*. กรุงเทพมหานคร: สายธาร. หน้า 182.

อย่างไรก็ตามแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 จะได้ทรงมีแนวความคิดในการพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ประชาชนชาวไทย ดังที่ได้ทรงตระเตรียมล่วงหน้าไว้เป็นเวลาอย่างน้อย 5 ปีก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พุทธศักราช 2475 แต่พระราชดำรินี้ยังคงคลุมเครือมาก และพระยาศรีวิสารวาจา ได้แสดงความเห็นว่ายังไม่เป็นการสมควรและไม่เหมาะสมแก่กาลสมัย กอปรกับการที่ทรงได้รับการคัดค้านจาก พระบรมวงศานุวงศ์จึงทรงยับยั้งไว้ โดยมีบุคคลไม่กี่คนเท่านั้นที่ทราบพระราชดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญ ดังที่หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ได้กล่าวไว้ว่า

“...การที่ทำอะไรปีติๆ บังๆ นั้น ทำให้คนระแวงและอาจจะเกิดผลร้ายได้ ดังเช่นพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริจะพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ราษฎร สั่งให้พระยาศรีวิสารวาจา แต่ไม่ประกาศให้ประชาชนทราบ จึงเกิดมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้น ...”³⁴

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ในทางสังคมสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมากนัก ระบบชนชั้น และอภิสิทธิ์ทางสังคมในระบบศักดินายังคงปรากฏให้เห็นสืบเนื่องมาโดยอาศัยหลักชาติกำเนิด เกียรติยศ ตำแหน่งหน้าที่ฐานะ ความอาวุโส และการศึกษาเป็นเครื่องกำหนด สิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะมีอยู่อย่างไร จึงขึ้นอยู่กับชนชั้นทางสังคมของตนเป็นสำคัญ ในทางการเมืองการปกครองอิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมือง ประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่เผยแพร่เข้ามาแพร่หลายในหมู่คนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก ส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองการปกครองในสมัยนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ระหว่างการรักษาสถานภาพเดิมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กับการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย แม้ว่าสัมพันธภาพทางการเมืองการปกครองในสมัยนั้นยังมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง แต่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมก็เริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดมากขึ้นในสังคมไทย และพระมหากษัตริย์ก็ทรงตระหนักถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าวเป็นอย่างดี ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมในหมู่ชนชั้นนำนี้ ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในเวลาต่อมา ทั้งนี้ ได้นำเสนอต่อไปในบทที่ 5

³⁴ เตือน บุญนาค. (2552). เพ็งอ้าง หน้า 182.

บทที่ 5

สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 ถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 โดยเป้าหมายของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ต้องการให้มีกติกาทางการเมืองขึ้นมาใช้เป็นการ “ชั่วคราว” ในระยะเริ่มแรกของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบใหม่ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกอบด้วยเนื้อหา 39 มาตรา ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ มาตรา 1 ที่ระบุว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้น เป็นของราษฎรทั้งหลาย...” มาตรา 2 ระบุถึงบุคคลและคณะบุคคลที่เป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎรว่ามี 4 ประเภท คือ กษัตริย์ สภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร และศาล แต่อำนาจของพระมหากษัตริย์นั้น จำกัดอยู่เพียงในนามและในความเป็นประมุขสูงสุดของประเทศเท่านั้น การกระทำใดๆ ของกษัตริย์จะต้องมีกรรมการราษฎรลงนามและไม่อาจขัดต่อมติของสภาผู้แทนราษฎรได้ (มาตรา 7 และมาตรา 8) ส่วนอำนาจศาลนั้น ใ้ระงับข้อพิพาทตามกฎหมายที่ใช้อยู่ (มาตรา 39) ดังนั้น องค์กรที่ใช้อำนาจทางการเมืองในระบอบใหม่จึงมีเพียง 2 องค์กร คือสภาผู้แทนราษฎรและคณะกรรมการราษฎร ซึ่งทั้ง 2 องค์กร คณะราษฎรเป็นผู้แต่งตั้งขึ้น¹

ทั้งนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้รับรองสิทธิเลือกตั้งของบุคคลเป็นครั้งแรก ปรากฏในมาตรา 14 ว่า “ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ ย่อมมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนหมู่บ้านได้...”

มีข้อสังเกตว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ไม่ได้บัญญัติถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ ทั้งนี้เนื่องจากคณะราษฎรได้มีแถลงการณ์เกี่ยวกับแนวนโยบาย 6 ข้อ ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 (ต่อมาได้เรียกว่าเป็น “หลัก 6

¹ สมเกียรติ วันทะนะ. (2536). *ชนชั้นนำกับประชาธิปไตยไทย ใน 60 ปี ประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพมหานคร: ศรีเอทีพี พับลิชชิ่ง. หน้า 90.

ประการ ของคณะราษฎร”) เพื่อสร้างสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคขึ้นในสังคมอยู่แล้ว ซึ่งคำประกาศดังกล่าวมีสาระสำคัญ คือ²

“1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่นเอกราชในบ้านเมือง ในทางศาลในทางเศรษฐกิจของประเทศไว้ให้มั่นคง

2. จะรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก

3. จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจไทย รัฐบาลใหม่ จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง

4. จะต้องให้ราษฎรได้มีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่ให้พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)

5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพมีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวแล้ว

6. จะต้องให้มีการศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร”

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ต่อมาถูกยกเลิกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 เนื่องจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (ไทย) พุทธศักราช 2475 โดยมีสภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการการร่างขึ้น เพื่อใช้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรรวมระยะเวลาใช้รัฐธรรมนูญ 5 เดือน 13 วัน

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 จะเห็นได้ว่าด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่แพร่หลายในหมู่ชนชั้นนำ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบประชาธิปไตย และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกเป็นครั้งแรก แต่สัมพันธภาพทางการเมืองในช่วงแรกของระบอบใหม่ ยังเป็นสัมพันธภาพระหว่างชนชั้นนำของสังคมไม่ได้ลงไปสู่ประชาชนอย่างแท้จริง แม้ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1 ตลอดจนเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมจะได้รับรอง และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ แต่โดยเนื้อหาของพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวที่บัญญัติให้คณะราษฎรเป็นผู้แต่งตั้งองค์การทางการเมือง แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ดังเช่นในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การที่พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองฯ ไม่ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ จึงเป็นไปได้

² นราธิปพงศ์ประพันธ์ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. (2514). ประวัติรัฐธรรมนูญไทยฉบับแรก พ.ศ.2475 ถึงฉบับปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา. หน้า 4 - 5.

แค่เพียงการถ่ายโอนอำนาจระหว่างผู้ปกครอง คือ พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กับคณะราษฎรในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเท่านั้น มิได้นำไปสู่การมีรัฐธรรมนูญที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475

ด้วยเหตุที่รัฐธรรมนูญฉบับแรกเป็นฉบับชั่วคราว ดังนั้นสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเริ่มประชุมครั้งแรกในวันที่ 28 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 จึงตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้น และได้ร่างแล้วเสร็จในกลางเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช 2475 พระยามโนปกรณนิติธาดาในฐานะประธานกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้นำร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร และสภาได้พิจารณาเป็นรายมาตราตั้งแต่วันที่ 25 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2475 จนจบร่างในวันที่ 2 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงลงพระปรมาภิไธยให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 รัฐธรรมนูญฉบับนี้มี 68 มาตรา เนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีที่มาจากพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 เพื่อแสดงให้เห็นถึงอำนาจชอบธรรมของผู้ปกครองที่เป็นประชาธิปไตย ปราบกฏหลักการของระบอบการปกครอง แบบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภา ตลอดจนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อันเป็นหลักการสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก

ส่วนของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของรัฐธรรมนูญให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพ ตลอดจนความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย โดยมุ่งลดฐานะและอภิสิทธิ์ของกลุ่มราชวงศ์ ในทางการเมืองสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพไม่เท่าเทียมกันมาสู่ระบอบประชาธิปไตยที่บุคคลทุกคนต่างเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมายและได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียม³

อย่างไรก็ดี เนื่องจากฝ่ายคณะราษฎรต้องการสร้างระบบภายใต้ความร่วมมือของกลุ่มขุนนางเก่า ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และต้องการที่จะประสานรอยร้าวกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความแตกแยกขัดแย้งภายในกลุ่มผู้นำ คณะราษฎรคาดหมายว่า เมื่อลดอำนาจสมบูรณาญาสิทธิของพระมหากษัตริย์ และวางระเบียบกฏเกณฑ์การปกครองในระบอบใหม่ให้ชัดเจนแล้ว การปกครองตามหลักประชาธิปไตยก็จะเป็นไปได้โดยง่าย ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 จึงได้มีการประนีประนอม โดยลดทอนหลักการของธรรมนูญชั่วคราวลง เช่น

³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 สืบค้นจาก www.wiki.kpi.ac.t

ในส่วนคำปรารภก็มีใ้ข้อธิบายว่า รัฐธรรมนูญเกิดจากการร้องขอของราษฎร แต่ข้อธิบายว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง “พระราชดำริ” จึงได้มีการพระราชทานรัฐธรรมนูญ ยิ่งกว่านั้น มาตราที่ว่าด้วยอำนาจสูงสุดเป็นของราษฎรก็ถูกเปลี่ยนเป็น “อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย” และพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตย ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ผ่านองค์กรที่รัฐธรรมนูญกำหนด⁴ ดังที่บัญญัติว่าพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติ โดยคำแนะนำและยินยอมของผู้แทนราษฎร (มาตรา 6) พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทาง คณะรัฐมนตรี (มาตรา 7) และพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลที่ได้ตั้งขึ้นตามกฎหมาย (มาตรา 8) กล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการรวมสมอบทการเมืองระหว่างคณะราษฎรกับ สถาบันทางการเมืองอื่นๆ ในสังคมที่เคยอยู่นอกเหนืออุดมคติของคณะราษฎร

ระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรวม 3 ครั้ง คือ ครั้งแรกมีการแก้ไข ชื่อประเทศจากประเทศสยาม มาเป็นประเทศไทยใน พุทธศักราช 2482 จึงได้มี “รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช 2482” ครั้งที่สอง ได้มีการเปลี่ยนแปลง บทเฉพาะกาลใน พุทธศักราช 2483 โดยขยายเวลาการมีสมาชิกสภาผู้แทน 2 ประเภท ซึ่งแต่เดิม กำหนดไว้ว่าเป็นเวลาไม่เกิน 10 ปี ให้เป็นกำหนดเวลา 20 ปีและครั้งที่สาม ในพุทธศักราช 2485 ได้เปลี่ยนแปลงอายุสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งแต่เดิมกำหนดไว้คราวละ 4 ปี โดยอาจขยายกำหนดเวลา ออกไปได้อีกคราวละไม่เกิน 2 ปี เนื่องจากบ้านเมืองอยู่ในภาวะสงคราม รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ต่อมาถูกยกเลิกในวันที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2489 เนื่องจากการ แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 รวมระยะเวลาใช้รัฐธรรมนูญ 13 ปี 4 เดือน 29 วัน⁵

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ในทางการเมืองการปกครอง พบว่ามีการรวมสมอบทระหว่าง วัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบใหม่ (ระบอบรัฐธรรมนูญ) กับระบอบเก่า (ระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์) เพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในระบบการเมืองการปกครองดังเช่น ในบทบัญญัติเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่บัญญัติรับรองสิทธิเลือกตั้งของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวกับ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชนเป็นครั้งแรก และแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ในการปรับการเมืองจากการเมืองของ ผู้ปกครองให้เป็นการเมืองของประชาชนอย่างเป็นลำดับ

⁴ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ. (2536). *ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพแห่งประชาชนไทย ใน 60 ปีประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพมหานคร: ครีเอทีฟ พับลิชชิ่ง. หน้า 13.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 จาก www.wiki.kpi.ac.t

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง จอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้นำทางการเมืองและทางการทหาร คนสำคัญได้ตกเป็นจำเลยในคดีอาชญากรรมสงคราม และเสื่อมอำนาจลงอันเป็นผลมาจากความผิดพลาดในการบริหารประเทศ ในช่วงเวลาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้นำฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร ซึ่งได้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ และนายควง อภัยวงศ์ จึงเสนอให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นในพุทธศักราช 2489 โดยผ่านกระบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญตามมาตรา 63 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 โดยรัฐบาล และสภาผู้แทนราษฎรเห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศ ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก กรรมการวิสามัญทั้ง 27 คน จึงได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขทั้งฉบับต่อสภาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงลงพระปรมาภิไธยให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2489⁶

แนวความคิดของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้ความสำคัญกับระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ดังคำอภิปรายของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้นที่ว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นปีที่ 14 ถึงแม้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนี้ได้ยังความเจริญให้เกิดแก่ประเทศชาตินับเป็นอเนกประการ ทั้งประชาชนจะได้ทราบถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้ เป็นอย่างดีแล้วก็จริง แต่เหตุการณ์บ้านเมืองก็ได้เปลี่ยนแปลงเป็นอันมาก ถึงเวลาแล้วที่จะได้เลิกบทเฉพาะกาลอันมีอยู่ในรัฐธรรมนูญนั้น” บทเฉพาะกาล ที่กล่าวถึงนี้เป็นบทเฉพาะกาลที่ว่าด้วยการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475⁷

ในส่วนบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 มีบทบัญญัติในทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 โดยรัฐธรรมนูญรับรองหลักความเสมอภาคของบุคคลว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดหรือโดยแต่งตั้ง นอกจากนี้เพื่อเป็นหลักประกันแก่สิทธิและเสรีภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่ควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (มาตรา 89)⁸

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 จาก www.wiki.kpi.ac.t

⁷ พรชัย เทพปัญญา. (2549). “รัฐธรรมนูญไทย” ในการเมืองการปกครองไทยในรอบ 60 ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 15.

⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 จาก www.wiki.kpi.ac.t

การแยกข้าราชการประจำออกจากการเมืองเป็นการลดบทบาทของนักการเมือง โดยเฉพาะบรรดาข้าราชการที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองนับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้เกิดความไม่พอใจในบรรดานักคิดเหล่านั้น ประกอบกับขณะที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจที่เป็นผลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมถึงกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 เป็นผลให้เกิดรัฐประหารขึ้น เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2490 และคณะรัฐประหารได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ โดยอ้างเหตุผลว่า การดำเนินงานของรัฐบาลและรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2489 แก้ไขภาวะวิกฤติของบ้านเมืองในขณะนั้นไม่ได้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงสิ้นสุดลงหลังจากประกาศใช้เพียง 18 เดือน⁹

บรรยากาศทางการเมืองการปกครองของประเทศไทย ได้เริ่มเข้าสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาอย่างแท้จริง กล่าวคือจากการปรับปรุงระบบรัฐสภาให้มีความแตกต่างไปจากเดิม และการบัญญัติรับรองสิทธิในการจัดตั้ง พรรคการเมือง ส่งผลให้ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเป็นจำนวนมาก การแข่งขันทางการเมืองจึงเป็นการต่อสู้ภายในรัฐสภา โดยผ่านพรรคการเมืองแสดงให้เห็นว่าสัมพันธภาพทางการเมืองเริ่มเปลี่ยนจากการเมืองของผู้ปกครองมาสู่ประชาชนมากขึ้น ทั้งบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ก็แสดงให้เห็นว่าได้มีการนำวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ในรูปแบบความคิดรัฐธรรมนูญนิยมมาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญ แต่เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวมีบทบัญญัติบางประการที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่กลุ่มอำนาจบางกลุ่ม เช่น การกำหนดให้มีการแยกข้าราชการประจำออกจากข้าราชการการเมือง จึงนำไปสู่การรัฐประหารและการยกเลิกรัฐธรรมนูญในที่สุด แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบตะวันตกที่ปรากฏ ในรัฐธรรมนูญกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของฝ่ายทหาร¹⁰

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการประกาศใช้หลังจากคณะรัฐประหารนำโดย พล.อ. หลวงกาจสงคราม ได้ทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2490 โครงสร้างของรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน กล่าวคือ ใช้การปกครองในระบอบรัฐสภา ซึ่งประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทน โดยวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกที่พระมหากษัตริย์ทรงเลือกตั้ง มีจำนวนเท่า

⁹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2534). *การเลือกตั้งพรรคการเมือง รัฐสภา และคณะทหาร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ. หน้า 200 - 201.

¹⁰ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2534). *เพ็ญอ้าง*. หน้า 17.

สมาชิกสภาผู้แทน (มาตรา 33) สมาชิกภาพแห่งวุฒิสภา มีกำหนดคราวละ 6 ปี (มาตรา 34) ส่วนสมาชิกสภาผู้แทน มีอายุคราวละ 4 ปี (มาตรา 39) คณะรัฐมนตรีทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี โดยมีประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามสนองพระบรมราชโองการ นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีเป็นสมาชิกรัฐสภาหรือไม่ก็ได้ (มาตรา 74 และมาตรา 75) บทบัญญัติการแยกข้าราชการประจำออกจากการเมืองได้มีการแยกเฉพาะสภาผู้แทนและคณะรัฐมนตรี สำหรับสมาชิกวุฒิสภาสามารถมาจากข้าราชการประจำได้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้อำนาจทางวุฒิสภามาก คือนอกจากจะมีอำนาจยับยั้งกฎหมายแล้ว ยังมีอำนาจลงมติให้ความไว้วางใจ หรือไม่ไว้วางใจร่วมกับสภาผู้แทน ในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีและทำหน้าที่เป็นรัฐสภาในขณะที่ยังไม่มีสภาผู้แทน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำโดยเฉพาะจากฝ่ายทหารเข้ามามีบทบาทดังเช่นก่อน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489¹¹

ในส่วนบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 มีบทบัญญัติในทำนองเดียวกันกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ทุกประการ รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ ต่อมาถูกยกเลิกไปเมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ และนำมาประกาศใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พุทธศักราช 2492 รวมระยะเวลาใช้รัฐธรรมนูญ 1 ปี 4 เดือน 14 วัน¹²

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 การรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2490 ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 ทำให้อำนาจทางการเมืองของคณะราษฎรสิ้นสุดลง และฝ่ายทหารได้เข้าสู่อำนาจทางการเมืองสูงสุด นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของวงจรอุบาทว์ทางการเมืองไทยซึ่งนำมาสู่การรัฐประหารและการสร้างระบอบเผด็จการทหารหลายครั้ง ในเวลาต่อมา ผลของการรัฐประหารทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่รัฐธรรมนูญฉบับก่อนได้พยายามสร้างไว้สั่นคลอนความศักดิ์สิทธิ์ลง อีกทั้งรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ขาดความเป็นสูงสุด เพราะอาจถูกยกเลิกเมื่อใดก็ได้ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจึงถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมผ่านการใช้อำนาจของฝ่ายทหาร แม้รัฐธรรมนูญจะได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไว้ แต่ก็เป็นการบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งการลดทอนเสรีภาพในการจัดตั้ง

¹¹ รัฐธรรมนูญ จาก <https://fnfndkd.blogspot.com/>

¹² รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

พรรคการเมืองของประชาชน ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นความพยายามของฝ่ายทหารที่ต้องการเพิ่มอำนาจให้กับตนเอง

นอกจากนี้ ระหว่างการใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวรัฐบาลในขณะนั้นได้ตรากฎหมายฉบับหนึ่งเรียกว่า พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุขเพื่อให้ดำเนินการไปตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2490 ซึ่งแม้จะมีอายุการใช้เพียง 3 เดือน แต่ก็ให้อำนาจแก่ฝ่ายทหารอยู่มาก โดยบัญญัติรับรองให้ทหาร มีอำนาจจับกุม คุมขัง บุคคลซึ่งมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะขัดขวางการดำเนินงานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 ได้ไม่เกิน 7 วัน อีกทั้งยังให้อำนาจในการยึด ตรวจค้นสถานที่ที่นำสิ่งของมามอบปิดหรือห้ามใช้ทางสาธารณะได้¹³

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พุทธศักราช 2492 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ มีจำนวน 40 คน โดยรัฐสภาเป็นผู้เลือกโดยเลือกตั้งจากสมาชิกวุฒิสภา 10 คน และเลือกตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทน 10 คน เลือกตั้งจากประชาชนทั่วไป ซึ่งสมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญอีก 20 คน คณะผู้ร่างรัฐธรรมนูญให้ความสนใจด้านสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอันมากนอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของเอกชน และป้องกันการใช้อำนาจรัฐในการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การประชุมร่างรัฐธรรมนูญกระทำโดยเปิดเผย เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าฟังการประชุมได้ โดยในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้นำเอาส่วนดีของรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ มาประมวลไว้ด้วยจึงทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 188 มาตรา มากกว่ารัฐธรรมนูญทุกฉบับที่เคยประกาศใช้ รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญกับการปกครองในระบอบรัฐสภา เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการแยกข้าราชการประจำและข้าราชการการเมืองออกจากกันอย่างชัดเจน โดยห้ามข้าราชการการเมือง เช่น รัฐมนตรีและสมาชิกสภาไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนหรือสมาชิกวุฒิสภาจะเป็นข้าราชการประจำไม่ได้ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังมีบทบัญญัติห้ามทหารและบุคคลอื่นในสังกัดฝ่ายทหารที่ยังรับราชการอยู่เป็นสมาชิกพรรคการเมือง และเจ้าหน้าที่พรรคการเมือง หรือแสดงการฝักใฝ่ในพรรคการเมือง¹⁴

¹³ จรัญ โฆษณานันท์ (2528). กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทยเสียนานจาก 2475 ถึงปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม. หน้า 65.

¹⁴ พรชัย เทพปัญญา. (2549). *รัฐธรรมนูญไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 19 - 20.

ในส่วนบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 กล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างมากและมั่นคงมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าในหมวดที่ 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยได้มีการกำหนดไว้ถึง 18 มาตรา(มาตรา 26-45) มากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ ที่ผ่านมานอกจากการรับรองและคุ้มครองความเสมอภาคของบุคคล อีกทั้งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ มีความชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังได้รับรองสิทธิและเสรีภาพใหม่ๆ เพิ่มเติม ได้แก่ การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด (มาตรา 30) เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ (มาตรา 39) เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 40) สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบต่อการกระทำของเจ้าพนักงาน (มาตรา 44) เป็นต้นเพื่อมิให้ผู้มีอำนาจละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้โดยง่าย รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าสิทธิและเสรีภาพใดบ้างที่ห้ามมิให้ออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เป็นต้น และกำหนดว่าการออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น อย่างไรก็ตามก็ดีด้วยเหตุที่คณะรัฐประหารไม่ได้มีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มาตั้งแต่แรกเริ่ม อีกทั้งรัฐธรรมนูญยังมีบทบัญญัติที่มีผลเป็นการลดทอนสถานะทางการเมืองของคณะรัฐประหาร ทำให้คณะรัฐประหารมีอำนาจและเครื่องมือในการสร้างอำนาจทางการเมืองการปกครองน้อยลงเป็นเหตุให้จอมพล ป. พิบูลสงครามทำการรัฐประหารตัวเอง เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2494 และนำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งรวมระยะเวลาใช้รัฐธรรมนูญ 2 ปี 8 เดือน 5 วัน¹⁵

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2492 จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ปรากฏเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนค่อนข้างมาก แม้ว่าเนื้อหาได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้มาก แต่ก็เป็นการมุ่งเน้นเพียงการเพิ่มบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญให้มากขึ้น โดยมิได้พิจารณาถึงปัญหาของสภาพบังคับแห่งสิทธิและเสรีภาพในทางปฏิบัติ และด้วยเหตุผลที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มีบทบัญญัติที่ค่อนข้างเป็นประชาธิปไตย ทั้งแสดงให้เห็นถึงการกีดกันฝ่ายทหารไม่ให้เข้ามามีอำนาจทางการเมืองอย่างชัดเจน นำมาสู่การรัฐประหารในเวลาต่อมาแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของฝ่ายทหารนั้น มีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทย

¹⁵ รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พุทธศักราช 2495 โดยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นความต้องการของคณะรัฐประหาร รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีทั้งหมด 123 มาตราเป็นการผสมผสานระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาแก้ไขเพิ่มเติม โดยคำนึงถึงเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นหลัก อำนาจสภาผู้แทนถูกควบคุมโดยฝ่ายบริหาร เพราะฝ่ายบริหารสามารถแต่งตั้งสมาชิกสภาประเภทที่ 2 เข้าไปนั่งในสภาผู้แทนเท่ากับจำนวนสมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งราษฎรเลือกตั้ง เพราะฉะนั้น ความเป็นประชาธิปไตยจึงมีน้อย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ควบคุมสมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง โดยแต่งตั้งทหารและข้าราชการพลเรือนที่เป็นพรรคพวกเข้าไปเป็นสมาชิกประเภทที่ 2 จึงทำให้ผู้แทนที่มาจาก การเลือกตั้ง ไม่สามารถทำหน้าที่ในการตรวจสอบได้¹⁶

ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงเป็นเพียงฐานรองรับการสืบทอดอำนาจการปกครองของคณะผู้ปกครองที่ยึดอำนาจมา และนำมาซึ่งระบอบเผด็จการทางทหารที่เต็มรูปแบบทำให้ฝ่ายทหารมีบทบาททางการเมืองโดยตรงมากขึ้น

ส่วนบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 เห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญเน้นการสืบทอดอำนาจของผู้ปกครองที่เป็นผู้นำทางฝ่ายทหารทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถูกจำกัดให้มีและใช้เพื่อการรองรับการเข้าสู่อำนาจของผู้ปกครองเท่านั้น¹⁷ ดังจะเห็นได้ว่าแม้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้บัญญัติเกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของชนชาวไทยไว้ อยู่หลายมาตราก็ตาม (มาตรา 24-37) แต่ได้มีการลดทอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนบางประการเช่น เสรีภาพในร่างกาย เสรีภาพในการสื่อสาร เป็นต้น อีกทั้งบทบัญญัติที่รับรองสิทธิและเสรีภาพประเภทต่างๆ ก็มีข้อจำกัด โดยต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ เช่น เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองจะต้องจัดตั้งภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ซึ่งในความเป็นจริงไม่มีกฎหมายพรรคการเมืองออกมารองรับการทำกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมือง จึงทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองกระทำไม่ได้โดยลำบาก การจัดตั้งพรรคการเมืองที่เป็นทางการเริ่มหลังจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พุทธศักราช 2498 นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังได้ห้ามบุคคลใช้สิทธิและเสรีภาพให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญอีกด้วย¹⁸

¹⁶ เซวานะ ไตรมาส. (2547). *อ้างแล้ว*. หน้า 378.

¹⁷ พรชัย เทพปัญญา. (2549). *รัฐธรรมนูญไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 21.

¹⁸ รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

ต่อมาในวันที่ 16 กันยายน พุทธศักราช 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการรัฐประหาร ยึดอำนาจและได้มีการประกาศพระบรมราชโองการเรื่อง “การใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” โดยกำหนดให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ต่อไป โดยมีเงื่อนไขว่า ให้คณะรัฐมนตรีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงและให้มีการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 2 ขึ้นใหม่จำนวน 121 คนให้ทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราวไปก่อนที่จะมีการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 ภายใน 90 วัน อย่างไรก็ตาม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองอีกครั้งในวันที่ 20 ตุลาคม พุทธศักราช 2501 และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนี้รวมเวลาใช้รัฐธรรมนูญ 6 ปี 7 เดือน 12 วัน¹⁹

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมอย่างลงตัว อันเป็นการรองรับอิทธิพลของผู้นำทางการเมืองในขณะนั้น แทนที่รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรจะเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนควบคุมการใช้อำนาจรัฐ ดังเช่นที่ปรากฏในประเทศตะวันตก รัฐธรรมนูญกลับกลายเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหารในการสืบทอดและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ โดยเฉพาะการกำหนดให้ฝ่ายบริหารสามารถแต่งตั้งสมาชิกสภาประเภทที่ 2 เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ให้เกิดขึ้นระหว่างฝ่ายบริหารและสมาชิกสภาประเภทที่ 2 สมาชิกสภาประเภทที่ 2 จึงเป็นเพียงกลไกที่ทำให้คณะรัฐประหารสามารถกุมอำนาจทางการเมืองไว้เท่านั้น

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 28 มกราคม พุทธศักราช 2502 มีจำนวนเพียง 20 มาตรา เพราะเป็นรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐประหาร ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร ต้องการใช้ปกครองประเทศเป็นการชั่วคราวก่อนที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร ซึ่งคณะรัฐประหารได้จัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวในรัฐธรรมนูญนี้ กล่าวว่าการร่างรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมและให้การปกครองประเทศเป็นไปโดยเรียบร้อยยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ สมควรจัดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิจึงร่างประกาศใช้ก่อน²⁰

¹⁹ รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

²⁰ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 จาก wiki.kpi.ac.th

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ให้ความสำคัญกับอำนาจของหัวหน้าคณะรัฐประหาร ที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการดำเนินการปกครองประเทศ และต้องการให้การปกครองประเทศเป็นไปตามที่คณะข้าราชการ โดยเฉพาะผู้นำฝ่ายทหารเป็นผู้กำหนดทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการปกครองประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นการปกครองในระบบ “รัฐบาลโดยข้าราชการ” โดยแท้ ดังจะเห็นได้จากกลไกที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือหัวหน้าคณะรัฐประหารเป็นผู้เสนอรายชื่อบุคคลจำนวน 240 คน ให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งทำหน้าที่เป็นรัฐสภา ปรากฏว่าสมาชิกทั้ง 240 คนนั้นเป็นข้าราชการประจำเกือบทั้งหมด และเป็นนายทหารประจำการกว่า 3 ใน 4 สมาชิกเหล่านี้ เกือบทุกคน ได้เคยช่วยเหลือคณะปฏิวัติปกครองประเทศมาแล้ว ในระหว่างที่ยังไม่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับนี้²¹ แสดงให้เห็นถึงการสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ขึ้น ระหว่างฝ่ายบริหาร และองค์กรร่างรัฐธรรมนูญ ด้วยความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นเหตุให้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญใช้ระยะเวลาในการร่างรัฐธรรมนูญกว่า 10 ปี จึงแล้วเสร็จ โดยบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ จะเห็นได้จากมาตรา 17 ซึ่งกำหนดให้นายกรัฐมนตรีสามารถใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการอยู่ในบุคคลเดียวกัน²²

ทั้งนี้รัฐธรรมนูญไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด ซึ่งรัฐธรรมนูญถูกยกเลิกไปเมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511เสร็จและได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พุทธศักราช 2511 รวมระยะเวลาใช้รัฐธรรมนูญ 9 ปี 4 เดือน 23 วัน

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 กลายเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหาร ในการสืบทอดและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ แทนที่จะเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตลอดจนควบคุมการใช้อำนาจรัฐ แต่ภายใต้การปกครองของผู้นำทางทหาร ทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชน ถูกลดทอน และการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแก่ผู้ปกครอง ซึ่งไปกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนได้เป็นแบบอย่างให้กับรัฐธรรมนูญของคณะรัฐประหารในฉบับต่อๆ มาอีก ตลอดจนได้มีการสร้างกลไกในการรักษาอำนาจไว้ผ่านสภาร่างรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์ ภายใต้รัฐธรรมนูญได้เป็นอย่างดี²³

²¹ กระมล ทองธรรมชาติ และ เขาวนระ ไตรมาส. (2545). *อ้างแล้ว*. หน้า 20.

²² รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

²³ ชขกร แก้วมาก. (2552). *เพ็ญอ้าง*. หน้า 302

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511

สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 ซึ่งใช้เวลาในการจัดทำถึงเกือบ 10 ปี ภายหลังจากการเปลี่ยนชั่วคราวจาก จอมพล ป.พิบูลสงคราม มายังจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยความร่วมมือของจอมพลถนอม กิตติขจร ด้วยการรัฐประหารในพุทธศักราช 2500 และพุทธศักราช 2501 ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ได้ทำการรัฐประหารอีกครั้ง เพื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 และจัดตั้ง “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” ขึ้น ทำหน้าที่ในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ และมีฐานะเป็นสภาทำหน้าที่ในทางนิติบัญญัติด้วย โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญชุดดังกล่าว ประกอบไปด้วยสมาชิกจำนวน 240 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขึ้นร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ได้ถูกประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พุทธศักราช 2511 โดยเหตุที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้เวลาดำเนินการ เนื่องจากผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศในขณะนั้น ยังไม่ต้องการสละอำนาจของตนทำให้สภาร่างรัฐธรรมนูญที่แต่งตั้งโดยคณะรัฐประหารไม่สามารถร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จได้โดยเร็ว²⁴

เมื่อได้พิจารณาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 ที่ได้บรรจุหลักประกันสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นหัวใจสำคัญของหลักการรัฐธรรมนูญนิยมไว้ โดยได้มีการนำบทบัญญัติการรับรองสิทธิเสรีภาพเกือบทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาบัญญัติไว้ และยังมี การปรับปรุงระบบรัฐสภาโดยห้ามมิให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในเวลาเดียวกัน เพื่อสร้างเสถียรภาพให้เกิดขึ้นกับฝ่ายบริหาร

อย่างไรก็ดี แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจะเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมือง ในขณะนั้น แต่เนื่องจากได้เกิดความขัดแย้งกันภายในกลุ่มอำนาจดังกล่าว ภายหลังจากการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร จึงได้ทำการรัฐประหารตนเองในเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช 2514 ล้มรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 เพื่อเข้าสู่การปกครองในระบอบเผด็จการทหารอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญอันนำมาสู่วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม พุทธศักราช 2516 รวมระยะเวลาใช้รัฐธรรมนูญ 3 ปี 4 เดือน 23 วัน²⁵

²⁴ รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

²⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 จาก wiki.kpi.ac.th

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนการเสริมสร้างเสถียรภาพของรัฐบาล อันเป็นหลักการสำคัญขอแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมแต่ด้วยกลไกของรัฐธรรมนูญที่ไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ กอปรกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์เป็นเหตุให้รัฐธรรมนูญกลายเป็นเครื่องมือของผู้ปกครองดังเช่นรัฐธรรมนูญฉบับก่อน

รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515

รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 เป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากอำนาจคณะรัฐประหาร โดยจอมพลถนอม กิตติขจร รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีโครงสร้างทางการเมืองการปกครองเหมือนกับรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 โดยมีการแก้ไขเพียงเล็กน้อยเท่านั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการบัญญัติ โดยมีสถานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่ออกกฎหมายและอนุมัติร่างรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรีจะเสนอมมาให้พิจารณาเท่านั้น²⁶

รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จ เพราะมีที่มาจากการรัฐประหารอำนาจในการปกครองส่วนใหญ่อยู่ที่ฝ่ายบริหาร ดังจะเห็นได้จากการให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจพิเศษตามมาตรา 17 ซึ่งบัญญัติว่า “ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญการปกครองนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการป้องกันระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้ไม่ว่าการกระทำจะเกิดขึ้นก่อน หรือหลังวันประกาศรัฐธรรมนูญการปกครองนี้และไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้น รวมถึงการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวเป็นคำสั่งหรือการกระทำ หรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย”²⁷

²⁶ รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

²⁷ ชยกร แก้วมาก. (2552). *เพ็ญอ้าง*. หน้า 307-309

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามความในวรรคหนึ่งแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทราบ แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจฝ่ายบริหารอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร โดยนายกรัฐมนตรีจะแจ้งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทราบเท่านั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ถูกยกเลิกเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2517

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 ไม่ได้มีลักษณะที่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นเพียงเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหารในการสืบทอด และรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ ภายใต้บทบัญญัติที่ให้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแก่ผู้ปกครอง อันเป็นบทสะท้อนของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงมีอยู่อย่างจำกัดและถูกกลืนรอน เป็นเหตุให้เกิดการลุกขึ้น โคนล้มระบอบเผด็จการทหาร โดยนิสิต นักศึกษา และประชาชน ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พุทธศักราช 2516 ซึ่งได้สร้างบรรยากาศทางการเมืองและสังคมของไทย ให้เป็นประชาธิปไตยอย่างไม่เคยมีมาก่อน ประชาชนเริ่มให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในทางการเมือง ทั้งการเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้งผู้แทนประชาชนในระดับต่างๆ การใช้สิทธิและเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็น การชุมนุม การจัดตั้งกลุ่มและสมาคม การเรียกร้องผลประโยชน์และความเป็นธรรมตลอดจนเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของตนเอง แสดงให้เห็นถึงการปฏิเสหวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม และการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างกว้างขวางในสังคมไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ได้ถือกำเนิดขึ้น ภายหลังจากเหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม พุทธศักราช 2516 หลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร กราบถวายบังคม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากนั้นนายสัญญา ได้จัดตั้ง คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาทำหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญ โดยนำรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 มาเป็นแนวทางพร้อมกับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนประกอบการพิจารณา²⁸

ท่ามกลางบรรยากาศของการร่างรัฐธรรมนูญที่เต็มไปด้วยความเป็นประชาธิปไตย กอปรกับผู้ร่างรัฐธรรมนูญมีความเป็นกลาง และให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ส่งผลให้เนื้อหาของรัฐธรรมนูญมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างที่ไม่เคยเป็นมา การวางหลักประกันในสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กลไกในการทำให้ระบบรัฐสภาและรัฐบาลมีประสิทธิภาพและเสถียรภาพ และกลไกในการจำกัดอำนาจรัฐ โดยเฉพาะการจัดตั้งองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก กล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ได้ปรากฏหลักการของแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมทั้ง สามหลักการอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

1) การรับรองสิทธิและเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ได้มีการแยกสิทธิและเสรีภาพต่างๆ ไว้ในแต่ละมาตราอย่างละเอียดและครอบคลุม และในขณะเดียวกันก็ได้ละเลย การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน ด้วยการบัญญัติรับรองการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้เป็นหมวดหนึ่งของรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะ ตลอดจนการรับรองสิทธิของประชาชนในการออกเสียงเป็นประชามติ ในกรณีที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในหลักการใหม่ ดังนี้²⁹

1.1) การบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างละเอียดและชัดเจนมีการเพิ่มการรับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายซึ่งมีผลโดยตรงต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเพื่อเป็นการเพิ่มหลักประกันในสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่จะไม่ถูกละเมิดสิทธิ ด้วยการแทรกแซงโดยมิชอบจากรัฐให้มั่นคงยิ่งขึ้น รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังได้บัญญัติรับรองไว้ด้วยว่า การจำกัดสิทธิเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้ ซึ่งก็หมายความว่าในการตรากฎหมายที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยรัฐสภา รัฐสภาจะตรากฎหมายดังกล่าวจนถึงขนาดฝ่าฝืนเจตนารมณ์ของบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญไม่ได้

1.2) การบัญญัติให้มีหมวดว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นขึ้นเป็นเอกเทศ มีการกำหนดหมวดว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นขึ้น โดยเฉพาะ ภายใต้บทบัญญัติ ซึ่งกำหนดให้มีการ

²⁸ รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

²⁹ ชขกร แก้วมาก. (2552). *เพ็ญอ้าง*. หน้า 300-310.

ดำเนินการตราหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ให้มีการเลือกตั้งสภาท้องถิ่นภายในเวลา 2 ปี แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจอันเป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2) การสร้างระบบตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มีการสร้างระบบตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่นอกเหนือไปจากการตรวจสอบและถ่วงดุลในระหว่างองค์กร ด้วยหลักแบ่งแยกอำนาจขึ้นเป็นครั้งแรกภายใต้มาตรการและกลไกอันเป็นหลักการใหม่ๆ ดังนี้

2.1) การกำหนดให้สมาชิกรัฐสภาและรัฐมนตรี ต้องแสดงทรัพย์สินและหนี้สินต่อประธานรัฐสภา ตามรายการ วิธีการ และระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 104 และมาตรา 181)

2.2) การกำหนดห้ามมิให้สมาชิกรัฐสภา และรัฐมนตรีรับสัมปทาน หรือคงไว้ซึ่งสัมปทานที่ได้มาก่อนดำรงตำแหน่ง จากรัฐหรือหน่วยงานของราชการ หรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจหรือเป็นคู่สัญญากับรัฐ หรือหน่วยราชการ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจอันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม รวมทั้งห้ามมิให้บุคคลดังกล่าวรับเงินหรือผลประโยชน์ใดๆ จากหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจเป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ปฏิบัติกับบุคคลอื่นๆ ในธุรกิจการงานปกติ (มาตรา 103 และมาตรา 180)

2.3) การกำหนดให้รัฐสภา มีอำนาจควบคุมความประพฤติของสมาชิกรัฐสภา โดยการตราข้อบังคับเกี่ยวกับจรรยาบรรณของสมาชิก (มาตรา 164)

2.4) การกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลปกครอง เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยคดีปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก (มาตรา 212)

2.5) การจัดตั้งสถาบันผู้ตรวจเงินแผ่นดินของรัฐสภา เพื่อทำหน้าที่ในการตรวจสอบการรับจ่ายเงินของแผ่นดิน และการรับจ่ายเงินและทรัพย์สินของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 168 -173)

2.6) การปรับปรุงองค์กรตุลาการรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งกำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นกลางมาก เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นอิสระขององค์กรตุลาการรัฐธรรมนูญ

3) การสร้างมาตรการและกลไกในการทำให้ระบบรัฐสภาและรัฐบาลมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น จากสภาพปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้น ในระบบรัฐสภาและรัฐบาลภายใต้การบังคับ

ใช้ของรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้วมา โดยเฉพาะความไร้เสถียรภาพและประสิทธิภาพ รวมทั้งข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ในบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับประชาธิปไตย จึงเกิดแนวความคิดในการปรับปรุงระบบรัฐสภาให้มีเหตุมีผลขึ้น ด้วยการกำหนดมาตรการและกลไกต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาของระบบการเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญ

โดยสรุปรัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2517 ได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนระบบรัฐสภาและรัฐบาลที่มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพ แต่ด้วยเหตุบางประการของมาตรการและกลไกที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการที่มุ่งส่งเสริมระบบพรรคการเมือง ด้วยการกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ต้องสังกัดพรรคการเมือง แต่มิได้วางกฎเกณฑ์ใดๆ เกี่ยวกับพรรคการเมือง จึงทำให้พรรคการเมืองจัดตั้งขึ้นเป็นจำนวนมาก รัฐบาลที่เกิดขึ้นจึงเป็นรัฐบาลผสมที่อ่อนแอ ไร้เสถียรภาพ และประกอบกับสถานะสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง จึงก่อให้เกิดการรัฐประหารล้มรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พุทธศักราช 2519 สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ต่อการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ แม้ว่าจะมีบทบัญญัติ ห้ามมิให้ริบโทษกรรมแก่ผู้กระทำการล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์หรือรัฐธรรมนูญก็ตาม และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 ขึ้น ใช้บังคับแทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 เป็นผลพวงมาจากการรัฐประหาร โดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่ หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ได้มีคำสั่งที่ 6/2519 ลงวันที่ 11 ตุลาคม พุทธศักราช 2519 แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำงานฝ่ายกฎหมาย จำนวน 13 คน โดยมีนายสุธรรม ภัทราคมเป็นประธานทำหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ใช้หลักการรวมอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดโดยข้าราชการทหาร และข้าราชการพลเรือน เช่นเดียวกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 และธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 โดยจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีสภาเดียว คือ สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ประกอบด้วยสมาชิกส่วนใหญ่แต่งตั้งมาจากข้าราชการฝ่ายทหาร และฝ่ายพลเรือนอยู่ในตำแหน่ง 4 ปี เพื่อทำหน้าที่นิติบัญญัติ นอกจากนี้ยังกำหนดให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจมากเป็นพิเศษ เช่นเดียวกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 และธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 21 ว่า “ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี

เห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระวังหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวน หรือคุกคาม ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำ อันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นก่อน หรือหลังวันใช้รัฐธรรมนูญนี้ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอก ราชอาณาจักรให้นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และของสภาที่ปรึกษาของ นายกรัฐมนตรี มีอำนาจสั่งการ หรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำของ นายกรัฐมนตรีรวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวเป็นคำสั่งหรือการกระทำหรือการปฏิบัติที่ชอบด้วย กฎหมาย³⁰

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้นายกรัฐมนตรี แจ้งให้สภาพการปกครองแผ่นดินทราบ

การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้ดำเนินการมา 11 เดือน 28 วัน โดยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ก็ต้องสิ้นสุดลงในวันที่ 20 ตุลาคม พุทธศักราช 2520 เมื่อพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ได้นำคณะรัฐประหาร ประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และ พลเรือน ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศ และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ³¹

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครอง ราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 มีลักษณะเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 และรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นเพียง เป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหารในการสืบทอดและรักษาอำนาจทางการเมือง ไว้ภายใต้บทบัญญัติที่ ให้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แก่ผู้ปกครอง อันเป็นบทสะท้อนของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ดังนั้นสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงมีอยู่อย่างจำกัด

รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520

รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2520 โดยหลักการของรัฐธรรมนูญยังคงให้ความสำคัญกับการใช้อำนาจแบบเบ็ดเสร็จ เด็ดขาดเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ ที่มาจากการปฏิวัติ โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญชั่วคราว ในการปกครองประเทศ โดยมีนายสมภพ โหตระกิตย์

³⁰ ชยกร แก้วมาก. (2552). *เพียงอ้าง*. หน้า 310-320.

³¹ รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็นประธาน มีหน้าที่ยกร่างรัฐธรรมนูญตามหลักการที่คณะรัฐประหารกำหนดไว้เพื่อเสนอคณะรัฐประหารพิจารณาเพื่อนำขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อมาธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ถูกยกเลิกไปเมื่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับถาวรแล้วเสร็จและภายหลังจากที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติเห็นชอบ ก็มีพระราชโองการประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พุทธศักราช 2521³²

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 มีลักษณะเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญที่มีที่มาจากคณะรัฐประหาร กล่าวคือ รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นเพียงเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหารในการสืบทอดและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ ภายใต้บทบัญญัติที่ให้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแก่ผู้ปกครอง อันเป็นบทสะท้อนของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม รัฐธรรมนูญไม่มีบัญญัติรับรองหรือคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้แต่อย่างใด ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญโดยทั่วไปจึงมีอยู่อย่างจำกัด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521

ภายหลังการรัฐประหารและการประกาศล้มรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 คณะรัฐประหาร ภายใต้การนำของพลเรือเอกสฤษดิ์ ธนะชวนะ ได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 และจัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้นทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญควบคู่กับการทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติ ในการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้น คณะหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ในการยกร่างรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดแนวทางที่จะให้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวสร้างความเป็นประชาธิปไตยและมีความมีเสถียรภาพของรัฐบาลให้เกิดขึ้น โดยยึดถือหลักการต่างๆ ที่บรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาตรการและกลไกในการทำให้ระบบรัฐบาลมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพ โดยผ่านกลไกของระบบพรรคการเมือง ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะให้พรรคการเมืองสร้างความเป็นเอกภาพให้เกิดขึ้น กับระบบการเมือง และนำไปสู่ระบบพรรคการเมืองขนาดใหญ่และน้อยพรรค ดังจะได้กล่าวต่อไป³³

1) หลักการซึ่งรับมาจากรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ยังคงหลักการในการรับรองสิทธิและเสรีภาพ การมีส่วนร่วมในการเมืองการ

³² รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 จาก wiki.kpi.ac.th

ปกครองของประชาชน การรับรองการปกครองส่วนท้องถิ่นหรือการกำหนดให้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อทำหน้าที่ควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งนับว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ปรากฏแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมมากฉบับหนึ่ง

2) มาตรการในการทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ได้สร้างมาตรการและกลไกในการสร้างความมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาล โดยผ่านมาตรการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบพรรคการเมือง

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 จากบทบัญญัติยังคงหลักการในการรับรองสิทธิและเสรีภาพการมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองของประชาชนแสดงถึงการนำวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ในรูปแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมมาใช้ในการแก้ปัญหาของระบบการเมือง แต่ด้วยบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ซึ่งได้มีการชะลอการบังคับใช้บทบัญญัติบางมาตรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติที่เป็นมาตรการในการสร้างเสถียรภาพให้เกิดขึ้นกับรัฐบาลโดยผ่านกลไกของระบบพรรคการเมือง จึงทำให้มาตรการดังกล่าวไม่อาจเกิดผลได้ในช่วงระยะเวลา 4 ปีของการบังคับใช้บทเฉพาะกาล ยิ่งไปกว่านั้น ในบทเฉพาะกาลยังมีลักษณะเป็นการสืบทอดอำนาจทางการเมืองให้กับผู้นำทางทหารและข้าราชการประจำมาใช้บังคับแทนบทบัญญัติบางมาตราในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่ารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นรัฐธรรมนูญที่เอื้อประโยชน์ให้กับผู้มีอำนาจและไม่มี ความเป็นประชาธิปไตยเหมือนดังเช่นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยฉบับอื่น³⁴

ภายหลังสิ้นสุดระยะเวลาบังคับใช้บทเฉพาะกาล หลังการเลือกตั้งในพุทธศักราช 2531 ประเทศไทยได้เข้าสู่การปกครองในระบบประชาธิปไตยอย่างเต็มรูปแบบอีกครั้ง ระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพเริ่มพัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยผ่านกลไกของระบบพรรคการเมือง แต่ด้วยข้อบกพร่องบางประการของรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีได้กำหนดกลไกในการควบคุมสถาบันพรรคการเมือง โดยเฉพาะในส่วนที่ว่าด้วยการเงินของพรรคการเมือง ในขณะที่พรรคการเมืองได้มีอิทธิพลเหนือระบบการเมือง จึงเป็นผลให้พรรคการเมืองกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ โดยเฉพาะนักธุรกิจ นายทุน ดังนั้นระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็งแต่ปราศจากการควบคุมทำให้เสถียรภาพเกิดขึ้น แต่เฉพาะพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลที่มีเสียงข้างมากในรัฐสภา และทำให้การใช้อำนาจนิติบัญญัติและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปเพื่อการรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของพรรคการเมือง ซึ่งในท้ายที่สุดก็นำไปสู่การทุจริตและคอร์รัปชัน โดยนักการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพภายใต้การบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว จึงมิใช่เสถียรภาพในทางบริหารหรือเสถียรภาพของรัฐบาลแต่อย่างใด สภาวการณ์ทางการเมืองที่เต็มไปด้วยปัญหาธุรกิจ

³⁴ ชขกร แก้วมาก. (2552). *เพ็ญอ้าง*. หน้า 330-335.

การเมือง การทุจริตคอร์รัปชัน การแก่งแย่ง เพื่อเข้าสู่ระบบการใช้อำนาจรัฐ จึงได้เป็นข้ออ้างสำคัญ ในการทำรัฐประหาร ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ซึ่งนำโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2534³⁵

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช 2534 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พุทธศักราช 2534 เป็นธรรมนูญการปกครองประเทศฉบับชั่วคราว อันเป็นผลพวงจากการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะเผด็จการเบ็ดเสร็จ กล่าวคือ กำหนดให้มีสภาเดียวและมีอำนาจเป็นอย่างมาก โครงสร้างการปกครองเหมือนกับธรรมนูญการปกครองประเทศที่มีต้นกำเนิดมาจากการรัฐประหาร สภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่มีอำนาจในการควบคุมบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่เพียงพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เสนอ โดยคณะรัฐมนตรีและทำหน้าที่จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับถาวรโดยคำถึงการเลือกตั้งใน พุทธศักราช 2534³⁶

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช 2534 มีลักษณะเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ที่มีที่มาจากคณะรัฐประหารกล่าวคือ รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นเพียงเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหารในการสืบทอดและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ ภายใต้บทบัญญัติที่ให้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแก่ผู้ปกครอง อันเป็นบทสะท้อนของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม รัฐธรรมนูญไม่มีบัญญัติรับรองหรือคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้แต่อย่างใด สิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงมีอยู่อย่างจำกัด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534

ภายหลังการรัฐประหารรัฐบาลของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ภายใต้การนำของพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ได้ประกาศบังคับใช้ธรรมนูญการปกครอง

³⁵ ชยกร แก้วมาก. (2552). *เพ็ญอ้าง*. หน้า 335-336.

³⁶ รัฐธรรมนูญ จาก wiki.kpi.ac.th

ราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534 และจัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้นทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญควบคู่กับการทำหน้าที่สภานิติบัญญัติ การจัดทำรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นลง และมีการประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พุทธศักราช 2534 ภายใต้ประเด็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว โดยเฉพาะในส่วนของบทเฉพาะกาลที่ไม่มีความเป็นประชาธิปไตย และเอื้อประโยชน์ต่อการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ดังเช่น บทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้นายกรัฐมนตรีไม่ต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อันเป็นจุดหักเหสำคัญที่นำมาสู่เหตุการณ์นองเลือดในเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช 2535 (พฤษภาทมิฬ) และเป็นผลให้ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามเสียงเรียกร้องของประชาชนในเวลาต่อมา นำมาสู่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 ซึ่งประกอบไปด้วยบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยและสะท้อนให้เห็นความพยายามของผู้ร่างรัฐธรรมนูญที่จะผลักดันวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตย แบบตะวันตกในรูปของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมให้เกิดขึ้นในระบอบรัฐธรรมนูญ³⁷

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพและการมีส่วนร่วมในการปกครองไว้ เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 แล้ว ยังได้มีการขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้กว้างขวางขึ้น โดยการเพิ่มเติมสิทธิเสรีภาพใหม่ๆ ซึ่งไม่เคยได้รับความคุ้มครองและรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับใดมาก่อน ดังนี้³⁸

- 1) การเพิ่มสิทธิที่จะได้รับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานและผู้ยากไร้มีสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่าตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา 41)
- 2) การเพิ่มสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูล หรือข่าวสารจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิจะรับรู้ถึงวิธีการ หลักเกณฑ์ กระบวนการ และการกระทำของข้าราชการ หรือเจ้าพนักงานของรัฐในเมื่อผลจากการกระทำนั้น อาจกระทบต่อการดำรงชีวิตของตน (มาตรา 48 ทวิ)
- 3) การรับรองสิทธิของบุคคลในการประกอบอาชีพและการแข่งขันเสรีอย่างเป็นธรรม ซึ่งบัญญัติไว้เป็นครั้งแรก เพื่อรับรองระบบการค้าเสรี (มาตรา 48 เบญจ)

³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 จาก wiki.kpi.ac.th

³⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 จาก http://www.thailaws.com/body_thaiacts_constitution.htm

4) การขยายสิทธิในการเลือกตั้งด้วยการกำหนดให้ประชาชนผู้มีอายุ 18 ปี บริบูรณ์ มีสิทธิในการเลือกตั้งเป็นครั้งแรก (มาตรา 409 (2)) จากเดิมที่ให้ประชาชนที่มีอายุ 20 ปี บริบูรณ์ขึ้นไปเท่านั้นที่มีสิทธิเลือกตั้ง

โดยสรุปการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2534 จากบทบัญญัติที่เอื้อประโยชน์ต่อการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์เป็นผลให้ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ นำมาสู่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับที่ 5) แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2538 ซึ่งได้บรรจุหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนกลไกในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ อันเป็นหลักการสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตย แบบตะวันตกไว้อย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่เคยมีรัฐธรรมนูญมา

จากการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เกิดขึ้นในพุทธศักราช 2475 โดยทางทฤษฎีหรือโดยหลักการถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย แต่ในความเป็นจริงแล้วการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นเป็นประชาธิปไตยตามรูปแบบเท่านั้น ซึ่งเห็นได้ว่าพัฒนาการของประชาธิปไตยของประเทศไทยนับแต่การเปลี่ยนแปลง การปกครองในปี พุทธศักราช 2475 ตกอยู่ภายใต้วงจรอุบาทว์ คือ รัฐธรรมนูญ --> รัฐบาลที่มาจากเลือกตั้ง --> วิกฤติการณ์ทางการเมือง --> การรัฐประหาร และกลับไปร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เป็นวงจรเช่นนี้ตลอดมา

จะเห็นได้ว่ามูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น พบว่าในช่วง 85 ปี ที่ผ่านมา ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรมาแล้วทั้งสิ้น 20 ฉบับ ซึ่งตามแนวความคิดตะวันตก รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรนั้นเป็นกฎหมายหรือระเบียบกติกามารดาทางการเมืองสูงสุดที่ยากจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงแต่สำหรับประเทศไทยแล้วกลับมีการเปลี่ยนแปลงทางรัฐธรรมนูญอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งอาจจำแนกออกสองประเภท

ประเภทแรก คือ รัฐธรรมนูญที่มีลักษณะอำนาจนิยมซึ่งส่วนใหญ่เป็นรัฐธรรมนูญที่มาจากการปฏิวัติรัฐประหาร เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่นำมาใช้แทนรัฐธรรมนูญที่ถูกยกเลิกไป โดยคณะรัฐประหารและกลายเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหารในการรวมอำนาจเบ็ดเสร็จในการปกครองประเทศและรักษาอำนาจของตนที่มีอยู่ในขณะนั้น โดยมีได้มีการวางหลักประกันในสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนแต่อย่างใด

ส่วนประเภทที่สองเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ยอมรับเอาแนวความคิดวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกในรูปของแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่ให้ความสำคัญกับการรับรอง

สิทธิและเสรีภาพของประชาชน การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการเสริมสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาลมาเป็นกรอบในการตราบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

แม้ว่ารัฐธรรมนูญไทยหลายๆ ฉบับได้ตราขึ้นภายใต้กรอบของแนวความคิดวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก ซึ่งน่าจะเกิดผลตามครรลองประชาธิปไตยตะวันตก แต่ในทางตรงกันข้ามสิ่งที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองไทยดูเหมือนจะสวนทางกับระบบการเมืองของตะวันตก และในความเป็นจริงต้องยอมรับว่า รัฐธรรมนูญเป็นเพียงกฎหมายลายลักษณ์อักษรสูงสุดของรัฐ การจะทำให้กลไกหรือมาตรการต่างๆ ในรัฐธรรมนูญเกิดผลได้นั้น อยู่ที่ทุกๆ คนในสังคม และวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคม เข้าใจและเข้าถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแบบประชาธิปไตยหรือไม่อย่างไร³⁹

เมื่อมีการนำวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกมาใช้ในประเทศไทย แม้จะได้รับการปรุงแต่ง โดยพยายามให้เข้ากับวัฒนธรรมทางการเมืองไทย อย่างไรก็ตาม การปรุงแต่งดังกล่าวไม่สามารถที่จะผสมผสานทั้งสองวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันให้กลมกลืนกันไปได้ เพราะประวัติศาสตร์ความเป็นมาแตกต่างกัน และการไม่ลงตัวของ การผสมผสานดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบก่อให้เกิดความชะงักงันของระบอบประชาธิปไตยของไทยมาโดยตลอด ดังปรากฏในตารางด้านล่างดังกล่าว และก่อให้เกิดรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยแบบไทยๆ ขึ้น

การยึดถือวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยในตะวันตกและในสังคมไทย

	วัฒนธรรมทางการเมือง ประชาธิปไตยตะวันตก		วัฒนธรรมทางการเมือง ประชาธิปไตยอุปถัมภ์แบบไทย	
	ตนเอง	ผู้อื่น	ตนเอง	ผู้อื่น
สิทธิเสรีภาพ	✓	✓	✓	✗
ความเสมอภาค	✓	✓	✓	✗
หลักนิติธรรม	✓	✓	✓	✗
กฎเสียงข้างมาก โดยคำนึงถึงเสียงข้างน้อย	✓	✓	✗	✓
หลักการคานและดุลอำนาจ	✓	✓	✗	✓

ที่มา : การสรุปแนวคิดของ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย, หน้า 176.

³⁹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, (2552). อ้างแล้ว. หน้า 161.

จากตารางดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าหลักการความเป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นหลักสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาค หลักนิติธรรม กฎเสียงข้างมากโดยคำนึงถึงเสียงข้างน้อย หลักการคานและดุลอำนาจ ล้วนแต่ได้รับการยอมรับและปรากฏอยู่ในบทบัญญัติที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษรในรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น ส่วนรัฐธรรมนูญของไทยหลายๆ ฉบับ ต่างก็ยอมรับหลักการดังกล่าวแต่เมื่อนำวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยตะวันตกและวัฒนธรรมทางการเมืองไทยมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตกในประเทศไทย หลักการความเป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญของไทย ไม่ได้เกิดผลตามเจตนารมณ์ของหลักการเหล่านั้น ดังที่ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้วิเคราะห์ไว้อย่างชัดเจนว่า⁴⁰

“วัฒนธรรมประชาธิปไตยแบบตะวันตกซึ่งมีเสาหลัก 4 เสา คือ การยึดมั่นในสิทธิเสรีภาพ การเคารพความเสมอภาค การเชื่อในนิติธรรมหรือกฎหมาย และการพึ่งคนส่วนใหญ่โดยคุ้มครองคนส่วนน้อย เมื่อถูกนำมาใช้ ในสังคมไทยก็แปรพันธุ์ไปจากเดิม กล่าวคือจะยึดมั่นสิทธิเสรีภาพของตน แต่สำหรับคนอื่นต้องมีหน้าที่ต่อตน ยอมรับสิทธิและการใช้อำนาจของตน ความเสมอภาคจะใช้ได้ต่อเมื่อตนต้องการเสมอกับผู้อื่น แต่ถ้าตนอยู่สูงในสถานะแล้ว ก็ต้องถือว่าเป็น “บุญ” คนด้อยโอกาสทั้งหลายก็เพราะทำ “กรรม” จึงต้องรับกรรม กฎหมายจะศักดิ์สิทธิ์ก็เฉพาะกับผู้อื่นแต่ถ้ากับตน “ความสัมพันธ์พิเศษ” กับผู้ใช้กฎหมายต้องมาก่อน คอร์รัปชันเป็นสิ่งที่เลว เมื่อคนอื่นเป็นผู้ให้และผู้รับ แต่ตนเองพร้อมจะ “ให้” เมื่อได้รับผลตอบแทนส่วนตัวที่คุ้มกว่า การรับฟังเสียงส่วนใหญ่จะใช้ เมื่อต้องการสนับสนุนสิ่งที่ตนอยากทำอยู่แล้ว คนส่วนน้อยที่ถูกไล่ที่สร้างเขื่อนต้องเสียสละเพื่อคนส่วนใหญ่ที่ได้ประโยชน์ สภาวะเช่นนี้ไม่อาจเข้าใจได้โดยหากไม่ทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมไทยเดิม”⁴¹

จากข้อวิเคราะห์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า การที่จะเข้าใจว่าเหตุใดบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไทยที่นำเอาแนวความคิดประชาธิปไตยตะวันตกมาเป็นแบบอย่าง เมื่อบทบัญญัติเหล่านั้น มีผลใช้บังคับกลับปรากฏว่าในทางปฏิบัติไม่สามารถใช้ได้ดังเจตนารมณ์ของครรลองในการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ไปได้ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองไทย ที่เป็นการผสมระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก กับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์ มีอิทธิพลอยู่เหนือรัฐธรรมนูญไทย ดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวเอาไว้ว่า “...วัฒนธรรมทางการเมืองคือรัฐธรรมนูญที่แท้จริงของรัฐ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ฉีกไม่ออกไม่ว่าจะใช้รถหุ้มเกราะสักกี่คันก็ไม่สามารถฉีกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้...”⁴²

⁴⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ.(2542). *อ้างแล้ว*. หน้า 174-175.

⁴¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ.(2542). *อ้างแล้ว*. หน้า 175.

⁴² นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2558). *แบบเรียนและอนุสาวรีย์ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐและรูปการจิตสำนึก*. กรุงเทพฯ : บริษัท พี.เพรส จำกัด. หน้า 127.

บทที่ 6

ความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิ ในหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

การนำเสนอในบทนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้แบบแยกเนื้อหาที่มีความเชื่อมโยงกันออกเป็นสองส่วน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 และข้อที่ 3 ของการศึกษาดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 โดยเนื้อหาส่วนแรกของบทนี้ เน้นไปที่การเปรียบเทียบความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ภายในกรอบของรัฐธรรมนูญที่เป็นเป้าหมายของการศึกษา ขณะที่เนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นการนำเสนอข้อเปรียบเทียบเชิงข้อดี ข้อเสีย หรือประโยชน์ที่ส่งผลกระทบต่อปวงชนชาวไทย ในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพตามกรอบรัฐธรรมนูญ อันเป็นเป้าหมายของการศึกษาเปรียบเทียบในครั้งนี้ จะได้นำเสนอในส่วนถัดไป และ เพื่อความกระจ่างชัดยิ่งขึ้น ในเรื่องของการเปรียบเทียบ ผู้ศึกษาวิจัยซึ่งได้จัดทำตารางเปรียบเทียบมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยเอาไว้ด้วย

1. เปรียบเทียบความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิตามแนวคิดคลาสสิกของเยอรมัน

1.1 *status negativus* กลุ่มสิทธิและเสรีภาพที่การใช้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจะต้องปราศจากการเข้ามาแทรกแซงจากรัฐ เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการสื่อสาร เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพในทางวิชาการปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ดังเช่นมาตรา

มาตรา 31 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมานทารุณกรรมหรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้”

มาตรา 35 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน”

มาตรา 37 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ ชอบด้วยกฎหมาย”

มาตรา 38 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการ ถู้อ ศาสนา นิกายของศาสนา”

มาตรา 39 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา”

มาตรา 41 ได้วางหลักเอาไว้ว่า พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการ หนังสือพิมพ์วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็น ภายใต้อำนาจกำกับของรัฐธรรมนูญ

มาตรา 42 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักเท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชน”

ส่วนที่ปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 มีดังนี้

มาตรา 28 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและ ร่างกาย การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล”

มาตรา 31 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อม มีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ หน้าที่ของปวงชนชาวไทยไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ”

มาตรา 33 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน”

มาตรา 34 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น”

มาตรา 35 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนย่อม มีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารหรือการแสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ การสั่งปิดกิจการ หนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเพื่อลดทอนเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้”

มาตรา 36 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่า ในทางใดๆ”

1.2 *status positivus* กลุ่มสิทธิที่มีการใช้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ไม่อาจจะ บรรลุความมุ่งหมายได้ หากปราศจากการเข้ามาดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งจากฝ่ายรัฐ เช่น สิทธิใน

การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สิทธิในการรับบริการทางสาธารณสุข และสิทธิทางศาล เป็นต้น ซึ่งปรากฏตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ดังเช่น

มาตรา 26 ได้วางหลักไว้ว่า “การใช้อำนาจ โดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ”

มาตรา 27 ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้ รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครอง และผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ โดยตรงในการตรากฎหมายการบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง”

มาตรา 28 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตน ได้เท่าที่ ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือ เสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

มาตรา 52 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การบริการทางสาธารณสุขของรัฐต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมด้วยเท่าที่จะกระทำได้”

ส่วนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีดังเช่น

มาตรา 25 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้ และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญครบเท่าที่การใช้ สิทธิหรือเสรีภาพ เช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”

มาตรา 47 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ”

มาตรา 48 ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิของมารดาในช่วงระหว่างก่อนและหลังการคลอด บุตรย่อมได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติ บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและ

ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพและบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

1.3 *status activus* กลุ่มสิทธิที่ปัจเจกบุคคลใช้สิทธิของตนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างเขตงานทางการเมือง หรือเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรของรัฐ ได้แก่ สิทธิของผู้เลือกตั้ง สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิในการสมัครเข้ารับราชการ สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมือง รวมทั้งสิทธิในการ เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองอื่นๆ สิทธิประเภทนี้ มักจะจำกัดให้เฉพาะพลเมืองของชาติเท่านั้น

สิทธิดังกล่าวปรากฏตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ดังเช่น

มาตรา 47 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชน และเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้”

สิทธิต่างๆ ในกลุ่ม *status actives* ปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ดังเช่น

มาตรา 45 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่กฎหมายบัญญัติ”

หากเปรียบเทียบความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิ ตามแนวคิดคลาสสิกของเยอรมัน จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ยังคงให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้มีการแก้ไขหลักการเดิมของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ที่เคยกำหนดให้การใช้สิทธิและเสรีภาพต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ เปลี่ยนเป็นให้สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ทันทีไม่ต้องรอให้มีกฎหมายบัญญัติ จึงตัดข้อความเดิมว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ในมาตราต่างๆ ออก และบัญญัติสาระแห่งสิทธิและเสรีภาพไว้ในเนื้อหาของแต่ละมาตราแทน อีกทั้งมีการปรับเปลี่ยนบทบัญญัติที่แสดงถึงสิทธิและเสรีภาพที่ชัดเจนขึ้น มีความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติแก่บุคคลที่มีความแตกต่างกันว่ายอมเสมอกันในทางกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันสาระดังกล่าวนี้ ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้

1. บุคคลย่อมมีสิทธิ และเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย
การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่ง หรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่น ตามที่กฎหมายบัญญัติ
2. สิทธิที่จะ ไม่ถูกบังคับใช้กฎหมายอาญาย้อนหลัง
บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้
ทั้งนี้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 ได้บัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”
3. สิทธิที่จะ ได้รับการสันนิษฐานในคดีอาญาไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์
สิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญา ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ
4. สิทธิไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่
 - อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายที่ตราขึ้น เพื่อป้องกันภัยพิบัติ
 - ในขณะที่ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน
 - ประกาศใช้กฎอัยการศึก
 - ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในสงคราม
5. เสรีภาพในการนับถือศาสนา ตามมาตรา 31 รวมถึงเสรีภาพในการไม่นับถือศาสนาด้วย
6. สิทธิส่วนบุคคล คือ สิทธิประจำตัวของบุคคล ประกอบด้วย
เสรีภาพในร่างกาย การดำรงชีวิตมีความเป็นส่วนตัว ความเป็นอยู่ส่วนบุคคล
7. เสรีภาพในเคหสถาน
การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการค้นเคหสถานหรือที่รโหฐาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่ง หรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ
8. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ที่ตราขึ้นเพื่อ

- รักษาความมั่นคงของรัฐ
- คุ้มครองสิทธิ หรือเสรีภาพของบุคคลอื่น
- รักษาความสงบเรียบร้อย

9. เสรีภาพทางวิชาการ

เสรีภาพของผู้สอนหรือผู้เรียนในการจะถือเอาและแสดงออกซึ่งความคิดเห็น โดยปราศจากการแทรกแซงโดยทางราชการ และการใช้เสรีภาพทางวิชาการ ต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ต้องเคารพความเห็นต่างของบุคคลอื่น

10. สิทธิในทรัพย์สิน

ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินและการสืบทอด ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้น เพื่อ

- การอันเป็นสาธารณูปโภค
- การป้องกันประเทศ

และต้องชดใช้ค่าทดแทนที่เป็นธรรม ภายในเวลาอันควร ทั้งนี้ การเวนคืนต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ผลกระทบต่อผู้ถูกเวนคืน

11. การห้ามเนรเทศบุคคลสัญชาติไทย

การเนรเทศบุคคลสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้ผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำมิได้ การถอนสัญชาติของบุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยโดยการเกิด จะกระทำมิได้

12. เสรีภาพในการประกอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่ อาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย ที่ตราขึ้นเพื่อ

- รักษาความมั่นคงของเศรษฐกิจ
- การแข่งขันอย่างเป็นธรรม
- การป้องกันหรือขจัดการกีดกัน หรือผูกขาด
- คุ้มครองผู้บริโภค

13. สิทธิในข้อมูลข่าวสาร การร้องทุกข์ และการฟ้องหน่วยงานรัฐ

13.1 สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะ ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

13.2 สิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และได้รับแจ้งผลโดยรวดเร็ว

13.3 สิทธิในการฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบ เนื่องจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างหน่วยงานของรัฐ

14. เสรีภาพในการรวมกลุ่ม

บุคคลมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ องค์กร หรือชุมชน ซึ่งการจำกัดเสรีภาพในการรวมกลุ่ม จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้น เพื่อ

14.1 คุ้มครองประโยชน์สาธารณะ

14.2 รักษาความสงบสุข

14.3 การป้องกัน หรือการผูกขาด

15. สิทธิของนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เข้าชื่อเสนอแนะ และจัดให้มีระบบสวัสดิการชุมชน

16. เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบ และปราศจากอาวุธจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายตราขึ้น เพื่อ

- รักษาความมั่นคงแห่งรัฐ

- ความปลอดภัย

- ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

17. สิทธิรับบริการสาธารณสุข

บุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ตามที่กฎหมายบัญญัติ

18. การห้ามใช้สิทธิและเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. สิทธิเสรีภาพจำแนกตามการกำเนิด

2.1 สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ซึ่งได้แก่ บรรดาสิทธิเสรีภาพ ที่ถือว่าติดตัวมนุษย์ทุกคนแต่กำเนิด และไม่อาจถูกพรากไปจากราษฎรได้ เช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทาง เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารต่อกัน เป็นต้น

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ระบุสิทธิดังกล่าวไว้ใน

มาตรา 31 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้”

มาตรา 37 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกัน โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ได้ระบุสิทธิดังกล่าวใช้ใน

มาตรา 28 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 36 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใดๆ

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันรวมทั้งการกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”

กล่าวได้ว่าจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีการปรับเปลี่ยนบทบัญญัติที่ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้มีความใกล้เคียงกัน โดยมีการตัดคำว่า “โทษประหาร” ออกจากการบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษที่ไร้มนุษยธรรม แม้โทษประหารยังคงมีอยู่ อีกทั้งเพิ่มบทบัญญัติว่าการทรมานทารุณกรรมหรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้

ส่วนสิทธิเสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 เปิดกว้างทุกช่องทางการสื่อสารไว้มากกว่ารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540

2.2 สิทธิพลเมือง (Citizen's Rights) คือ สิทธิในอันที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ สิทธิเสรีภาพทางการเมืองนั่นเอง

บัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ระบุถึงสิทธิดังกล่าวไว้ใน

มาตรา47 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชน และเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้”

ส่วนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ได้ระบุถึงสิทธิดังกล่าวไว้ใน

มาตรา45 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่กฎหมายบัญญัติ”

สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งมีบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง

เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560

1. ข้อดีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้อย่างสมบูรณ์ เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของปวงชน ซึ่งมีแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมครบทั้งสามหลักการ ดังที่ปรากฏในคำปรารภว่า

“...สภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญโดยมีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบ

การใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น ตลอดทั้งปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้โดยได้คำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ...¹

บทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ยึดถือในหลักที่ว่าสิทธิของประชาชนนั้นเกิดขึ้นมาก่อนรัฐ รัฐต้องเคารพสิทธิของประชาชน และมีหน้าที่ปกป้องไม่ให้ผู้อื่นละเมิดได้ อีกทั้งยังมุ่งหมายที่จะทำให้การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นไปได้ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยบัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพมีผลผูกพันผู้ใช้อำนาจโดยตรง การให้ประชาชนมีสิทธิในการโต้แย้งการกระทำที่เป็นสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้รองรับไว้ นอกจากนี้ยังได้บัญญัติคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับวงการกฎหมายไทย

2. ข้อดีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2560

การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 แก้ไขบทบัญญัติให้สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ โดยไม่ต้องรอให้รัฐออกกฎหมายมารองรับในภายหลัง หากรัฐไม่จัดการให้สมดังสิทธิ ประชาชนอาจฟ้องดำเนินคดีกับรัฐได้โดยตรง ซึ่งต่างจากกรณีที่มีกฎหมายกำหนดรายละเอียดการใช้สิทธิเอาไว้ การใช้สิทธิเสรีภาพในเรื่องนั้น ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่สามารถดำเนินการได้ทันที จึงได้ตัดบทบัญญัติเดิมที่เคยบัญญัติว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ในมาตราต่างๆ และบัญญัติสาระแห่งสิทธิและเสรีภาพไว้ในเนื้อหาของแต่ละมาตราแทน

3. ข้อเสียเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2540

เมื่อพิจารณาสภาพการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พบว่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้สะท้อนให้เห็นถึง การนำวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกในรูปของแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยม มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อันเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย อย่างไรก็ดี โสมอง ดังนั้นสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ยังคงไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ สะท้อนให้เห็นว่าแม้จะมีการนำแนวความคิด

¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2551). คำบรรยายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 2 ในรวมคำบรรยายของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา สมัยที่ 61. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 213-219

รัฐธรรมนูญนิยามมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็ยัง ไม่อาจบังเกิดผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ส่วนหนึ่งเนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองไทยที่ ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกดังกล่าว² ภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับนี้ พรรคการเมืองที่เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลมีความเข้มแข็งมากเกินไป เกิดปัญหา การแทรกแซงการทำงานขององค์กรอิสระ และนำไปสู่ปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองและ การไม่ยอมรับความชอบธรรมของตัวนายกรัฐมนตรีที่ถูกกล่าวหาว่ามีปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนเป็นผลให้เกิดการรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พุทธศักราช 2549 โดยคณะปฏิรูป การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4. ข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้พยายามปรับให้บทบัญญัติ ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในหลายประเด็นที่ได้รับการรับรองไว้มีไม่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ ฉบับก่อนๆ และให้ความสำคัญกับวิถีปฏิบัติของบทบัญญัติต่างๆ ที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญ อันเป็น การสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตลอดจนการเสริมสร้าง เสถียรภาพของรัฐบาล อันเป็นหลักการสำคัญของแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยามแต่ด้วยกลไกของ รัฐธรรมนูญที่ไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ กอปรกับ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์เป็นเหตุให้ รัฐธรรมนูญกลายเป็นเครื่องมือของผู้ปกครองดังเช่นรัฐธรรมนูญฉบับก่อน สะท้อนให้เห็นถึง การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม อย่างลง แทนที่รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรจะเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนควบคุมการใช้อำนาจรัฐ ดังเช่นที่ปรากฏในประเทศตะวันตก รัฐธรรมนูญกลับกลายเป็น เครื่องมือของคณะรัฐประหารในการสืบทอดและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้

อีกทั้งบทบัญญัติบางมาตรา ต้องใช้ดุลพินิจในการตีความ ยกตัวอย่างเช่น มาตราที่เขียน ว่า *ประชาชนชาวไทยมีสิทธิรับบริการสาธารณสุขจากรัฐ วรรคสอง ประชาชนที่ยากไร้มีสิทธิรับบริการ สาธารณสุขโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย* ซึ่งอาจต้องตีความต่อไปได้ว่า ใครคือคนยากไร้ แล้วถ้าเป็นคนไม่ ยากไร้ ต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือไม่ หรือเรื่องการนับถือศาสนา ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

²ชขกร แก้วมาก. (2552). *อ้างแล้ว*. หน้า 322

พุทธศักราช 2540 บัญญัติไว้ว่า *ประชาชนชาวไทยมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา ลัทธิ นิกาย... แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ บัญญัติว่า ประชาชนชาวไทย มีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา คำว่าลัทธิ และ นิกาย หายไป* ซึ่งอาจตีความได้ว่า บางนิกายหรือบางลัทธิอาจเป็นที่ไม่ยอมรับหรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งควรมีเหตุผลหรือคำอธิบายถึงที่มา จึงต้องใช้ดุลพินิจในการตีความ ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ค่อนข้างยากในการทำความเข้าใจ³ อีกทั้ง เรื่องการคุ้มครองเสรีภาพการชุมนุม จะเห็นได้ชัดว่ามีการขยายความเงื่อนไขในการจำกัดเสรีภาพการชุมนุมให้กว้างขึ้น จากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้า ที่มีการกำหนดเงื่อนไขด้วยคำที่มีความหมายเฉพาะเจาะจง เช่น สภาวะสงครามหรือ ภัยอันตรายแก่ชีวิต แต่รัฐธรรมนูญปี 2560 กำหนดให้จำกัดเสรีภาพได้ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ตราขึ้น เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ซึ่งการใช้คำ ที่คลุมเครือเช่นนี้เท่ากับเป็นการเปิดให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง⁴ และแม้ว่า รัฐธรรมนูญจะกำหนดให้กฎหมายที่จำกัดเสรีภาพต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่สร้างภาระหรือจำกัด สิทธิและเสรีภาพมากกว่าเดิมไป แต่รัฐธรรมนูญก็ยังรับรองประกาศและคำสั่ง คสช. หรือ คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนตามกติกาสากลอยู่อีกด้วย ซึ่งที่ผ่านมามากประชาชนพยายามอ้าง รัฐธรรมนูญ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น ภาคประชาชนยื่นคำร้องต่อ ผู้ตรวจการแผ่นดินให้ตรวจสอบคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/2558 ข้อ 12 เรื่องห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป แต่ผู้ตรวจการแผ่นดินกลับอ้างว่าคำสั่งดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายเพราะมีผลบังคับใช้ตาม รัฐธรรมนูญ หรือ กรณีภาคประชาชนยื่นฟ้องต่อศาลปกครองให้ตรวจสอบคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 4/2559 เรื่อง ยกเว้นการบังคับใช้ผังเมืองและกฎหมายผังเมือง ซึ่งขัดต่อหลักสิทธิชุมชน แต่ศาลปกครองกลับยก ฟ้องเนื่องจากรัฐธรรมนูญให้การคุ้มครองคำสั่ง ดังกล่าว⁵

³ รัฐธรรมนูญ สืบค้นจาก <https://www.the101.world/one-on-one-khemthong/>

⁴ รัฐธรรมนูญ 2560 จาก www.ilaw.or.th

⁵ รัฐธรรมนูญ 2560 จาก www.ilaw.or.th

**การเปรียบเทียบตามมาตราในหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย
ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20**

เพื่อความชัดเจนในการนำเสนอ เนื้อหาการศึกษาตามที่ได้ตั้งประเด็นคำถาม และ
การวางกรอบการศึกษาที่ได้กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า ผู้ศึกษาได้จัดทำตารางเปรียบเทียบมาตราต่างๆ
ในหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ของรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับ โดยแบ่งสาระของ
มาตราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องออกเป็น 13 ประการ ซึ่งประกอบด้วย

- 1) การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐ
- 2) ความเสมอภาค
- 3) สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล
- 4) สิทธิในกระบวนการยุติธรรม
- 5) สิทธิในทรัพย์สิน
- 6) สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ
- 7) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน
- 8) สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา
- 9) สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุข และสวัสดิการจากรัฐ
- 10) สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน
- 11) เสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม
- 12) สิทธิชุมชน
- 13) สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
1) การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐ		
<p>มาตรา 26 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”</p> <p>มาตรา 27 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้ รับรองไว้ โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครอง และผูกพันรัฐสภาคณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง”</p> <p>มาตรา 28 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้สามารถยกบทบัญญัติ</p>	<p>มาตรา 25 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยนอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่ไม่ได้ห้าม หรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรานั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้น ไม่กระทบ กระเทือน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ไม่มีบทบัญญัติที่คล้ายกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 มาตรา 26 รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540</p> <p>มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพจากรัฐธรรมนูญ เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งทำให้สิทธิหลายประการ ไม่ถูกปฏิบัติ เนื่องจากรัฐอาจมีความล่าช้า หรือไม่ออกกฎหมายรับรองสิทธิดังกล่าว ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560</p> <p>มาตรา 25 มีการแก้ไขหลักการเดิมของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ซึ่งเคยกำหนดให้การใช้สิทธิและเสรีภาพได้ทันที ไม่ต้องรอให้กฎหมายบัญญัติขึ้นมาเสียก่อน สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยจะทำได้ และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพไม่กระทบ กระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ จึงมีการตัดข้อความเดิมที่เคยบัญญัติว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” อีกทั้งมีบทบัญญัติเพิ่มเติมในการที่บุคคลนั้นจะมี</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
แห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”		สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐ
<p>มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบ กระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้</p> <p>กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้น</p> <p>ด้วยบทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสองให้นำมาใช้บังคับกับกฎหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วย โดยอนุโลม</p>	<p>มาตรา 26 การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในกรณีที่ยกเว้นรัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยกฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง</p>	<p>รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 จะเพิ่มบทบัญญัติในจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยกฎหมาย</p>
2) ความเสมอภาค		
<p>มาตรา 30 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”</p>	<p>มาตรา 27 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตาม</p>	<p>รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 บัญญัติเฉพาะเจาะจงในส่วนของบุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพ และคุ้มครอง</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
	กฎหมายเท่าเทียมกัน”	<p>หรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็กสตรีผู้สูงอายุคนพิการหรือผู้ด้อยโอกาส</p> <p>อีกทั้งเพิ่มบทบาทบัญญัติความเสมอภาค ในส่วนของบุคคลผู้เป็นทหารตำรวจข้าราชการเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐและพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปเว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองสมรรถภาพวินัยหรือจริยธรรม</p> <p>ซึ่งจากบทบัญญัตินี้ส่งผลให้บุคคลดังกล่าวต้องวางตนเป็นกลางทางการเมือง หากมิได้วางตนเป็นกลางทางการเมือง มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิขอให้บุคคลนั้นหรือผู้บังคับบัญชาของบุคคลนั้นชี้แจง และให้ดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรานี้ได้</p>
3) สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล		
<p>มาตรา 31 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย”</p>	<p>มาตรา 28 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายการจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่</p>	<p>รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 บัญญัติว่าโทษประหารตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษที่ไร้มนุษยธรรม แต่รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ตัดคำว่า “โทษประหาร” ออก</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
	กฎหมายบัญญัติ”	จากการบัญญัติในรัฐธรรมนูญ แม้โทษประหารยังคงมีอยู่ อีกทั้งเพิ่มบทบัญญัติว่าการทรมาน ทารุณกรรมหรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ ซึ่งจากบทบัญญัตินี้ ส่งผลให้ได้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายกระทำมิได้ โดยไม่มีข้อยกเว้นอีกต่อไป ส่งผลต่อการกระทำที่ ที่บังคับใช้ใน ปัจจุบัน ยังใช้บังคับได้อีกต่อไปหรือไม่ และที่ดำเนินการไปแล้ว หลังรัฐธรรมนูญ 2560 บังคับใช้ ต้องดำเนินการอย่างไร
4) สิทธิในกระบวนการยุติธรรม		
<p>มาตรา 32 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะ ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้”</p> <p>มาตรา 33 ได้วางหลักไว้ว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มี</p>	<p>มาตรา 29 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญาเว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้กฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 บัญญัติมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรวมมาตรา 32 และ มาตรา 33 ของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ไว้ด้วยกันโดยบัญญัติเพิ่มเติมในส่วน การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือ จำเลยค่าขอประกันผู้ต้องหาหรือ จำเลยในคดีอาญาและการเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณี ซึ่งเจาะจงซึ่งจากบทบัญญัตินี้ ส่งผลให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเพิ่มขึ้น</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
<p>ความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”</p>		
<p>มาตรา 38 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตนเมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”</p>	<p>มาตรา 31 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตนแต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐและไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 31 ได้ตัดส่วนเสรีภาพในกรนับถือ นิิกายของศาสนา หรือลัทธินิยม ใน ทาง ศาสนา มี การเปลี่ยนแปลงต่อคำของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 มาตรา 38 ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ “หน้าที่ของพลเมือง” ซึ่งรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ใช้คำว่า ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ “หน้าที่ของปวงชนชาวไทย” และรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ได้ตัดบทบัญญัติวรรคสองของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ออกทั้งหมด</p>
<p>มาตรา 51 ได้วางหลักไว้ว่า “การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ หรือใน</p>	<p>มาตรา 30 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะหรือในขณะที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึกหรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือการรบ”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ ทั้งสองฉบับมีบทบัญญัติใกล้เคียงกัน โดยรัฐธรรมนูญ 60 มีบทบัญญัติที่กระชับมากขึ้น</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
ระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก”		
<p>มาตรา 34 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง”</p>	<p>มาตรา 32 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง ส่วนรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 บัญญัติว่าบุคคลนั้น มีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว ซึ่งในวรรคแรก มีความใกล้เคียงกันของทั้งสองฉบับ และในวรรคสอง ทั้งสองฉบับก็ยังคงเน้นสิทธิที่เป็นประโยชน์สาธารณะ</p>
<p>มาตรา 35 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน</p> <p>บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้นเคหสถานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”</p>	<p>มาตรา 33 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน</p> <p>การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองหรือการค้นเคหสถานหรือที่รื้อฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”</p>	<p>วรรคแรกบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับมีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกัน แต่จะมีแตกต่างกันในวรรคสอง โดยรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 จะตัดบทบัญญัติที่ว่า “บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข” ออกจากรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
5) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน		
<p>มาตรา 37 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกัน โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย”</p>	<p>มาตรา 36 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกัน ไม่ว่าในทางใดๆ”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 วรรคแรก เปิดกว้างทุกช่องทางในการสื่อสารไว้</p> <p>ส่วนวรรคสอง มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 โดยจะจำกัดสิทธิเฉพาะมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติแต่รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 จะจำกัดในส่วนของความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ไว้ด้วย</p>
<p>มาตรา 39 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุ กระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”</p>	<p>มาตรา 34 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมาย”</p> <p>มาตรา 35 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารหรือการแสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่น เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้”</p>	<p>วรรคหนึ่ง และวรรคสองมีความเหมือนกัน แต่เพิ่มเติมบทบัญญัติของ มาตรา 34 รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ในการใช้เสรีภาพนั้นต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น</p> <p>อีกทั้งมาตรา 39 รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ยังแยกวรรคสามเป็นมาตรา 35 ของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 เพื่อขยายความว่าบุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนมีเสรีภาพเช่นไรบ้าง</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
<p>มาตรา 40 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม “</p> <p>มาตรา 42 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่ งานวิจัยตามหลักเท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”</p>		<p>รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ได้ตัดบทบัญญัติ มาตรา 40 ของ พุทธศักราช 2540 เกี่ยวกับการคลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม และมาตรา 41 เกี่ยวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์</p> <p>มาตรา 42 ใน รัฐธรรมนูญ 2540 จะคล้ายกับบทบัญญัติในวรรคสอง ของ มาตรา 34 ของ รัฐธรรมนูญ 2560 แต่ยังคงมีข้อแตกต่างคือ รัฐธรรมนูญปี 2540 ใช้คำว่า “หน้าที่ของพลเมือง” ส่วน รัฐธรรมนูญ 2560 “หน้าที่ของปวงชนชาวไทย”</p> <p>รัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 42 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในทางการศึกษาไว้แต่รัฐธรรมนูญ 2560 นั้น มาตรา 40 ได้บัญญัติเพียงว่าจัดระเบียบการประกอบอาชีพต้องไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวก่ายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาเท่านั้น</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
<p data-bbox="284 360 512 398">6) สิทธิในทรัพย์สิน</p> <p data-bbox="284 421 667 920">มาตรา 48 ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครองขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติการสืบมรดกย่อมได้รับความคุ้มครองสิทธิของบุคคลในการสืบมรดกย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”</p> <p data-bbox="284 994 667 1144">มาตรา 49 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้”</p>	<p data-bbox="686 421 1066 741">มาตรา 37 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดกขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”</p>	<p data-bbox="1085 421 1468 1093">ตามบทบัญญัติได้มีการรวมบทบัญญัติในมาตรา 48-49 ของรัฐธรรมนูญ 2540 เป็นบทบัญญัติในมาตรา 37 ของรัฐธรรมนูญ 2560 มีทรัพย์สินและการสืบมรดกขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติโดยสิทธิของบุคคล ตามรัฐธรรมนูญ 2560 และมาตรา 49 จะใกล้เคียงกับวรรคสอง ของมาตรา 34 ของรัฐธรรมนูญ 2560</p> <p data-bbox="1085 1106 1468 1547">อีกทั้ง รัฐธรรมนูญ 2560 ตัดบทบัญญัติในการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเกษตร หรือการอุตสาหกรรม การปฏิรูปที่ดินหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ อย่างอื่น</p>
<p data-bbox="284 1630 667 1839">มาตรา 36 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร</p>	<p data-bbox="686 1630 1066 1780">มาตรา 38 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่”</p>	<p data-bbox="1085 1630 1468 1892">รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ในวรรคแรก จะมีความแตกต่างจาก รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ในการตัดบทบัญญัติ ที่ระบุถึงถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร</p> <p data-bbox="1085 1906 1468 2011">ส่วนวรรคสอง รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 เพิ่มข้อยกเว้นจาก</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
	<p>มาตรา 39 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “การเนรเทศบุคคลสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักรหรือห้ามมิให้ผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักรจะกระทำมิได้”</p>	<p>การจำกัดเสรีภาพ คือ เพื่อการรักษาสถานภาพของครัว หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์ และรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ตัดวรรค วรรคสามของ รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ออกจากมาตรานี้ แต่ไปเพิ่มใน มาตรา 39</p> <p>มาตรา 39 มาจาก รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 แต่มีการบัญญัติเพิ่มเติมใน รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 วรรคสองการถอนสัญชาติของบุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยโดยการเกิดจะกระทำมิได้</p>
7) สิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพ		
<p>มาตรา 50 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม”</p>	<p>มาตรา 40 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ 2540 และ 2560 มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกัน แต่ในรัฐธรรมนูญ 2560 เพิ่มในส่วนของการที่ต้องไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวก่ายการจ้ ค ก า ร คี ก ษ า ข อ ง สทาบ้ นการศีกษา</p>
<p>มาตรา 58 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่</p>	<p>มาตรา 41 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ 2540 และ 2560 มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกัน แต่ในรัฐธรรมนูญ 2560 ได้เพิ่มเติมในส่วน of ชุมชน ที่มีสิทธิเช่นกัน</p> <p>อีกทั้งรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 41 ได้รวมบทบัญญัติใน มาตรา 58</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
		มาตรา 61 และมาตรา 62 ของรัฐธรรมนูญ 2540 ไปด้วยกัน
<p>การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชนหรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”</p> <p>มาตรา 61 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”</p> <p>มาตรา 62 ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น”</p>		
<p>มาตรา 45 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่น ตอนในทางเศรษฐกิจ”</p>	<p>มาตรา 42 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์การ ชุมชนหรือหมู่คณะอื่น”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ 2560 บัญญัติเป็นกรณีเฉพาะเจาะจงในการคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกัน มิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ</p> <p>แต่รัฐธรรมนูญ 2560 บัญญัติเป็นการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย การป้องกันหรือจัดการกีดกัน</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
8) สิทธิชุมชน		
<p>มาตรา 60 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”</p>	<p>มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ</p> <p>(1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีต ประเพณีอันดีงาม ทั้งของท้องถิ่น และของชาติ</p> <p>(2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>(3) เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน หรือชุมชน หรือสิ่งแวดล้อม การดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชน หรือชุมชน ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ</p> <p>(4) จัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนสิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือรัฐ ในการดำเนินการดังกล่าวด้วย</p>	<p>รัฐธรรมนูญ 2560 ได้เพิ่มบทบัญญัติในส่วนของการเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน หรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม การดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว</p> <p>ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ และจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนสิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
9) เสรีภาพในการชุมนุมและการคมนาคม		
<p>มาตรา 44 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบและปราศจากอาวุธ”</p>	<p>มาตรา 44 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบและปราศจากอาวุธ”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ ทั้ง สองฉบับ มีบทบัญญัติที่มีความใกล้เคียงกัน แต่รัฐธรรมนูญ 2560 จะตัดในส่วนเสรีภาพที่ขณะประเทศอยู่ในสภาวะการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก</p> <p>ซึ่งส่งผลให้สามารถนำมาตีความได้หลากหลาย ส่งผลต่อการใช้ดุลพินิจในการพิจารณา โดยเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ</p>
<p>มาตรา 47 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกัน จัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้”</p>	<p>มาตรา 45 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่กฎหมายบัญญัติ”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ 2540 และ 2560 มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกัน แต่ในรัฐธรรมนูญ 2560 ได้ตัดบทบัญญัติในส่วน การจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น อีกทั้งกฎหมายตามวรรคหนึ่ง อย่างนี้ อย่ ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งต้องกำหนดให้เป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนด</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
<p>มาตรา 57 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิของบุคคลซึ่งเป็น ผู้บริ โภคยอมได้รับความคุ้มครอง”</p>	<p>มาตรา 46 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิของผู้บริ โภคยอมได้รับความคุ้มครอง”</p>	<p>นโยบายและการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง และกำหนดมาตรการให้สามารถดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกครอบงำหรือชี้นำโดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นรวมทั้งมาตรการกำกับดูแลมิให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งรัฐธรรมนูญ 2540 และ 2560 ที่บัญญัติที่ใกล้เคียงกัน แต่ในรัฐธรรมนูญ 2560 มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น</p>
<p>10) สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ</p>		
<p>มาตรา 52 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย “</p>	<p>มาตรา 47 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ 2540 และ 2560 มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกัน แต่ใน รัฐธรรมนูญ 2560 จะตัดบทบัญญัติในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมด้วยเท่าที่จะกระทำได้ การป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตราย รัฐต้องจัดให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่าและทันต่อเหตุการณ์</p>
<p>มาตรา 54 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่</p>	<p>มาตรา 48 ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิของมารดาในช่วงระหว่างก่อนและหลังการคลอดบุตรย่อมได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติบุคคลซึ่งมีอายุ</p>	<p>รัฐธรรมนูญ 2540 และ 2560 มีบทบัญญัติที่ใกล้เคียงกัน แต่ใน รัฐธรรมนูญ 2560 จะเพิ่มสิทธิของมารดาในช่วงระหว่างก่อนและหลังการคลอดบุตรย่อมได้รับ</p>

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540	รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560	การเปรียบเทียบ
กฎหมายบัญญัติ”	เกิน หกสิบปี และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพและบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”	ความคุ้มครองและช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติ ไว้ด้วย
11) สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ		
<p>มาตรา 63 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้พรรคการเมืองใดเลิกกระทำการตามวรรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้”</p>	<p>มาตรา 49 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้ ผู้ใดทราบว่ามีกระทำความผิดหนึ่งย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้”</p>	<p>รัฐธรรมนูญ 2560 จะตัดในส่วนของการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญออกไป โดยมีการเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริง และยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ประการที่สอง สามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการเรื่องการกระทำดังกล่าวได้ เพราะอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการ ในกรณีผู้ร้องใช้สิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ</p>
<p>มาตรา 65 ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศฯ”</p>		

บทที่ 7

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเปรียบเทียบหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งศึกษาเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20 ในครั้งนี้ ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร ทั้งเอกสารชั้นต้น (รัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับที่เป็นประเด็นหลักในการศึกษา) และเอกสารชั้นรอง รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อีกทั้งเปรียบเทียบความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20 ซึ่งผลการศึกษามีดังนี้

เนื้อหาและสาระสำคัญของ 4 และบทที่ 5 ให้ความสำคัญกับเสรีภาพว่ามูลเหตุแห่งการบัญญัติหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ก่อตัวขึ้นจากการพัฒนาการของแนวคิดสิทธิและเสรีภาพ ที่แม้จะปรากฏให้เห็นบ้างแล้ว แต่สภาพของความเลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาคของการแบ่งผู้คนเป็นชนชั้นตามระบบศักดินาที่วางรากฐานอย่างแข็งแกร่งตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ทำให้แนวทางปฏิบัติในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือชนชั้นไพร่ ทาส ในช่วงเวลานั้นไม่ปรากฏเป็นจริง จนกระทั่งเริ่มเกิดความเปลี่ยนแปลงในสมัยรัตนโกสินทร์ กล่าวคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมีพัฒนาการขึ้นมาก จากอิทธิพลของวัฒนธรรมการเมืองแบบตะวันตก แต่แนวความคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกยังคงไม่เกิดขึ้นในยุคนี้

หลังจากปฏิรูประเบียบบริหารราชการแผ่นดินในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะในทางสังคมการยกเลิกทาสและระบบไพร่ เป็นผลให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพเพิ่มมากขึ้นจากการปฏิรูประบบการปกครอง และการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย แต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 และสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 สิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมากนัก ดังเช่น ระบบชนชั้นทางสังคมในระบบศักดินายังคง

ปรากฏให้เห็นโดยอาศัยหลักชาติกำเนิด เกียรติยศ ตำแหน่งฐานะ ความอาวุโส และการศึกษาเป็นเครื่องกำหนด สิทธิและเสรีภาพของประชาชน จึงขึ้นอยู่กับชนชั้นทางสังคม เป็นสำคัญ

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญหลายลักษณะอักษร แม้มีประกาศคณะราษฎรให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ แต่โดยเนื้อหาของพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวไม่ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นครั้งแรก โดยบัญญัติไว้ในหมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยามสาระบัญญัติในหมวดดังกล่าวได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ ในการนับถือศาสนาหรือลัทธิใดๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน” แม้ว่าจะวางหลักไว้อย่างกว้างๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ แต่กลับไม่มีกฎหมายรองรับ เพื่อให้เป็นแนวทางไปสู่การปฏิบัติ ต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับ ซึ่งในการจัดทำรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ยังคงมีการคุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพของประชาชนเสมอมา เพราะมองว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น หากละเลยหรือไม่คุ้มครองเรื่องเหล่านี้แล้วย่อมส่งผลต่อเกียรติภูมิของประเทศชาติตามไปด้วย การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จึงเป็นหลักการสำคัญที่นำมาบัญญัติไว้ในทุกๆ ฉบับ

การศึกษาความเป็นอิสระในการเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในเบื้องต้นพบว่ารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นฉบับที่ 16 ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความแตกต่างไปจากฉบับก่อนๆ หลายประการ โดยบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่เคยปรากฏมาก่อนในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้า ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน โดยยึดถือในหลักที่ว่าสิทธิของประชาชนนั้นเกิดขึ้นมาก่อนรัฐ และรัฐต้องเคารพสิทธิของประชาชน และมีหน้าที่ปกป้องไม่ให้ผู้อื่นละเมิดได้ มีผลผูกพันผู้ใช้อำนาจโดยตรง อีกทั้งให้ประชาชนมีสิทธิในการโต้แย้งการกระทำที่เป็นสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญ และมุ่งหมายที่จะทำให้การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในทางปฏิบัติเป็นไปได้อย่างแท้จริงตามที่รัฐธรรมนูญได้รองรับไว้

ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับที่ 20 นั้น มีการรับรองสิทธิของประชาชนไว้มากมาย มีสิทธิในหลายประเด็นที่ได้รับการรับรองไว้ไม่ต่ำกว่า

รัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ที่กำหนดให้สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ทันที โดยไม่ต้องรอให้มีกฎหมายบัญญัติขึ้นเสียก่อน ดังเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงตัดข้อความเดิมที่เคยบัญญัติว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ในมาตราต่างๆ ออก และบัญญัติสาระแห่งสิทธิและเสรีภาพไว้ในเนื้อหาของแต่ละมาตราแทน ถือว่าเป็นการระบุสิทธิให้แก่ประชาชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้เจ้าหน้าที่รัฐต้องปฏิบัติแม้ไม่มีประชาชน หรือผู้มีส่วนได้เสียมาเรียกร้องสิทธิเพราะเป็นหน้าที่ที่รัฐต้องพึงปฏิบัติ หากรัฐไม่ปฏิบัติอาจเข้าข่ายละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งเชื่อได้ว่าสิทธิต่างๆ ของประชาชน จะได้รับการคุ้มครองมากขึ้นด้วย แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากเพียงใด แต่เนื่องจากรัฐธรรมนูญนี้ ได้จัดทำขึ้นในยุครัฐบาลทหาร รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงเป็นที่คาดการณ์ว่าเป็นเครื่องมือของคณะรัฐประหาร ในการสืบทอด และรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ โดยมีบทบัญญัติที่รับรองความชอบธรรม จากการกระทำของคณะรัฐประหาร แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะกำหนดให้กฎหมายที่จำกัดเสรีภาพ ไม่สร้างภาระ หรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพเกินสมควร แต่รัฐธรรมนูญ ก็ยังรับรองประกาศและคำสั่ง คสช. หรือ คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน โดยอาจจะเป็นเพียงบทบัญญัติที่มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับหลักการของการปกครองระบบประชาธิปไตย แต่ไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้จริง

จากปัจจัยข้างต้นทำให้บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยที่ปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีความเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น โดยสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ สอดคล้องกับหลักการสำคัญของการปกครองระบบประชาธิปไตย นั่นก็คือหลักแห่งความเสมอภาค ที่มีแนวคิดว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมา มีศักดิ์ศรีและสิทธิเสมอกัน ในฐานะที่เป็นมนุษย์” และจะเห็นได้ว่าสิทธิและเสรีภาพของประชาชน นับเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ด้วยเหตุนี้การบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย จึงอยู่ภายใต้บทบัญญัติที่เพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชนชาวไทย เป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคล ในฐานะที่เป็นมนุษย์

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติ 4 มาตรา ที่ถือว่าเป็นการเพิ่มสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชนชาวไทย พร้อมกับทำให้สิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นจริงในทางปฏิบัติ โดยรัฐให้เครื่องมือต่างๆ กับประชาชน และบัญญัติให้หน่วยงานของรัฐต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพ และสิทธิฟ้องคดีในกรณีฉุกเฉินได้ด้วย ซึ่งได้แก่ ดังนี้

1. มาตรา 25 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้ และได้รับความคุ้มครองตาม

รัฐธรรมนูญตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้น ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”

2. มาตรา 26 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมไม่เพิ่มภาระ หรือจำกัดสิทธิ หรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุมเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยกฎหมาย”

3. มาตรา 27 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”

4. มาตรา 28 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิต และร่างกาย การจับ และการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”

บทบัญญัติทั้ง 4 มาตรา นี้ ได้ให้ความสำคัญและเน้นสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ รวมทั้งการกำหนดให้สิทธิและเสรีภาพต้องผูกพันกับ 3 ฝ่าย ได้แก่ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ นอกจากนั้นบุคคลใด เมื่อถูกละเมิดข้อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อ้างเสรีภาพของตนได้ และนำไปใช้สิทธิฟ้องศาล หรือยกเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้อีกด้วย อีกทั้งรัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพเอาไว้ แต่การละเมิดสิทธิและเสรีภาพยังมีอยู่เป็นประจำทั้งโดยเจตนา และไม่เจตนา ซึ่งความเข้าใจในเรื่องสิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญยังไม่ตรงกัน ไม่ว่าจะเป็นในหมู่ของประชาชนด้วยกัน หรือระหว่างรัฐกับประชาชน ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงได้สร้างกลไกในการตรวจสอบและเยียวยาเพื่อแก้ไขปัญหาการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ โดยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากรัฐธรรมนูญ มาตรา 25 วรรคสาม บัญญัติให้ “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์. (2524). *พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร
- กระมล ทองธรรมชาติ. (2545). *วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบันพร้อมด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540*. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ 1991 .
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2552). *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญและกฎหมาย*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2541). *สัตว์การเมือง*. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.
- โกศล โสภากย์วิจิตร. (2543). *รายงานผลการวิจัยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายไทย*. กรุงเทพมหานคร.
- คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. (2521). *สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1*. กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2528). *กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทยเส้นขนานจาก 2475 ถึงปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม.
- ชยกร แก้วมาก. (2552). *การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญภายใต้วัฒนธรรมการเมืองไทย*. (วิทยานิพนธ์หลักปริญญาโทนิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2518). “คำกราบบังคมทูลถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103” ใน *เอกสารการเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพมหานคร:
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2538). *พัฒนาการกฎหมายมหาชนในต่างประเทศและในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2540). *ขอดีกรีรัฐธรรมนูญไทย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2540). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย. ในรวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญชุดที่ 3 ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ณัฐกร วิทิตานนท์. (2553). *หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เดือน บุญนาค. (2552). *ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก*. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.
- แถมสุข นุ่นนนท์. (2545). *ยังเติร์กุ่นแรก กบฏ ร.ศ. 130*. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพมหานคร: สายธาร.
- ทวิศักดิ์ ล้อมลิ้ม. (2524). *ประวัติศาสตร์ยุโรป สมัยใหม่ ค.ศ. 1453-1804*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ชเนศ อภรณ์สุวรรณ. (2547). *แนวพระราชดำริเรื่องทาสและเสรีภาพ. ศิลปวัฒนธรรม (มกราคม 2547)*. กรุงเทพมหานคร.
- นพนิธิ สุริยะ. (2537). *สิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นราธิป พงศ์ประพันธ์ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. (2514). *ประวัติรัฐธรรมนูญไทยฉบับแรก พ.ศ. 2475 ถึงฉบับปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. *ชาติไทย*. (2558). *แบบเรียนและอนุสาวรีย์ว่าด้วยวัฒนธรรม. รัฐและรูปการจิตสำนึก*. กรุงเทพมหานคร: พี.เพรส.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). *หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* : กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). *การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2553). *คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อบรมศึกษา กฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา.
- ประดิษฐ์ มนุชธรรม. (2522). “คำอธิบายกฎหมายปกครอง” ในการประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดีพนมยงค์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2539). *นิติปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปวริศา ปัดเสน. (2550). *แนวคิดรัฐธรรมนูญของอมร จันทรมบูรณ*. (การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- พรชัย เทพปัญญา. (2549). *รัฐธรรมนูญไทย. การเมืองการปกครองไทยในรอบ 60 ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- ภูริชญา วัฒนรุ่ง. (2544). *ปรัชญาและพัฒนาการกฎหมายมหาชน*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

มัลลิกา มัสอูดี. (2532). เอกสารการสอนชุดวิชาวิวัฒนาการทางการเมืองไทย (หน่วยที่ 8):
การพัฒนาเป็นรัฐชาติ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี:

รัฐธรรมนูญ สืบค้นจาก

<https://www.bbc.com/thai/thailand-39487584>

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร:
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วรพจน์ วิสริตพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2540*
กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

วลัยมาศ แกวศรชัย. (2541). *สภาร่างรัฐธรรมนูญกับการร่างรัฐธรรมนูญตามแนวรัฐธรรมนูญนิยม*.
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชา มหาคุณ. (2523). *ประวัติศาสตร์กฎหมายและกฎหมายไทย*. กรุงเทพมหานคร: คณะ
นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิษณุ เครืองาม .(2533). “สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ.” *รัฐสภาสาร* 38.

วิษณุ เครืองาม. (2530). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: แสงสุทธิการพิมพ์.

ศิลปากร. (2521). *กรม. กฎหมายตราสามดวง*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

ศีกฤทธิ์ ปราโมช. ม.ร.ว. (2523). *สถาบันพระมหากษัตริย์*. กรุงเทพมหานคร: แสงรุ่งการพิมพ์.

สถิต เล็งไธสง. (2525). *กฎหมายและศาลไทยสมัยรัตนโกสินทร์. วารสารไทย*. ฉบับที่ 4

สมเกียรติ วันทะนะ. (2536). *ชนชั้นนำกับประชาธิปไตยไทยใน 60 ปี ประชาธิปไตยไทย*.
กรุงเทพมหานคร: ศรีเอทีพี พับลิชชิ่ง.

สิทธิและเสรีภาพ สืบค้นจาก

<http://www.trueplookpanya.com/learning/detail/2147>

สุทธชัย ยี่มประเสริฐ. (2536). *ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพแห่งประชาชนไทย
ใน 60 ปีประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพมหานคร: ศรีเอทีพี พับลิชชิ่ง.

เสถียร ลายลักษณ์. ร.ต.ท. (2478). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
เดลิแมล์.

เสถียร สุกโสมภณ. (2521). *ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ*. พระนคร: อักษรเจริญทัศน์.

เสรีภาพ สืบค้นจาก

<http://www.royin.go.th/dictionary>

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2525). *เหตุการณ์สมัยรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมือง
โบราณ.

- หยุด แสงอุทัย. (2535). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
ประกายพริก.
- อकिन รพีพัฒน์ และจรรยา เศรษฐบุตร. (2543). *ระบบอุปถัมภ์และโครงสร้างชนชั้นสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้นในระบบอุปถัมภ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- อัคคัญสูตร. (2518). *พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน*. มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
วิเทศกรณีย์. 43 ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมการพิมพ์.
- อุดม รัฐอมฤต. นพนธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ. (2544). *การอ้างศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
หรือใช้สิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ :
นานาสังพิมพ์.
- Alber Bleckmann .StaatsrechtII- Die Grundrechte.4Afl..(1977).S.542 ff. อ้างใน บรรเจิด
สิงคะเนติ. (2552). *หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*.
กรุงเทพมหานคร: วิญชน.
- Duerig.Grundgestz-Kommentar,Art. 1.Abs.1.Rdnr.17 อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552).
หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: วิญชน.
- Pierothและ Schlink.GrundrechteStaatsrechte II.9Afl. อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552).
หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: วิญชน.
- Pierothและ Schlink.Staatsrechte II- Die Grundrechte.4 Afl. (1997) อ้างในบรรเจิด สิงคะเนติ.
(2552). *หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: วิญชน.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวพิมพ์นันทน์ แสงอุทัย
วัน เดือน ปีเกิด	12 กันยายน 2327
สถานที่เกิด	จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2549 รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2553
สถานที่ทำงาน	สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประจำจังหวัดเชียงใหม่
ตำแหน่ง	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริต

